

FERENC MOLNAR
JUNACI
PAVLOVE ULICE

BIBLIOTEKA VJEVERICA

UREDNIK ANA KULUŠIČ

Naslov originala

**FERENC MOLNAR
A PAL-UTCAI FIUK**

Preveo s mađarskog

L. MAT I JE VIC

*

Ilustrirao

ISMET VOLJEVICA

FERENC MOLNAR

JUNACI PAVLOVE ULICE

Deseto izdanje

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE

iu 1 a c l o s i

ZAGREB 1978

U dvanaest i tri četvrt, baš u onom trenutku, kada je na katedri prirodopisnog kabineta poslije dugih i neuspjelih eksperimenata na kraju krajeva i s teškom mukom, kao nagrada za grozničavo očekivanje, u bezbojnom plamenu, Bunsenove lampe, zasvjetlucala jedna divna, smaragdnozelena traka, koja je imala da pokaže, da je ona smjesa, o kojoj je htio gospodin profesor da dokaže, kako plamen-bojadiše zeleno, uistinu plamen tako i obojila — kažem: tačno u dvanaest i tri četvrt, baš u onoj pobjedonosnoj minuti odjeknuo je vergj u dvorištu susjedne zgrade i time je svakoj ozbiljnosti učinjen kraj. Prozori su bili širom otvoreni tog toplog martovskog dana i na krilima svježeg proljetnog povjetarca uletjela je svirka u učionicu. Bila je to neka vesela arija, koja je tu u verglu naličila na neku koračnicu i ječala je tako »činadrata« i bečki, da je cio razred začelio da se smije, a bilo je i takvih, koji su se uistinu počeli da osmjehuju. U Bunsen-lampi je bezbrižno plamsala zelena traka, ali njoj su se sad nekako divili još samo neki dječaci iz prvih klupa. Ostali su gledali kroz prozor, kroz koji su se mogli sagledati krovovi susjednih malih kuća, i u daljini, obasjan zlatnim popodnevnim suncem, toranj, na čijem satu se. kazaljka utješno kre-

tala prema broju dvanaest. A kad su počeli da paze na muziku, kroz prozor su stali da ulaze u dvoranu i drugi glasovi koji nisu tu spadali. Tulili su kočijaši, u nekom dvorištu pjevala je djevojka, ali nešto sasvim drugo od onoga što je svirao vergl. I razred je počeo da se miče. Neki su počeli da prčkaju pod klupom među knjigama, uredniji su obrisali svoja pera; Boka je zatvorio svoju malu, crvenom kožom obloženu džepnu tintarnicu, koja je bila vrlo vješto konstruirana, tako da se iz nje nikad ne bi izlila tinta, osim u slučaju kad ju je čovjek stavljao u džep; Čele je pokupio listove koji su njemu zamjenjivali knjige, jšr Čele je bio »kicoš« i nije trpao pod pazuhu cijelu biblioteku, kao što su to drugi činili, nego je običavao da donosi samo potrebne listove, pa i njih je brižno dijelio na sve vanjske i unutrašnje džepove; Čonakoš je u posljednjoj klupi zijevnuo tako snažno,

1 * - rt, — ->Trt j rt*->rt * lrrt **rt 4 lr »rt 44 rt* rt d rt 0 rt /dl t 4 rt* - T 7* rt* 4 0 4 Q
jvau 11ćjv1 vvjU.VrtljLA JU/11J AUJX OV/ uvoaujv^, »UJO JpJLS/VJLJ.itiv

T v*v* 11

svoj džep i tresao iz njega sve prijedodnevne mrvice, koje su tu zaostale od onog peciva, što ga je u međuvremenu od deset sati do jednog sata jeo iz džepa komad po komad; Gereb je počeo da tapka nogama ispod klupe, kao što čini onaj koji želi da ustane, Barabaš je pak bez ikakvog stida raširio na koljenu pod klupom komad voštanog platna, slažući u nj knjige po veličini, a zatim je sve to tako pritegnuo remenom, da je zaškripala klupa, a on sam se zacrvenio — jednom riječju svi su se pripremali za odlazak i samo jedini gospodin profesor nije uzimao na znanje činjenicu, da će za pet minuta biti svemu kraj, jer gospodin profesor je svoj pitomi pogled nadnio nad čupave dječje glave i rekao:

— Što je?

Nato je nastala velika tišina. Mrtvačka tišina. Barabaš je bio primoran da spusti remen. Gereb je podvukao nogu poda se, Vajs je ponovo uvukao džep, Čonakoš je rukom zaklopio usta i završio zijevanje iza dlana, Cele je ostavio na miru »listove«, Boka je žurno strpao u džep crvenu tintarnicu iz koje je, čim je osjetila džep, odmah počeo da curi lijepi plavi antracen.

— Što je? — ponovio je gospodin profesor, i tada je već svatko nepomično sjedio na svome mjestu. On je onda pogledao na prozor, kroz koji je veselo odjekivao glas vergla, kao da svima i svakome daje na znanje da on ne potpada pod profesorovu disciplinu. Ali je zato gospodin profesor strogo pogledao u pravcu vergla i rekao:

— Čengej, zatvori prozor!

Čengej, mali Čengej pak, koji je bio »prva klupa prvi«, ustao je i, sa svojom ozbiljnom, strogom glavicom, pošao prema prozoru da ga zatvori.

U tom trenutku Čonakoš se nagnuo iz reda klupa i šapnuo nekom malom smeđem dječaku:

— Nemeček, pazi.

Nemeček se osvrnuo natrag, a onda je pogledao na pod. Mala papirnata lopta zakotrljala se pokraj njega. Podigao ju je, razvio. Na jednoj strani papira bilo je napisano ovo: Daj dalje Boki.

Nemeček je znao da je ovo samo adresa, a da se ono pravo nalazi na drugoj strani. Ali Nemeček je bio čvrst karakter i nije htio da pročita tuđe pismo. I on je dakle načinio od papira lopticu, sačekao je povoljan trenutak, i tada se nagnuo na prolaz koji se nalazio između dva reda klupa, i šapnuo je:

— Boka, pazi!

Sada je Boka pogledao u zemlju, koja je bila redovno prometno sredstvo za obavljanje poslova. Uistinu, kotrljajući se dolazila je papirnata loptica. Na drugoj strani, na onoj dakle, koju smeđi Nemeček nije pročitao obzirom na svoje poštenje, pisalo je ovo:

»Poslije podne u tri, skupština. Biranje predsjednika na grundu. Objaviti.«

Boka je papirić strpao u džep i po posljednji put pritegnuo već zapakovane svoje knjige. Bio je jedan sat. Električna ura počela je da zvoni, i sad je već i gospodin profesor znao da je kraj satu. Utrnuo je Bunsenovu lampu, zabilježio lekciju i vratio se u prirodopisnu zbirku, među životinje, odakle su pri svakom otvaranju vrata izvirivale ispunjene životinje i ptice na policama, sa svojim glupim, staklenim očima, i gdje je u jednom uglu mirno, ah dostojanstveno stajala tajna nad tajnama, strahota nad strahotama, jedan požutjeli čovječji kostur.

I razred se za jednu minutu našao izvan dvorane. U velikom stubištu nastala je divlja jurnjava, koja se samo onda stišavala u običnu žurbu, kada bi se visoka figura ponekog profesora pomiješala u gomilu bučne djece. Tada bi kočili oni što trče, na trenutak-dva nastajala bi tišina, ali čim bi profesora nestalo kod zavoja, ponovo bi otpočinjala utrka prema dolje.

Na izlaznim vratima samo se valjala gomila dječjeg mnoštva. Polovina se odvaljala nalijevo, druga polovina pak nadesno. Profesori bi dolazili među njih, i tada bi slijetali mali šeširići. I svi su oni umorni, gladni, hodali po suncem obasjanoj ulici. U glavi im je bila neka mala

nesvjestica, koja je nestajala sasvim polako, pod utiskom onih mnogih prizora, koji su značili život i koji im je pružala ulica. Kao mali oslobođeni robovi tako su se teturali u onom mnoštvu traka i na onom bogatstvu sunčeve svjetlosti, tako su zalutali u ovaj bučni, svježi, živi grad, koji za njih nije bio ništa drugo, do zbrka kola, tramvaja, ulica i trgovina, zbrka kroz koju je trebalo naći kuću.

Čele se u potaji pogađao s halvadžijom pod jednom susjednom kapijom. Halvadžija je naime bestidno podigao cijene svojim produktima. Cijena halvi je, kako to svatko zna, na cijelom svijetu jedan krajcar. To treba tako razumjeti, da halvadžija uzima svoju malu sjekiricu, i ono što jednim udarcem može da odsiječe od one velike bijele mase ispunjene lješnjacima, to stoji jedan krajcar. Kao što pod kapijom uopće sve stoji jedan krajcar, pošto je to jedinica za mjerenje. Za krajcar dobijaju se tri šljive, nabodene na drvce, tri smokve, tri prunele, tri poluoraha, sve to umočeno u šećernu tekućinu. Jedan krajcar je i velik komad crnog šećera, a isto tako i »krumpircukor«. Štaviše, jedan krajcar stoji i takozvana »đačka porcija«, koja se stavlja u male papirnate vrećice i koja je jedna od najukusnijih mješavina. Ima u njoj lješnjaka, suhog grožđa, badema, uličnog smeća, izdrobljenog roštilja i muha. Za jedan krajcar »đačka porcija« obuhvaća mnoge industrijske proizvode i proizvode biljnog i životinjskog carstva.

Čele se pogađao, a to je značilo, da je halvadžija podigao cijene. Poznavaooci onih zakona koji vladaju u trgovini, dobro znaju da cijene i onda skaču, ako se

posao obavlja uz neke opasnosti. Tako su na primjer skupi oni azijski čajevi, što ih karavane prenose kroz krajeve nastanjene razbojnicima. Tu opasnost treba da platimo mi zapadnoevropski ljudi. A halvadžija je sasvim sigurno imao trgovačkog duha, jer su ga sirotog htjeli da otjeraju iz školske blizine. Njegova jadna glava dobro je znala da će ga oni, ako hoće da ga otjeraju, uistinu i otjerati, i da se on usprkos masi svojih slatkiša, ne umije tako slatko nasmijati profesorima što pokraj nje ga prolaze, da bi oni zbog toga prestali da gledaju u njemu neprijatelja omladine.

— Djeca sav svoj novac potroše kod onog Talijana — govorili su. I Talijan je osjećao da njegova trgovina kraj gimnazije neće biti dugoga vijeka. On je dakle podigao cijene. Kad već mora da ode odavde, bar nešto da zaradi na tome. On je i rekao Čeleu:

— Do saua je sve bilo jedan krajcar. Odsada je pak sve dva krajcara.

I dok je s teškom mukom izgovorio ove riječi, on je u zraku divlje mlatarao svojom malom sjekiricom. Gereb je šapnuo Čeleu:

— Tresni kapom sred slatkiša.

Čele je bio oduševljen ovom idejom. Eh, kako bi to bilo divno! Kako bi slatkiši poletjeli na sve strane! I kako bi se djeca veselila!

Gereb mu je, kao sam đavo, šaputao primamljive riječi:

— Tresni kapom. Ta to je zelenaš.

Čele je skinuo kapu.

— Ovu lijepu kapu? — rekao je.

Stvar je bila promašena. Gereb je na rđavo mjesto stavio svoj lijepi prijedlog. Ta Čele je bio »kicoš« i nosio je samo listove od knjiga.

— Žališ je? — pitao je.

— Žalim — rekao je Čele. — Ali zato nemoj misliti da sam kukavica. Ja se ne bojim, samo mi je žao kape. Ja to mogu i dokazati, jer ako hoćeš, tvoju ću kapu vrlo rado tresnuti u slatkiše!

Tako što se ne može reći Gerebu. To je bila skoro uvreda. On je i rekao:

— Kad je već riječ o mojoj kapi, onda ću je tresnuti ja sam. Ovo je zelenaš. Ako se ti bojiš, onda odlazi.

I onim pokretom, koji je kod njega značio borbenost, skinuo je kapu, da udari njome o sto s iks nogama, koji je bio pun slatkiša.

Ali netko mu je iza leđa uhvatio ruku. I glas, koji je zvučao ozbiljno, zapitao ga je:

— Što hoćeš?

Gereb se okrenuo. Iza njega stajao je Boka.

— Što hoćeš? — pitao ga je ovaj ponovo.

Promatrao ga je nekom ozbiljnom blagošću. Gereb je promrmlijao nešto, kao lav kad mu ukrotitelj pogleda u oči. Pokunjio se. Stavio je kapu na glavu i slegao ramenima. Boka je mirno rekao.

— Ne diraj ovog čovjeka. Ja volim kad je netko hrabar, ali ovo nema nikakvog smisla. Hajde.

I on je pružio ruku prema njemu. Ruka mu je bila sva od tinte. Tintarnica je veselo lila u njegov džep tamnomodru tekućinu, kap po kap, a Boka je, ništa ne sluteći, izvadio ruku iz džepa. Ali to ih nije mnogo uznemirivalo. Boka je otro ruku o zid, a kao posljedica

toga postao je zid zamazan, ali ruka Bokina nije se očistila. No stvar s tintom bila je time likvidirana. Boka je uhvatio pod ruku Gereba i oni su, pošli dugom ulicom. Iza njih je ostao ljepušasti mali Čele. Mogli su još da čuju kako je prigušenim glasom i tužnim odricanjem potučenoga revolucionara rekao Talijanu:

— Pa kad je odsad već sve dva krajcara, dajte mi onda za dva krajcara halve.

I on je zavukao ruku u svoj mali, fini, zeleni novčanik^ Talijan se pak osmjehivao i možda razmišljao o tome, što bi bilo, ako bi počev od sutra — sve bilo tri krajcara? Ali to je bio samo san. Isti onakav, kao kad netko sanja da svaki forint vrijedi stotinjarku. Snažno je udario nožem o halvu i komad što je odbio, stavio je na papirić.

Čele ga je tužno pogledao:

---- x ^T a [»] ~~~~~ !••!

Talijan je sad već uslijed poslovnog uspjeha postao bezobrazan. Cereći se on je rekao:

— Pa sad je skuplje, i sad je manje.

I već se okrenuo prema jednom novom kupcu, koji je poučen ovim slučajem držao dva krajcara u ruci. Isjekao je šećernu masu malom sjekiricom nekim tako neobičnim pokretima, kao da je kakav čudnovati,

[ogromni krvnik iz srednjeg vijeka, koji malom sjekiricom odsijeca lješ-

njakaste glave sitnim čovječuljcima. Skoro je ogreznuo u krvi halve.

— Pfuj — rekao je Čele novome kupcu — nemojte kupiti kod ovoga, to je zelenaš.

I najedanput je gurnuo u usta svu halvu za koju se bilo zalijepilo pola papira, tako da se nije moglo odlijepiti, ali se zato moglo polizati.

— Čekajte! — viknuo je za Bocom i potrčao za njima.

Na uglu ih je stigao i tu su skrenuli u Pića ulicu, koja je vodila

orokšarijevoj. Uхватила su se šva trojica ispod ruke. U sredini koračao je Boka i tumačio nešto tiho, ozbiljno, kako je on to uvijek imao običaj da radi. Bilo mu je četrnaest godina i na njegovu licu bilo je još veoma malo tragova muškaračkih. Ali čim bi otvorio tasta, odmah bi dobivao nekoliko godina više. Glas mu je bio dubok, pitom i ozbiljan. A ono što je govorio, bilo je sasvim slično njegovu glasu. Rijetko bi govorio gluposti i nije pokazivao nimalo volje za takozvane vragoljanske trikove. U manje svađe nije se uplićtao, štaviše, i kad bi ga pozvali za suca, on bi izbjegavao takve slučajeve. Bio je već naučio da poslije osude jedna strana odlazi uvijek s ogorčenjem i da to ogorčenje osje-

ča prema sucu. Ali ako bi stvar otela maha i svađa uzela takve razmjere, da je već mogla da se očekuje profesorska intervencija, onda bi se umiješao Boka da miri. A na onog koji miri, na toga se bar ne ljuti ni jedna strana. Jednom riječju izgledalo je da je Boka pametan dječak i on je otpočeo svoju karijeru kao čovjek koji će — ako se u životu i ne popne vrlo visoko — ipak pošten čovjek znati čvrsto da stoji na svome mjestu.

Pravac vraćanja kući zahtijevao je da se iz Šorokšarijeve ulice zaokrene u Keztelekovu. U maloj, tihoj ulici slatko je sjalo proljetno sunce, a tvornica duhana koja je zauzimala cijelu stranu ove ulice polako je dahtala. U Keztelekovoj ulici mogle su se vidjeti samo dvije prilike. Stajale su na sredini ulice i čekale. Jedno je bio Čonakoš, snažni Čonakoš, a drugo mali smeđi Nemeček.

Kad je Čuuakos ugledao tri zagrljena momčića, od radosti turio je dva prsta u usta i zazviždao tako jako, kao kakva lokomotiva. Ovo zviždanje je inače njegov specijalitet. To nije znao tako kao on da učini nitko u četvrtom razredu, štaviše, i u cijeloj gimnaziji jedva je bilo dva-tri dječaka koji bi znali tako kočijaški zviždati. Samo se možda za Cindera, predsjednika Udruženja za samoobrazovanje, znalo da zna na ovakav način da zviždi, ali Cinder je samo dotle zviždao, dok nije postao predsjednikom Đačkog literarnog udruženja. Od toga doba Cinder više nije zavukao prste u usta. Predsjedniku Udruženja za samoobrazovanje, koji je svake srijede poslije podne sjedio za katedrom pored nastavnika književnosti — tom predsjedniku ne bi to dolikovalo.

Čonakoš je dakle zviždao. Dječaci su došli do njega i stali u grupi, nasred ulice.

Čonakoš se okrenuo malom, smeđem Nemečku:

— Njima još nisi ispriповjedio?

— Nisam — rekao je Nemeček.

Ostali su svi odjedanput zapitali:

— Što?

Mjesto malog smeđeg dječaka odgovorio je Čonakoš:

— U muzeju su juče opet napravili »einstand«!

— Tko?

— Pa Pastorovi. Dvojica Pastora.

Nato je zavládala tišina.

Da bi se razumjelo, treba znati, što je to »einstand«. To je naročita peštanska dječja riječ. Kad neki jači dječak vidi da se slabiji od njega igraju klikerima, gumbima ili perom, i kad hoće da im oduzmu igru, onda on kaže: »einstand«. Ova ružna njemačka riječ znači da je jači dječak proglasio gumbe svojim ratnim plijenom, i da će protiv onog, tko bi se usudio protiviti se, upotrijebiti silu. »Einstand« znači dakle i objavu rata. U isto vrijeme ta riječ je i kratko ali jasno obilježje opsadnog stanja, nasilja, prava pesnice i vladavine jačega.

Prvi je progovorio Čele. Zgražajući se rekao je nježni Čele:

— Napravili su »einstand«.

— Da — rekao je nato mali Nemeček, koji se bio okuražio kad je vidio, kakav je utisak proizvela stvar.

Sada je uzviknuo Gereb:

— To se dalje ne može trpjeti! Ja sam već odavna rekao da se nešto mora učiniti, ali Boka uvijek pravi kiselo lice. Ako ništa ne učinimo, još će nas i istući.

Čonakoš je zavukao dva prsta u usta, u znak da će sad fićuknuti od radosti. On je bio gotov da se svakoj pobuni pridruži s radošću. Ali Boka mu je zadržao ruku:

— Nemoj da oglušim — viknuo je. A onda je ozbiljno zapitao malog smeđeg dječaka:

— Pa kako se to dogodilo?

— »Einstand?«

— Da. Kako je bilo?

— Juče popodne.

— Gdje?

— U muzeju.

Tako zovu muzejski vrt.

— Ispričaj dakle sve onako kako je bilo, ali tačno onako kako je bilo, jer mi moramo znati istinu, ako hoćemo nešto da učinimo protiv njih ...

Mali Nemeček se uzrujao kad je osjetio da postaje centrom jedne ozbiljne stvari. Tu se njemu rijetko događalo. Nemeček je za svakoga bio »zrak«. Niti je bio faktor, niti divizor: kao jedinica u matematici. Nitko se nije obazirao na njega. On je bio neznatan, mršav mali dječak, slab dječarac. I možda ga je baš to činilo pogodnim da bude žrtvom. Počeo je da govori, a dječaci su primakli jedni drugima glave.

—• Bilo je tako — rekao je — da smo poslije ručka izašli u muzej, Vaj i ja, i Rihter, i Kolnai, i Barabaš. Prvo smo htjeli da igramo »mete« u Esterhazijevoj ulici, ali lopta je pripadala realcima, a oni nisu dozvolili. Onda je rekao Barabaš: »Hajdemo u muzej, pa ćemo se kod zida gumbati.« I onda smo svi ušli u muzej i gumbali smo se kod zida. Igrali smo se tako, da svaki baci jedan gumb, i čiji gumb pogodi jedan takav gumb, koji već

leži kod zida, onda on dobij a sve gumbе. I mi smo redom bacali gumbе i kod zida je već bilo oko petnaest najrazličitijih gumba. A tada je odjedanput uzviknuo Rihter: »Svršeno je, dolaze Pastorovi!« Od ugla su uistinu dolazili Pastorovi, s rukama zavučenim u džepove, pognuli su glave i išli tako polako, da smo se svi mi jako uplašili. Uzalud nas je bilo petoro, njih dvojica su tako snažni, da istuku i desetoricu. A mi se ne možemo brojiti tako, kao da nas je pet, jer kad dođe do nevolje, onda pobjegne i Kolnai, a pobjegne i Barabaš, dakle, smiju se računati samo trojica. A može da se desi, da i ja pobjegnem, dakle, smiju se računati samo dvojica. A ako slučajno i sva trojica pobjegnemo ni onda sve to ne vrijedi ništa, jer Pastorovi su najbolji trkači u cijelom muzeju, i mi bismo uzalud trčali, jer oni bi nas stigli. A Pastorovi su samo dolazili, dolazili su sve bliže i bliže i jako zagledali gumbе. Kažem Kolnaju: »Slušaj, ovima se dopadaju naši gumbi!« A Vajs je bio još najpametniji, jer on je odmah rekao: »Idu, idu, a od ovog hodanja bit će veliki einstand!« Ali ja sam mislio, da nas oni neće dirati, ta nikad im ništa nismo učinili nažao! Iz početka nisu nas ni dirali, samo što su stali kraj nas i promatrali igru. Kolnai mi je šapnuo u uho: »Slušaj, Nemeček, prestanimo.« Ja mu kažem: »Kako da ne, baš sad, kada si ti bacio i nisi pogodio! Sad sam ja na redu. Ako dobijem, prestat ćemo.« Međutim je bacio Rihter, ali njemu je već drhtala ruka od straha, on je jednim okom gledao u PastoroVe, i prirodno da nije pogodio. A Pastorovi se nisu ni maknuli, samo su stajali ondje, s rukama zavučenim u džepove. Onda sam ja bacio i pogodio. Dobio sam sve gumbе. I hoću da priđem, da ih pokupim, bilo

je već oko trideset gumba, ali preda me iskoči jedan Pastor, onaj manji, i dovikne mi »Einstand«! Ja sam se okrenuo, Kolnai i Barabaš već su bježali, Vajs je stajao kod zida i bio blijed, a Rihter je još razmišljao o tome, da li da bježi ili da ne bježi. Ja sam prvo pokušao pošteno. Rekao sam: »Molim, vi na to nemate prava.« Ali tada je već stariji Pastor dizao gumbе i trpao ih u džepove. Mlađi me pak uhvatio za kaput iznad grudi i viknuo mi: »Zar nisi čuo da je einstand?« Pa naravno, poslije ni ja više nisam ništa rekao. Vajs je počeo da plače kod zida. A Kolnai i Kende su od muzejskog ugla izvirivali, da vide, što se događa. A Pastori su pokupili sve gumbе i nisu rekli ni riječi, samo su otišli dalje. To je bilo sve.

— Nečuvено! — rekao je uzbuđeno Gereb.

— Prava pljačka!

To je rekao Čele. Conakoš je fićuknuo, u znak da u zraku miriše na barut. Boka je stajao mirno i razmišljao. Svi su na njega gledali. Svaki je želio da zna što će Boka reći na sve te stvari, zbog kojih su se već mjesecima svi žalili, a koje Boka dosad nije uzimao ozbiljno. Ali ovaj slučaj, strahovita nepravda ovog slučaja čak je i Boku uzbudila. On je rekao tiho:

— A sad hajdmo samo na ručak. Poslije podne naći ćemo se na grundu. Ondje ćemo se o svemu dogovoriti. Sad već i ja kažem da je to nečuvena stvar!

Ova izjava dopala se svima. Boka je u tom trenutku bio vrlo simpatičan. Dječaci su s ljubavlju pogledali na njega, osmjehujući se promatrali su njegovu pametnu malu glavu, njegovo vatreno crno oko u kome je sad

plamtio neki borbeni plamen. Poželjeli su da poljube Boku, jer se najzad i on uzrujao.

Pošli su kući. Neko veselo zvono odjekivalo je negdje u Jožefvarošu, sunce je sjalo i sve je bilo lijepo, sve je bilo puno radosti. Dječaci su stajali pred velikim događajima. U svakom od njih zapalila se želja za akcijom i svakog je uzbuđivala misao, što će to sad biti? Jer ako je Boka rekao da će nešto biti, onda će nešto da bude!

Išli su, išli prema Ilei-putu. Čonakoš je zastao s Nemečekom. Kad se Boka okrenuo natrag prema njima, oni su obojica stajali kod podrumskog tvorničkog prozora na koji se u debelim žutim naslagama slagao fini duhanski prah.

— Tubak! — viknuo je Čonakoš, ponovo fićuknuo i nabio nos žutim prahom.

Nemeček, taj mali majmun, od srca se smijao! I on se mašio i udahnuo s tankog, malog vrha na svome prstu malo duhanskog praha. I kišuci njih dvojica su marši-

rali Keztelek ulicom, osjećajući veliku radost zbog ovog pronalaska. Čonakoš je jako, glasno kihao, kao kakav top. A mali smeđi dječak kihao je jedva čujno, kao morski zec kad ga ljute. I oni su tako kihali i smijali se, trčali, i u tom trenutku to je za njih bila tako velika sreća, da su zaboravili čak i na omi yeliku nepravdu, za koju je Boka, i sam Boka, mirni i ozbiljni Boka rekao, da je nečuvena.

II

Grund... Vi lijepa, zdrava djeco ravnice, što treba samo jednom da koraknete, pa da već budete vani na beskrajnoj ravnici pod modrim plastom, što ga zovu nebom, vi čije su oči navikle na velike prostore, na gledanje u daljinu, vi, koji ne živite pritiješnjeni među velikim kućama, vi ne znate što za velegradsko dijete znači jedno prazno gradilište. Ono je peštanskom djetetu ravnica, poljana, livada. Ono za njega znači beskrajnost i slobodu. Komadić zemlje, čiju jednu stranu ograđuje polusrušeni plot a s drugih strana mu se podižu veliki zidovi kuća. Sad već i na Pavlovsko-uličnom »grundu« tužno stoji jedna velika, četverokatna kuća, puna stanara, od kojih možda nijedan ne zna da je taj komadić zemlje za nekolicinu jadne peštanske djece značio mladost.

Sam grund bio je prazan, kao što to i dolikuje praznom gradilištu. Plot mu je gledao na Pavlovu ulicu. Slijeva i zdesna graničio je sa dvije velike kuće, a odostrag ... da, odostrag je bilo ono, što je grund činilo zanimljivim, sjajnim. Tu se, naime, nastavljalo jedno drugo veliko gradilište. To drugo gradilište iznajmila je neka pilana i ono je bilo puno naslaganih drva. U obliku pravilnih kocki ležali su tu hvatovi drva, a između ogra-

mnih kocki bile su male uličice. Pravi labirinti. Pedeset-šezdeset malih, uzanih ulica ukrštavalo se tu između nijemih, mračnih naslaga drva i nije bila laka stvar orijentirati se u tom labirintu. A kada bi se netko ipak probio kroza nj, taj bi dolazio na neki mali trg, na kome je stajala jedna kućica. U toj kućici bila je smještena motorna pila. Bila je to neobična, tajanstvena mala kuća. Ljeti bi je obrasla divlja loza, a iz zelenog džbunja izdizao se vitki, crni dimnjak, koji je s tačnošću ure u pravilnim razmacima izbacivao iz sebe čistu, bijelu paru. Ako bi je izdaleka slušali, činilo bi vam se kao da se sred gomile drva muči neka lokomotiva koja ne može da prođe.

Oko kućice stajala su velika, glomazna, šarena kola za drva. S vremena na vrijeme zaustavila bi se poneka kola ondje ispod kućnog krova i tada bi se čuo neki lom i krhanje. Pod strehom kućice nalazio se mali prozorčić, a iz prozorčića pružao se drveni žlijeb. Kad bi se kod prozora kola zaustavila, odjednom bi sitno drvo počelo da pada iz žlijeba i klizi u velika kola. A kad su se kola napunila drvetom, kočijaš bi uzviknuo. Onda bi prestalo huktanje malog dimnjaka, u kućici bi odjednom zavladao veliki mir, kočijaš bi viknuo na konje i oni bi krenuli s punim kolima. Onda bi druga kola stala pod strehu, gladna i prazna i tada bi para ponovo počela da hukti u crnom željeznom dimnjaku i drvo bi opet počelo padati. I to je tako išlo godinama. Namjesto drveta, što ga je mašina sasjekla u kućici, velika kola dovlačila su na skladište novo. Tako nikad nije prestajalo pištanje parne pile. Nekoliko zakržljalih dudova stajalo je ispred kućice, a u dnu jednog duda bila je podignuta

kolibica od drveta. Tu je stanovao Slovak koji je čuvao noću drvo, da ga ne ukradu ili ne zapale.

Pa zar je trebalo sjajnije mjesto od ovoga za igru. Nama, gradskim dječacima bogme nije trebalo. Nešto ljepše, nešto indijanske, mi nismo mogli da zamislimo. Pavlovsko-ulično gradilište bila je divna ravnica, a to je bilo ono što je zamjenjivalo američanske prerije. Zadnji dio, skladište drva, bilo je sve ostalo: to je bio grad, šuma, strma planina, jednom riječju svakog dana je bilo baš ono, čime bismo ga toga dana proglasili. Ali nemojte misliti da je skladište drva bilo nezaštićeno mjesto. Na vrhu nekih viših naslaga drva bile su sagrađene kule i utvrde. Koju tačku je trebalo utvrditi, o tome je odlučivao Boka. Ali utvrdu su gradili Čonakoš i Nemeček. Na četiri-pet pozicija bilo je utvrda, a svaka utvrda imala je svoga kapetana. Kapetan, poručnik, potporučnik. To je bila vojska. Običnih vojnika, na žalost nije bilo osim jednog jedinog. Na cijelom gradilištu, kapetani i poručnici zapovijedali su jedinom vojniku, vježbali su tog jedinog vojnika, njega jedinog su osuđivali na tvrđavski zatvor zbog različitih izgreda.

Možda i nije potrebno reći da je taj jedini vojnik bio Nemeček, mali smeđi Nemeček. Kapetani, poručnici i potporučnici samo su onako bezbrižno salutirali na gradilištu, sve kad bi se i po stoti put sreli za jedno poslijepodne. Oni bi nemarno podizali svoju ruku do kape i govorili jedno drugom:

•— Servus!

Samo je siroti Nemeček morao neprestano da se baca u položaj »mimo« i da nijemo, ukočeno salutira. I svatko tko bi god prošao pored njega viknuo bi mu:

- Kako stojiš!
- Sastavi pete!
- Prsa van, uvuci trbuh!
- Mirno!

A Nemeček se radosno pokoravao svakome. Ima i takvih dječaka, za koje je radost: lijepo se pokoravati. Ali većina dječaka ipak voli da zapovijeda. Takvi su ljudi. I zato je na gradilištu bilo sasvim prirodno, da je svatko bio oficir, a samo Nemeček običan vojnik.

Popodne u dva i pol nije još nikoga bilo na gradilištu. Pred kolibom bilo je prostrto neko ćebe i na njem je Slovak slatko spavao. Slovak je uvijek spavao po danu, jer noću bi lutao između naslaga drva, ili bi sjedio gore u nekoj tvrđavi zagledavši se u mjesec. Parna pila je zujala, mali crni dimnjak izbacivao je snježnobijele oblačice pare, a sitno drvo padalo je u velika kola.

A T V O V O K A S I 3, J D X X G T H S S J A C V E P J 1 V V J 7 0 8 2 / - j l r > 9 / J 0 4 j l l . 0 j . v x J . J r / 6 V j k b v V j M .

Pavlo-ulička vratašca i ušao Nemeček. Izvadio je iz džepa velik komad kruha, obazreo se na sve strane, i pošto je vidio da još nikog nema, mirno je počeo da žvače koru kruha. Ali on je prvo brižljivo zasunuo vrata, jer među zakonima, gradilišta bilo je najvažnije to, da onaj, tko uđe mora za sobom zasunuti vrata. Tko bi to propustio, taj bi bio kažnjen tvrđavskim zatvorom. Uopće vojna disciplina bila je vrlo velika.

Nemeček je sjeo na jedan kamen, jeo je svoj kruh i čekao ostale. Izgledalo je da će danas na grundu biti vrlo zanimljivo. Kružilo je to već u zraku, da će se danas dogoditi krupne stvari, i ne bi imalo smisla poricati da se Nemeček u ovom trenutku vrlo ponosio time. što je i on član grunda, slavnog društva Pavlo-uličkih dječaka.

Neko je vrijeme jeo komad kruha, a onda pošao da šeta prema naslagama drva. Lutao je po malim uličicama, i odjednom se sreo s velikim crnim psom Slovakovim.

— Hektor! — viknuo mu je prijateljski, ali Hektor nije pokazivao ni trunke raspoloženja da mu otpozdravi. Kratko i jedva primjetno je mahnuo repom, što kod psa znači po prilici isto ono, kao kad se mi u žurbi jedva dotaknemo šešira. Onda je pas odjurio dalje, lajući bijesno. A smeđi Nemeček potrčao je za njim. Hektor je stao kod jedne naslage drva i na nju lajao s neobičnom žestinom. Ta naslaga bila je jedna od onih na kojoj su dječaci gradili tvrđave. Gore na vrhu naslage bio je od cjepanica, podignut obrambeni zid, a na tankom, prutiću lepršala se mala crveno-zelena zastava. Pas je oprčavao tvrđavicu i neprestano lajao.

— Što bi to moglo da bude? — pitao je mali smeđi dječak psa, jer on je bio u velikom prijateljstvu sa psom. Možda zato, jer je osim njega, Nemečeka, jedini obični vojnik u cijeloj vojsci bio još samo Hektor.

Pogledao je gore prema utvrđi. Ondje nije vidio nikoga, ali je osjećao da gore netko šuška među cjepanicama. I on je pošao: počeo je da se penje po krajevima cjepanica koje su stršile iz reda. Bio je na polovini puta, kada je čisto i jasno čuo kako netko gore diže i spušta cjepanice. Srce mu je počelo lupati i on je sad poželio da se vrati natrag. Ali kad je pogledao dolje i ondje vidio Hektora, on se opet ohrabrio.

— Ne boj se, Nemeček — rekao je sebi i pažljivo se penjao dalje. Kod svakog koraka ponovo se hrabrio. Stalno je govorio:

— Ne boj se, Nemeček. Ne boj se, Nemeček.

I tako je stigao na vrh naslage. Tu je još posljednji put rekao »Ne boj se, Nemeček«, kada je htio da preskoči niski zid tvrđave, ali od straha ostala mu je u zraku ona noga kojom je htio koraknuti.

— Isuse! — uzviknuo je.

I počeo brzo da silazi. Kad je stao na zemlju, srce mu je jako lupalo. Pogledao je na tvrđavu. Pored zastave, stavivši desnu nogu na zid utvrde, stajao je Feri Ač, strašni Feri Ač, neprijatelj sviju njih, vođa onih iz botaničkog vrta. Njegova široka, crvena košulja lepršala je na vjetru, a on se podrugljivo smješкао. Tiho je rekao malom dječaku pred sobom.

— Ne boj se, Nemeček!

Ali Nemeček se tad već bojao, štaviše, već je bježao. Crni pas jurio je za njim i oni su zajedno zakrenuli među naslage, natrag prema grundu. Vjetar je nosio za njima podrugljiv uzvik Ferija Ača:

— Ne boj se, Nemeček!

Ali kad je Nemeček sa grunda pogledao natrag prema utvrđi, na njemu već nije bilo crvene košulje Ferijeve. Ali na utvrđi nije bilo ni zastave. Feri je odnio sa sobom crveno-zelenu zastavicu što ju je sašila Čelejeva sestra. Ferija je nestalo među naslagama drva. Možda je izašao na Marijinu ulicu, prema parnoj pili, ali je isto tako moguće i to, da se negdje sakrio zajedno sa svojim drugovima, s Pastorima.

I kad pomisli da su tu možda i dva Pastora, Nemečka je prošla jeza. On je već znao, što je to sastati se s Pastorovima. Ali Ferija Ača sada je vidio prvi put izbliza. Jako ga se uplašio ali mora se priznati, dječak mu se svidio. Bio je to lijep, krupan crnomanjasti dječak, a

široka, crvena košulja sjajno mu je pristajala. Ona je njegovoj pojavi pridavala neku borbenost. Bilo je nečeg garibaldijevskog u onoj crvenoj košulji. Inače su svi dječaci iz botaničkog vrta nosili crvene košulje, jer su svi oni imitirali Ferija Ača. Na vratima ograde grunda, u pravilnim razmacima lupnuli su četiri puta. Nemeček je odahnuo: Četiri udarca bio je znak Pavlo-uličnih dječaka. Nemeček je odjurio iza zatvorenih vrata i otvorio ih. To je došao Boka s Čeleom i Gerebom. Nemeček je jedva čekao da im ispriča strašnu novost, ali zato nije zabravljao, da je on običan vojnik i što on duguje poručnicima i kapetanima. Stao je dakle u stav »mirno« i kruto je salutirao.

— Servus! — rekli su mu dječaci. — Šta je novo?

Nemeček nije mogao da dobije zraka i htio je sve da im ispriča odjedanput, u jedan mah.

— Strašno! — uzviknuo je.

— što?

— Grozno!

— Ali što?

— Nećete vjerovati!

— Feri Ač je bio ovdje!

Sad je bio red na ostala tri momka. Oni su se odjednom uozbiljili. — Nije istina!! — rekao je Gereb.

Nemeček je stavio ruku na srce:

— Bogami!

— Nemoj se kleti! — viknuo je na nj Boka, i da bi dao većeg značaja svojim riječima, dreknuo je:

— Mirno!

Nemeček je udario petama. Boka mu je prišao sasvim blizu:

— Reci nam opširno što si vidio?

— Kad sam zašao u ulice, pas je lajao. Pošao sam za njim i čuo neko krhanje u srednjoj tvrđavi. Popeo sam se na nju, a tu gore stajao je Feri Ač u crvenoj košulji.

— Gore je stajao? Na tvrđavi?

— Gore! — rekao je mali smeđi dječak i malo da se nije ponovo zakleo. Već mu je ruka bila na prsima, ali na strog pogled Bokin on ju je ponovo spustio. I dodao je:

— I zastavu je odnio.

Čele je pisnuo:

— Zastavu?

— Da.

Sva četvorica su sad potrčala onamo. Nemeček je skromno trčao iza svih, dijelom zato, jer je on bio običan vojnik, a dijelom i zato, jer se nije moglo znati da li možda još uvijek ne luta ondje među ulicama Feri Ač. Pred tvrđavom su zastali: uistinu, zastave nije bilo. čak ni koplje joj nisu ostavili. Svi su bili jako uzrujani, samo je Boka zadržao hladnokrvnost.

— Reci svojoj sestri — okrenuo se Čeleu — da za sutra napravi novu zastavu.

— Da — reče Čele — ali ona nema više zelenog platna. Crvenoga još ima, ali zelenog nema.

Boka je mirno pitao dalje:

— Ima li bijeloga?

— Ima.

— Pa onda neka napravi crveno-bijelu zastavu. Odsada će naša boja biti crveno-bijela.

Na to su svi pristali. Gereb je viknuo na Nemečeka:

— Vojniče!

— Ovdje!

— Za sutra ispravite u zakonima da nam boja nije više crveno-zelena, nego crveno-bijela.

— Razumijem, gospodin poručnik.

I Gereb je milostivo dobacio malom smeđem dječaku koji je tu ukočeno stajao:

— Voljno!

A mali smeđi dječak je zauzeo stav »voljno«. Dječaci su se popeli u tvrđavu i konstatirali da je Feri Ač slomio koplje od zastave. To koplje bilo je pribijeno, i onaj mali njegov dio, koji se nalazio pod klinom, još i sad je stajao tu žalosno.

S grunda su se čuli povici:

— Halo, ho! Halo, ho!

To im je bila lozinka. Izgleda da su stigli i ostali i da su ih tražili. Oštro je odjekivalo iz mnoštva dječaćkih grla:

— Halo, ho! Halo, ho!

Čele je rukom pozvao k sebi Nemečeka.

— Vojniče!

— Ovdje!

— Odgovorite onima!

— Razumijem, gospodin poručnik.

I načinivši od dlanova lijevak pred ustima, on je pustio svoj tanki dječji glas:

— Halo, ho!

Tad su sišli i uputili se prema ravnici. Nasred ravnice, zbijeni u grupu, stajali su ostali dječaci: Čonakoš, Vajs, Kende, Kolnai i još neki drugi. Kad su ugledali Boku, svi su zauzeli stav »mirno«, jer on je bio kapetan.

— Servus! — rekao je Boka.

Kolnai je istupio iz grupe.

— Pokorno javljamo — rekao je — kad smo ulazili, mala vrata nisu bila zaključana. A po zakonskim propisima, vrata moraju biti iznutra zaključana.

Boka je strogo pogledao natrag u svoju pratnju. A i svi ostali gledali su u Nemečeka. Nemečeku je već opet bila ruka na srcu i baš je htio da se zakune, kako nije ostavio otvorena vrata, kada je kapetan progovorio:

— Tko je ušao posljednji?

Nastala je velika tišina. Nitko nije ušao posljednji.

A onda se razvedrilo Nemečekovo lice. On je rekao:

— Gospodin kapetan su ušli posljednji.

— Ja? — rekao je Boka.

— Da.

Malo se zamislio.

— Imaš pravo — rekao je zatim ozbiljno. — Zaboravio sam zaključati vrata. Zato mi, gospodin poručnik, upišite ime u crnu knjigu.

Okrenuo se prema Gerebu. Gereb je izvadio iz džepa malu crnu bilježnicu i krupnim slovima upisao u nju: »Boka Janoš«. A da bi znao i to o čemu se radi, ubilježio je pored imena: »vrata«.

To se svidjelo djeci. Boka je bio pravedan. To samokažnjavanje bilo je tako divan primjer muškosti, o kakvom se čak ni na latinskom satu nije moglo čuti, a latinski sat bio je sav ispunjen »rimskim karakterima«. Ali i Boka je bio čovjek. Ni on nije bio potpuno slobodan od svih slabosti ljudskih. Dao je, doduše, sebe zapisati, ali se sad okrenuo Kolnaiju koji je bio prijavio da su vrata bila otvorena:

— A tebi neka ne ide uvijek jezik. Gospodine poručniče, zapišite Kolnaija zbog potkazivan ja.

Gospodin poručnik je ponovo izvadio strašnu bilježnicu i upisao u nju i Kolnaija. Nemeček pak, koji je zadnji stajao, plesao je od radosti neki tihi, maleni čardaš, jer ovaj jedini put nisu njega upisivali. Jer treba znati, da se u notesu ništa drugo nije moglo čitati, do ime Nemeček. Uvijek, radi svega, svatko je upisivao samo njega. A sud, koji je zasjedao svake subote, uvijek je njega osuđivao. Sve je zaludu, to je tako bilo. On je bio jedini obični vojnik.

A sad je uslijedilo veliko dogovaranje. Poslije nekoliko minuta svi su znali za veliku novost, da se Feri Ač, kapetan crvenih košulja, usudio da uđe ovamo, u srce grunda, da se popeo na srednju tvrđavu i da je odnio zastavu. Nastalo je opće zgražanje. Cijelo društvo je opkolilo Nemečeka, koji je sve s novim i novim detaljima dopunjavao senzacionalnu vijest.

— A da li ti je rekao što?

— Dabome! — ponosio se Nemeček.

— Što?

— Vikao je na mene.

— Što je vikao?

•—• Vikao je: »Ne bojiš li se, Nemeček?« Tu je mali smeđi dječak progutao slinu, jer je osjetio, da ovo nije sasvim istinito. Štaviše, to je bilo baš suprotno istini. Jer to je zvučalo tako, kao da je on bio i suviše hrabar, te se je tome i sam Feri Ač začudio i rekao mu: »Ne bojiš li se, Nemeček?«

— A ti se nisi bojao?

— Ne ja. Stajao sam ispod utvrđenja. A on se onda na suprotnoj strani spustio i nestao. Pobjegao je.

Gereb ga je prekinuo uzvikom:

— To nije istina! Feri Ač još nikad nije pobjegao ni pred kim!

Boka je pogledao u Gereba.

— Ala ga ti to uzimaš u obranu! — rekao je.

— Ja to samo zato kažem — rekao je malo tišim glasom Gereb — jer nije vjerojatno da će Feri Ač pobjeći od Nemečeka.

Nato su se svi nasmijali. Uistinu, to nije bilo vjerojatno. Nemeček je zbunjeno stajao usred gomile i slijegao ramenima. Onda je Boka stao u sredinu:

— E, tu se nešto mora raditi, dečki! Za danas smo i inače proglasili izbor predsjednika. Izabrat ćemo predsjednika, i to punopravnog predsjednika, čija se svaka zapovijest treba slijepo izvršavati. Može biti da će zbog svega ovoga doći do rata, a onda je potrebno imati nekoga, tko će stvari unaprijed uaesiti, kao u pravoj borbi. Vojniče, pristupite. Mirno. Izrežite onoliko komada papirića, koliko nas ima, a svatko će napisati na papirić ime onoga, koga želi za predsjednika. Papiriće ćemo sakupiti u jedan šešir i tko bude dobio najviše glasova, taj će biti predsjednik.

— Živio! — viknuli su odjedanput svi, a Čonakoš je zavukao svoja dva prsta u usta i zazviždao tako snažno, kao kakva vršalica. Iz bilježnice su povadili listiće papira, a Vajs je izvadio svoju olovku. Straga su se dvojica svađala oko toga, čiji šešir treba udostojiti ovom čašću. Kolnai i Barabaš, koji su uvijek imali nešto jedan protiv drugoga, umalo da se nisu potukli. Kolnai je rekao da Barabašev šešir ne valja, jer da je mastan. Kende je pak tvrdio, da je Kolnaijev šešir još masniji. Nato su odmah

načinili jedan pokus. Malim nožićem sljuštili su s unutrašnje kože šešira naslage masti. Ali tada je već bilo kasno. Čele je za opću stvar već bio predao svoj mali ljepuškasti crni šešir. Zaludu, što se tiče šešira nitko nije mogao da nadmaši Čelea.

Nemeček je pak, na najveće iznenađenje svih, mjesto da razdijeli papiriće, iskoristio momenat kad je svačija pažnja bila uperena na njega i stegnuvši u svojoj prljavoj ruci komad papira, stupio naprijed. Stao je u stav »mirno« i drščućim glasom progovorio:

— Molim, gospodine kapetane, to ipak ne ide, da ja tu sam budem vojnik ... od vremena, kad smo osnovali naše društvo, svatko je postao oficir, i samo ja sam još uvijek običan vojnik: meni svi zapovijedaju ... i ja sve moram raditi... i ...

Tu se ražalostio i po njegovom finom, smeđem licu počele su se kotrljati suze.

Čele je otmjeno rekao:

— Treba ga isključiti. Plače.

Neki glas je progovorio otraga:

— Kuka.

Svi su se smijali. A to je krajnje ogorčilo Nemečeka. Siromaha je jako boljelo srce i on je sada pustio suzama na volju. Plakao je i sred plača govorio:

— Pogledajte ... sa... sa ... samo ... i... i.., u crnu knjigu sam uvijek ja zapisan ... ja ... ja ... ja sam pseto.

Boka je mirno rekao:

— Ako odmah ne prestaneš s kuknjavom, ne možeš više s nama. Sa šmrkavcima se ne igramo.

Riječ šmrkavac je djelovala. Nemeček, siroti, mali Nemeček jako se uplašio i polako je prestajao da plače. Kapetan pak stavio mu je ruku na rame:

— Ako se budeš dobro vladao i ako se istakneš, u maju može još od tebe postati i oficir. A zasad ćeš još ostati običan vojnik.

Svi ostali su to odobravali, jer kad bi i Nemeček današnjim danom postao oficir, uistinu ne bi cijela stvar više vrijedila ništa. Ne bi bilo kome zapovijedati. Odjeknuo je oštar glas Gereba:

— Vojniče, zašiljite ovu olovku.

Utisnuli su mu u ruku Vajsovu olovku, čiji se vrh bio slomio u džepu među kuglicama. I vojnik je pokorno primio olovku, suznih očiju, suznog lica stao u stav »mirno« i onda počeo da šilji, šilji, jecajući i uzdišući pomalo, kako je to obično poslije velikog plača, i tako je svu svoju tugu, svu gorčinu svoga malog srca zašiljio u ovu Hardtmuth olovku broj dva.

— Za ... zašiljena je, gospodin poručnik.

Vratio je olovku i duboko uzdahnuo. S ovim uzdahom on se ujedno bio odrekao unapređenja.

Razdijelili su papiriće. Svi su se razišli, svatko se povukao na stranu, jer to je bila velika i važna stvar. Onda je vojnik pokupio papiriće i sve ih bacio u Čelejev šešir. Kad je pronosio Čelejev šešir, Barabaš je gurnuo laktom Kolnaija:

— I taj je mastan.

Kolnai se zagledao u šešir. I obojica su tada osjetili da se nemaju čega stidjeti. Kad je već i Čelejev šešir mastan, onda je uistinu tu kraj svijeta.

Sakupljene papiriće čitao je Boka i svaki pojedini je davao Gerebu, koji je stajao pored njega. Sakupilo se četrnaest papirića. On ih je redom čitao: Janoš Boka, Janoš Boka, Janoš Boka. A onda je odjednom pročitao: Deže Gereb. Dječaci su se zagledali. Znali su da je to bio Bokin papirić. To je on iz kavalirstva glasao za Gereba. Zatim su se opet redali sami Janoši Boke. A onda opet jedan Deže Gereb. I naposljetku još jedan Deže Gereb. Boka je dakle dobio jedanaest glasova, a Gereb tri. Gereb se zbunjeno osmjehivao. Sad se dogodilo prvi put da je javno istupio kao Bokin suparnik. Ali ta tri glasa su ga veselila. A Boku su boljela dva od tri glasa. Za trenutak je razmišljao o tome, koja bi mogla da budu ona dvojica, kojima se on ne sviđa, ali onda se umirio.

— Mene ste, dakle, izabrali za predsjednika.

Ponovo su vikali »živio« i Čonakoš je ponovo zazviždao. Oči Nemečkové bile su još suzne, ali je zato vikao s ogromnim oduševljenjem. On je volio Boku.

Predsjednik je pak dao znak da se umire, jer želi da govori.

— Hvala vam, dečki — rekao je — i sad treba odmah da pristupimo poslu. Mislim da ste vi načistu s tim, da crvene košulje žele da nam otmu grund: naslage drva. Već juče su Pastori oduzeli kuglice našima, a danas se ovdje šuljao Feri Ač i odnio nam zastavu. Prije ili poslije oni će doći ovamo, da nas odavde otjeraju. Ali mi ćemo ovo mjesto obraniti.

Čonakoš ga je prekinuo uzvikom:

— Živio grund!

I kape su poletjele u zrak. Svako je punim grlom, oduševljeno vikao:

— Živio grundl

Pogledali su unaokolo na lijepo veliko gradilište i na naslage drva koje je obasjavalo popodneвно proljetno sunce. Vidjelo im se na očima da vole ovaj mali komad zemlje i da bi bili u stanju za nj i da se bore, ako zatreba. To je bila jedna vrsta patriotizma. Oni su vikali: »živio grund«, tako, kao da viču »živjela domovina«. Oči su im se sjale, a srca su im bila puna.

A Boka je nastavio:

— Još prije nego što oni dođu ovamo, mi ćemo otići k njima u botanički vrt!

Drugi put bi pred ovako smjelim planom dječaci možda ustuknuli. Ali u ovom času oduševljenja svi su jednodušno vikali:

— Otići ćemo!

A lrrnlrii ris* cn ctn vitrali Aa

f r\ T \TomApplr

vikao: »Otići ćemo.« On će siromah ionako ići zadnji i nositi kapute gospodi oficirima. Uto se od naslaga začuo neki pijani glas: »Otići ćemo!« Pogledali su onamo. Bio je to Slovak. Stajao je ondje s lulom u ustima, nasmijan. Pored njega Hektor. Dječaci su se smijali. A Slovak ih je imitirao, bacio je u zrak svoj šešir i vikao:

— Otići ćemo!

I time su zvanični poslovi bili završeni. Došla je na red »meta«. Netko je s visine uzviknuo:

— Vojniče, otiđite u magazin i donesite loptu i malj!

I Nemeček je otrčao u magazin. Magazin je bio ispod jedne naslage drva. Podvukao se i izvadio loptu i malj. Pored naslage stajao je Slovak, a pored Slovaka Kende i Kolnai. Kende je držao u ruci Slovakov šešir, a Kolnai

je vršio na njemu »masni« pokus. Bez svake sumnje Slovakov šešir bio je najmasniji.

Boka je prišao Gerebu.

— I ti si dobio tri glasa — rekao mu je.

— Da — odgovorio je ponosno Gereb i snažno mu pogledao u oči.

III

Ratni plan je sutra popodne, poslije sata matematike, bio već gotov. Obuka je svršila u pet i na ulici su se već palile svjetiljke. Izlazeći iz škole Boka je rekao dječacima:

— Prije nego što ih napadnemo, pokazat ćemo im da smo mi baš onako hrabri kao i oni. Ja ću uzeti uza se dva svoja najhrabrija čovjeka i otići ću s njima u botanički vrt. Prodrijet ćemo na njihov otok i na drvetu pribiti ovaj papir.

Tada je izvadio iz džepa komadić crvenog papira na kome je sve samim velikim slovima bilo napisano:

TU SU BILI DEČKI IZ PAVLOVE ULICE

Ostali su s udivljenjem promatrali papir. Čonakoš, koji to poslijepodne nije imao predavanja, ali koga je neka radoznalost dovukla ovamo, primijetio je:

— Na taj papir bi trebalo napisati i neku grubost.

— Boka je niječući vrtio glavom:

— To se ne smije. Štaviše, mi nećemo uraditi ni onako nešto kao Feri Ač, kada nam je odnio zastavu. Mi ćemo im samo pokazati, da ih se ne bojimo i da smijemo da odemo u njihovo carstvo, gdje oni održavaju svoje

skupove i gdje im je smješteno oružje. Ovaj komad crvenog papira naša je posjetnica. To ćemo im ostaviti.

I Čele je progovorio:

— Molim te — rekao je — ja sam čuo da su oni u ovo doba večeri ondje na otoku i da se igraju lopova i žandara.

— Ne mari. I Feri Ač je došao onda, kada je znao da smo mi na grundu. Tko se boji, taj neće poći sa mnom.

Ali nitko se nije bojao. Štaviše, Nemeček je odlučno pokazivao hrabrost. Vidjelo se da želi steći zasluge za unapređenje. Ponosito je stupio naprijed.

— Ja idem s tobom!

Naime, ovdje pred školom nije trebalo stati »mimo« i salutirati, jer zakoni su vrijedili samo na grundu. Ovdje su svi bili jednaki. I Čonakoš je istupio:

— I ja!

— Ali obećaj da nećeš fićukati!

— Obećavam, samo me sada ... pustite, da još jedanput, posljednji put fićuknem!

— Pa fićukni!

I Čonakoš je fićuknuo. Onako snažno, po svojoj volji, tako da su se ljudi na ulici počeli osvrutati.

— Sad sam se isfićukao za danas — rekao je radosno.

Boka se okrenuo Čeleu:

— Ti nećeš doći?

— Što mogu da radim? — rekao je tužno Čele. — Ne mogu doći, jer moram prije šest da budem doma. Moja mati vodi računa o tome kad se svršava sat risanja. A bojim se, ako bih danas zakasnio, da me onda više nikad neće pustiti. I kod te pomisli on se strašno uplašio. Sve mu bi bio kraj: i grundu i poručništvu.

— A ti onda ostani. Povest ću sobom Čonakoša i Nemečeka. A sutra ujutro saznat ćete u školi sve što se dogodilo.

Rukovali su se. Boka se sjetio nečega:

— Recite mi, je li da Gereb danas nije bio na satu risan ja?

— Nije.

— Možda je bolestan?

— Ne vjerujem. U podne smo zajedno išli kući. Ništa mu nije bilo.

Boki se nije dopadalo Gerebovo ponašanje. Gereb mu je bio u najvećoj mjeri sumnjiv. Juče mu se tako neobično, tako značajno zagledao u oči kad su se rastajali. Vidjelo se na njemu da je osjetio, kako od njega u ovom društvu ne može ništa biti sve donde, dok je tu Boka. Bio je ljubomoran na Boku. Nije mu se sviđala Bokina mirna, pametna, ozbiljna priroda, jer je u njemu samome bilo mnogo više krvi, smjelosti. I on je sebe držao mnogo vrednijim momkom.

— Vrag će ga znati — rekao je Boka mirno i pošao s dva dječaka. Čonakoš je išao ozbiljno pored njega. A Nemeček je bio ushićen, plivao je u sreći, što napokon s ovako malim brojem učestvuje u jednoj zanimljivoj pustolovini. Bio je toliko ushićen, da ga je Boka opomenuo:

— Ne budi lud, Nemeček! Ili možda misliš da idemo da se zabavljamo? Ovaj izlet je mnogo opasniji, nego što misliš! Sjeti se samo Pastora!

Kod ove riječi je onda i malom smeđem dječaku zastala šala u grlu. Ta i Feri Ač je bio strašan dječak, a o njemu se pripovijedalo da su ga izbacili iz realke. Bio je

to snažan momak i nevjerojatno smion. Ali u njegovim očima je bilo nečeg milog i privlačnog, čega nije bilo u očima Pastora. Ovi su uvijek išli pognute glave, gledali su natmureno i kao da probadaju svojim pogledom, bili su pocrnjeli od sunca i nitko ih još nikada nije vidio da se smiju. Pastorovih se moglo bojati. A tri mala dječaka su žurno odlazila beskrajnom Ilei-ulicom. Sad se već sasvim smračilo, rano je nastalo večer. Svjetiljke su već gorjele na ulici i ovo neobično doba uznemirivalo je dječake. Oni su imali običaj zabavljati se poslije podne. U ovo vrijeme nisu izlazili na ulicu, nego su se doma gurili nad knjigama. Nijemo su hodali jedan pored drugog i za četvrt sata stigli do botaničkog vrta. Iza kamenitog zida podizalo se prema njima veće drveće koje je sad listalo. Vjetar je zujao među svježim džbunjem, bilo je mračno, i kako se prostirao pred njima ogromni botanički vrt sa svojom tajanstvenom, zaključanom kapijom i čudnovatim šuštanjem — njima je zakucalo srce. Nemeček je htio da pozvoni na vratima.

— Zaboga, samo nemoj zvoniti! — rekao je Boka.
— Saznat će da smo tu! Ili ćemo se na putu sresti s njima ... a ni inače ne bi oni nama otvorili vrata.

— Pa kako ćemo ući?

Boka je svoj pogled upravio prema zidu.

— Preko zida.

— Preko zida?

— Ovdje, u Ilei-ulici?

— Nikako! Zaobići ćemo vrt. Straga je zid mnogo

Nato su zaokrenuli u malu mračnu ulicu, gdje je kameni zid ubrzo zamijenio plot od dasaka. Išli su kraj

ograda tražeći kakvo zgodno mjesto gdje bi se moglo ući. Na mjestu, do koga nije prodirala svjetlost ulične svjetiljke, zastali su. S one strane ograde, neposredno uz nju, stajao je velik bagrem.

— Ako se tu popnemo — šaptao je Boka — onda ćemo pomoću tog bagrema lako moći da se spustimo. A i zato je dobro, što ćemo s vrha drveta moći da pogledamo daleko oko sebe i da vidimo, jesu li oni možda negdje u blizini.

Ovo su odobrila i druga dvojica. I u idućem trenutku oni su se latili posla. Čonakoš se sagnuo i rukom naslonio o ogradu. Boka mu je obazrivo stao na rame i pogledao preko ograde. Bila je velika tišina. Nitko nije ni pisnuo. Kad se Boka uvjerio da u blizini nema nikoga, dao je rukom znak. Nemeček je pak šapnuo Čonakošu:

— Diži ga!

I Čonakoš je podigao predsjednika preko ograde. Predsjednik se dovukao do vrha ograde, a onda se počelo pod njim krhati i pucati trulo drvo.

— Skači unutra! — šaptao je Čonakoš.

Još jedno dva puta se začulo krhanje, a u slijedećem trenutku tup pad. Boka se našao sred aleje. Za njim se prebacio Nemeček, a onda Čonakoš. Ali Čonakoš se prvo popeo na bagrem; on je znao da se penje po drveću, jer je bio sa sela. Druga dvojica su ga odozdo zapitkivala:

— Vidiš li što?

Prigušenim glasom on je s bagremova vrha odgovarao:

— Vrlo malo, jer je mračno.

— Vidiš li otok?

— Vidim ga.

— Ima li ondje koga?

Čonakoš se s mnogo pažnje nagnjao lijevo i desno među granjem i ukočeno gledao u tminu prema jezeru:

— Na otoku se zbog drveća i zbog džbunja ne može ništa vidjeti... ali na mostu ...

Tu je zašutio. Popeo se za jednu granu više. Odatle je nastavio:

— Sad već vidim dobro. Na mostu stoje dvije prilike.

Boka je rekao mimo:

— Tu su. To na mostu su im čuvari.

Onda su ponovo počele da se krhaju grane. Čonakoš je sišao sa drveta. U velikoj tišini stajala su tu sva trojica i razmišljala o tome, što sad da se radi.

Šćućurili su se iza jednog grma, da ih nitko ne mogne vidjeti, i tu je tihim, šapćućim glasom otpočelo savjetovanje.

— Najbolje bi bilo — rekao je Boka — ako sad pored džbunja stignemo do ruševina tvrđave. Znete li... do onih ruševina koje se nalaze na desnoj strani brijega.

Druga dvojica su nijemo klimnula glavom, i tako dala na znanje da im je to mjesto poznato.

— Do ruševina se može stići, ako se oprezno provlači kroz džbunje. Ondje će se onda netko popeti na brežuljak i razgledati okolicu. Ako ne bude nikoga, leći ćemo potrbuške i dopuzati do dolje. Brežuljak se spušta baš na samo jezero. Tu ćemo se onda sakriti sred trske, a poslije ćemo već vidjeti što ćemo raditi.

Dva zažarena pogleda promatrala su Boku. Čonakoš i Nemeček smatrali su svaku njegovu riječ svetom. Boka je sad zapitao:

— Hoće li tako biti dobro?

Dobro! — odazvala su se druga dvojica.

— Pa onda hajd'mo, naprijed! Samo uvijek za mnom. Ja ovdje dobro poznajem put.

I on je počeo četveronoške da puže među niskim grmijem. Tek što su dva njegova pratioca klekla na zemlju, iz daljine se čuo dug, oštar zvižduk.

— Opazili su nas! — rekao je Nemeček i odmah skočio na noge.

— Natrag! Natrag! Lezi! — izdao je Boka zapovijest i nato su sva trojica legla u travu. Prigušena daha očekivali su što će se sad dogoditi. Zar su ih uistinu mogli vidjeti?

Ali nije dolazio nitko. Vjetar je svirao između drveća. Boka je šapćući rekao:

— Ništa.

Ali tada je ponovo oštar zvižduk rasporio zrak. Opet su očekivali no opet nije nitko došao. Nemeček je, drhteći od straha, progovorio iza jednog džbuna:

— Trebalo bi sa drveta razgledati okolo.

— Imaš pravo. Čonakoš, popni se na drvo!

I Čonakoš se, kao mačka, već ponovo našao na vrhu visokog bagrema.

— Što vidiš?

— Na mostu se miču neke prilike... sad ih ima četiri, sad su dvojica otišla natrag na otok.

— Onda je sve u redu — rekao je umireno Boka. — Hodi dolje. Zvižduk je značio da su na mostu smijenili straže.

Čonakoš je sišao s drveta i onda su se sva trojica, lijepo četveronoške, zaputila prema brežuljku. Veliki,

tajanstveni botanički vrt obavijen je u ovo doba tišinom. Posjetioci odilaze na zvuk zvona i ne ostaje nitko drugi, osim onih koji su došli s nekom zlom namjerom ili kojima se u glavi vrte ratni planovi, kao što je to slučaj s ova tri mala mračna tipa, koji su se savijeni u klupko poput kakve lopte prikradali od grma do grma. Nisu jedan drugom govorili ni riječi, toliko važnom su smatrali svoju misiju. A, govoreći iskreno, čak se i neki mali strah uvukao u njih. Velika je smionost to: htjeti prodrijeti u dobro naoružanu tvrđavu crvenih košulja, na otok koji se nalazi nasred jezera, kada na jedinom, drvenom mostu koji vodi na otok, stoje straže. »Možda baš Pastorovi« — mislio je Nemeček, sjetivši se lijepih, finih šarenih gumba i ljuteći se još i sada na to da je baš onda odjeknula grozna riječ e i n s t a n d, kada je on bio na redu i kada bi bio sve te divne gumbе dobio ...

— Jaoj! — uzviknuo je Nemeček.

Druga dvojica su uplašena prestala da pužu.

— Što je?

Nemeček je tada već klečao i sisao svoj palac, zavukavši ga cijelog u usta.

— Što je s tobom?

On je, ne vadeći prst, odgovorio:

— Stao sam u koprivu — rukom!

— Sisaj, samo sisaj, dragi moj — ali je on sam bio toliko pametan, da je svoje ruke uvezao u rubac.

Puzali su dalje i ubrzo došli do brežuljka. Tu, na jednoj strani brežuljka, kao što znamo, bila je podignuta neka umjetna ruševina, tvrđava, kakve se obično grade po velikim gospodskim vrtovima, imitirajući brižljivo

način zidanja starih tvrđava i ispunjujući otvore između velikog kamenja umjetnom mahovinom.

— Ovo je tu ruševina grada — tumačio je Boka. — Tu treba da pazimo, jer sam slušao da crvene košulje imaju običaj i ovamo praviti izlete.

Čonakoš je progovorio:

— Kakva je to tvrđava? U historiji nismo učili da bi u botaničkom vrtu bilo tvrđave ...

— Ovo je samo ruševina. To su već sazidali tako da bude ruševina.

Nemeček je počeo da se smije.

— Pa kad su već zidali, zašto nisu sazidali novu tvrđavu? Kroz sto godina ona bi se sama od sebe pretvorila u ruševinu ...

— Ala si ti dobre volje! — viknuo je na nj Boka. — Ali kad se budeš našao licem u lice s Pastorima, bogme

tc tc proci vgljčl uua sc sauS.

Uistinu, mali Nemeček je sada napravio kiselo lice. On je bio dječak koji je stalno zaboravljao da postoji opasnost. Neprestano ga je trebalo na to upozoravati.

A onda su počeli da se penju gore između džbunja, hvatajući se za tvrđavsko kamenje. Sad je Čonakoš išao naprijed. Odjednom, on je onako kako je bio, četveronoške, zastao. Podigao je desnu ruku, zatim se okrenuo i uplašenim glasom rekao;

— Tu ide netko.

Polegli su u visoku travu. Svakovrsni korov dobro je pokrivao njihove male prilike. Samo su im se oči sjale iz gustiša. Pazili su.

— Nasloni uho na zemlju, Čonakoš — šapćući je naređivao Boka. — Indijanci imaju običaj Ovako da pri-

sluškuju. Na ovaj način čovjek lako može čuti da li tko korača u blizini.

Čonakoš je poslušao. Legao je potrbuške na travu i na jednom mjestu, na kome trava nije bila izrasla, prislonio je uho. Ali ga je odmah trgnuo natrag.

— Dolaze! — šaptao je zaprepašteno.

Sad se već i bez indijanske metode moglo čuti da netko hoda među džbunjem. I taj tajnoviti netko, o kome se zasad nije moglo znati ni to, da li je čovjek ili životinja, dolazio je pravo na njih. Dječaci su se prestrašili i zavukli i glave u travu. Samo je Nemeček progovorio tihim, stenjućim glasom:

— Ja bih htio kući.

Čonakoš nije gubio raspoloženje. On je rekao:

— Pripij se uza zemlju — tatice.

Ali pošto Nemeček ni na ovo nije pokazivao volje da postane hrabar, Boka je izvukao glavu iz trave i s očima zažarenim od gnjeva viknuo na njega, naravno, šapćući, da se ne bi odao:

— Vojniče, ležite sasvim u travu.

Ovoj zapovijedi moralo se pokoriti. Nemeček je legao. A tajnoviti netko je i dalje koračao, samo što se sad već činilo kao da je promijenio pravac i kao da više nije dolazio prema njima. Boka se ponovo malo uzdignuo u travi i pogledao uokolo. Vidio je neku mračnu priliku koja je sad već išla dolje brežuljkom i štapom udarala džbunje.

— Otišao je — rekao je dječacima što su ležali u travi. — To je bio stražar.

— Stražar crvenih košulja?

— Ne. Stražar botaničkog vrta.

Nato su svi odahnuli. Odraslog čovjeka oni se ne bi bojali.

Za dokaz mogao bi poslužiti onaj stari čuvar sa crvenim nosom u vrtu muzeja, koji nije mogao da izađe s njima nakraj. Oni su se dalje penjali. Ali tada je, izgleda, čuvar čuo nešto, zastao je i počeo da osluškuje.

— Primijetili su nas — mucao je Nemeček. Sad su oba dječaka pogledala u Boku, očekujući njegove upute.

— U ruševine! — izdao je Boka zapovijest.

Sva trojica su se navrat-nanos skotrljala niz brežuljak, na koji su se malo čas penjali tako oprezno. Ruševine su imale male, šiljaste prozore. Prestrašeni, oni su opazili da su na prvom prozoru rešetke. Dokoturali su se do drugog, i na njemu su bile željezne rešetke. Najposlije su na jednom mjestu među kamenjem našli toliki otvor, kroz koji su se mogli provući. Ušuljali su se u mračnu prostoriju i prestali su čak i da dišu. Čuvarova figura prošla je pokraj prozora. Oni su odonud vidjeli kako odlazi na drugi kraj vrta, tamo prema Ilei-ulici, gdje mu je bio stan.

— Hvala bogu — rekao je Čonakoš — od ovog smo se spasili.

Tada su razgledali mračni prostor. Zrak je tu bio vlažan, pljesniv, kao da su se nalazili u podrumu kakve istinske tvrđave. Sred batrganja Boka je odjedanput zastao. Spotakao se o nešto. Sagnuo se i podigao to nešto. Druga dvojica skočila su odmah do njega, i u slaboj rasvjeti sumraka vidjeli su, da je to nešto bio jedan tomahawk. Tako neka vrst sjekire, čime se, po svjedočenju

romana, tuku Indijanci. Tomahawk je bio načinjen od drveta i oblijepljen srebrnim papirom. Strahovito se sjajio u mraku.

— To je njihovo! — rekao je s udivljenjem Nemeček.

— Tako je — primijetio je Boka — i kada je ovaj jedan tu, onda treba tu da budu i ostali.

Počeli su da tragaju, i u jednom uglu našli su još sedam komada. Lako je bilo onda zaključiti da crvenih košulja ima osam. Izgleda da im je ovo bio tajni magazin oružja. Prva pomisao Čonakoševa bila je, da bi osam sjekira trebalo odnijeti kao ratni plijen.

— Ne — rekao je Boka — to nećemo učiniti. To bi bilo prosto-naprosto krađa.

Čonakoš se zastidio.

•— Sad govori, taticice! — okuražio se Nemeček, ali Boka ga je lagano udario u rebra, našto je zašutio.

— Nemojmo gubiti vrijeme. Izađimo odavde, pa onda gore na brijeg! Neću da stignemo na otok onda kad na njemu više ne bude nikoga.

Ova smiona misao im je onda ponovo dala-volje za avanturu. Sjekire su porazbacali u komorici, neka vide, da je tu netko bio. Zatim su ispuzali kroz otvor i sad već ohrabreni žurili prema vrhu brežuljka. Odande se mogla nadaleko sagledati okolica. Stali su jedan pored drugog i obazreli se na sve strane. Boka je izvadio iz džepa neki mali svežanj. Zderao je s njega omot od novina, i iz pira izvadio mali dalekozor.

— Ovo je kazališni dalekozor Čelejeve sestre — rekao je i zagledao u nj. Ali otok se moglo sagledati i prostim okom. Oko malog otočića sjalo se jezerce u kome se nje-guju vodene biljke i čija je obala obrasla šašom i trskom.

Između granatog drveća i visokih grmova na otoku, sjajila se malena svijetla tačka. Nato su se sva tri dječaka uozbiljila:

— Eno ih — rekao je prigušenim glasom Čonakoš.

Nemečeku se svidjela svjetiljka.

— I lampe imaju!

Malena svijetla tačka njihala se amo-tamo na otoku, i čas je nestajala iza grma, čas bi opet zasvjetlucala na obali. Netko je nosio svjetiljku amo-tamo.

— Čini mi se — rekao je Boka, koji ni za što ne bi bio skinuo s očiju dalekozor ni na jedan trenutak — čini mi se da se oni tamo spremaju na nešto. Ili drže večernje vježbe ili...

Tu je odjedanput ušutio.

— No! —pitala su zabrinuto druga dvojica.

___ rplron p Ra1čeo orlprta m nprp^tnnn

----- j - - - j r -----

u dalekozor — onaj što nosi lampu ... to je ...

— No? Tko je to?

— Poznata prilika ... valjda tek nije...

Popeo se još više da bolje vidi, ali svjetlost svjetiljke nestala je tada iza nekog grma. Boka je skinuo s očiju dalekozor.

— Nestao je — rekao je mirno.

— Ali tko je to bio?

— Ne mogu vam reći. Nisam ga dobro vidio, i baš kada sam htio dobro da pogledam, izgubio mi se ispred očiju. A dok tačno ne znam, neću nikog da sumnjičim ...

— Možda je to bio netko od naših?

Predsjednik je tužno odgovorio:

— Mislim da jeste ...

— Pa to je izdajstvo! — uzviknuo je Čonakoš, zaboravivši na to da treba da ostane miran.

— Šuti! Kad stignemo onamo, saznat ćemo sve. A dotle se strpi.

Sad ih je već bogme gonila i radoznalost. Boka nije htio da rekne na koga je ličila ona prilika sa svjetiljkom. Nagađali su, ali im je predsjednik to zabranio i to, uz primjedbu da se nitko ne smije sumnjičiti. Uzrujano su se žurili niz brežuljak, a dolje su opet u travi nastavili put četveronoške, Sad već nisu ni primjećivali, kad bi im pod ruku došao trn, kopriva ili oštar šljunak. Žurili su se i tiho približavali sve više obali malog tajnovitog jezera.

Stigli su. Tu su mogli da se podignu, jer je gusti šaš, trska i obalsko džbunje bilo tako visoko, da je prikrivalo njihove malene figure. Boka je hladnokrvno izdavao zapovijesti:

— Tu negdje mora biti jedan čamac. Ja idem s Nemečekom desno da tražim čamac, a ti ćeš, Čonakoš, ići lijevo. Tko prvi stigne do čamca, pričekat će drugoga.

U nijemoj tišini oni su se odmah i zaputili. Ali jedva su napravili nekoliko koraka, kada je Boka sred šaša ugledao čamac.

— Čekajmo — rekao je.

ali su dok Čonakoš sasvim ne obiđe jezero i dok se sa protivne strane ne vrati natrag. Sjeli su na obalu i kratko vrijeme promatrali zvjezdano nebo. A onda su pazili, neće li se čuti s otoka kakav razgovor. Nemeček je htio da bude mudar.

— Slušaj — rekao je — ja ću pristoniti uho na zemlju.

— Ostavi samo svoje uho na miru — rekao je Boka — jer bi ga na obali uzalud prisanjao na zemlju. Ali ako se nagnemo nad vodu, bolje ćemo čuti. Vidio sam ribare kako na Dunavu, nagnuvši se nad vodu, razgovaraju jedan s drugim, s jedne obale na drugu. Uveče voda odlično prenosi glas.

Sagnuli su se nad vodu, ali nisu mogli da razaberu nerazumljive riječi. S malenog otoka čulo se samo neko šuškanje i mrmljanje.

Međutim je stigao Čonakoš i žalosno saopćio:

— Nema nigdje čamca.

— Ne žalosti se, tatice — tješio ga je Nemeček — već je tu.

I oni su o* ošli. »doliue. A*, nrema čamcu.

— Da uđemo?

— Nećemo tu ući — kazao je Boka. — Čamac ćemo prvo odvući na onaj dio obale koji leži naprama mostu, kako ne bismo bili u blizini mosta, ako nas primijete. Prevest ćemo se na drugu stranu na mjestu koje je najudaljenije od mosta, kako bi oni morali mnogo da zaobiđu, ako budu htjeli da trče za nama.

Ova mudrost, koja se sastojala u predviđanju stvari, dopala se drugoj dvojici. Svijest da im je vođa tako mudar čovjek, i da tako vješto zna kombinirati, ulijevala je u njih hrabrost. Vođa je pak progovorio:

— Tko ima konopca?

Imao ga je Čonakoš. U Čonakoševu džepu bilo je svačega. Nema takvog bazara u kome bi bilo toliko toga,

kao u Čonakoševu džepu. Bilo je tu pored nožića još i konopca, kuglica, ključanica od mjedi, klinaca, jedan ključ, krpa, bilježnica, i bog bi znao čega sve još tu nije bilo. Izvadio je konopac koji je Boka privezao za kariku na vrhu čamca. Zatim su počeli da vuku čamac obalom vrlo polako, oprezno, prema suprotnoj strani jezera. Dok su tako vukli čamac, stalno su motrili otok. A kad su stigli do onog mjesta gdje su htjeli da sjednu u stari čamac, čuli su neki zvižduk. Ali sad ga se već nisu bojali. Znali su dobro da on znači smjenjivanje straže na mostu. A nisu se sad više bojali već ni zato, jer su osjećali da se nalaze usred borbene vatre. Tako se to događa i s pravim vojnicima u pravome ratu. Dok ne ugledaju neprijatelja, plaše se svakog grma. A kad im prva kugla zazviždi pokraj glave, oni se skoro opiju time i zaborave da jure u vlastitu sigurnu smrt.

Dječaci su sjeli u čamac. Prvi je ušao Boka, drugi Čonakoš. Nemeček je bojažljivo koračao pjeskovitom obalom.

— Hodi, hodi, tatice — hrabio ga je Čonakoš.

— Idem, tatice — rekao je Nemeček, i pri tome pokliznuo se, pa se, uplašen, uhvatio za jednu trsku i bez riječi bućnuo u vodu. Do guše je propao u mulju, ali nije smio da viče. Odmah se ispravio u plitkoj vodi i njegova mala figura izgledala je vrlo smiješna, sa njega je curila voda, a u ruci je još uvijek grčevito stezao tanku trsku.

Čonakoš nije mogao u sebi da uguši smijeh, eksplodirao je:

— Jesi li pio, tatice?

— Nisam pio — rekao je mali smeđi dječak preplašena lica i sjeo u čamac onako mokar, blatnjav, dok se sa njega neprestano cijedila voda. Još je bio blijed od straha.

— Nisam mislio da ću se danas još i kupati — rekao je mirno.

Ali nije bilo vremena za gubljenje. Boka i Čonakoš zgrabili su vesla i otisnuli čamac od obale. Teški čamac se lijeno krenuo i uzburkao oko sebe tiho jezero. Bešumno su zamakala vesla u vodu i tišina je bila tako velika, da se jasno moglo čuti kako cvokoću zubi maloga Nemečeka koji se na vrhu čamca zgurio u klupko. Poslije nekoliko minuta čamac je utrčao na obalu otoka. Dječaci su žurno izašli iz njega i odmah se sakrili iza jednog grma.

— No, i dovde smo stigli — rekao je Boka i počeo tiho, oprezno da puže obalom. Druga dvojica za njim.

— Hoho — okrenuo se predsjednik — čamac ne možemo ostaviti bez čuvara. Ako ga vide, nećemo moći pobjeći s otoka. Na mostu stoje straže. Ti ostani kod čamca, Čonakoš. Pa ako ga netko opazi, turi prste u usta i fićukni što bolje možeš. Mi ćemo dojuriti natrag, uskočiti u čamac, a ti ćeš ga otisnuti od obale.

Čonakoš se oborene glave vratio čamcu, ali u potaji se radovao da će možda imati prilike, da fićukne tako jako, kako samo može.

A Boka je s malim smeđim dječakom išao dalje po kraj vode. Gdje je džbunje bilo više, tu bi se uspravljali i tako žurili naprijed. Kod takvog jednog visokog grma su onda zastali. Razgrnuli su granje. Ugledali su sredinu otoka, na kojoj se nalazilo malo prazno mjesto, i tada

su ugledali strašnu četvu crvenih košulja. Neinečeku je srce počelo da lupa. Priljubio se bliže uz Boku.

— Ne boj se — šapnuo mu je u uho predsjednik.

Na sredini otoka bio je veliki kamen, a na kamenu je bila svjetiljka. Oko svjetiljke čučale su crvene košulje. Uistinu, svi su dječaci imali crvene košulje. Pored Ferija Ača čučala su dvojica Pastora, a do manjeg Pastora netko, tko nije imao crvene košulje za vježbanje.

Boka je osjetio kako je Nemeček počeo da drhti pored njega.

— Slušaj— — rekao je Nemeček, ali samo to je mogao da kaže: slušaj ... slušaj ...

A onda je tiho dodao:

— Vidiš li ga?

— Vidim — rekao je Boka tužno.

Pored dječaka u crvenim košuljama čučao je Gereb. Boka se dakle nije prevario kada je s brežuljka promatrao otok. To je uistinu bio Gereb, što je malo prije išao amo-tamo sa svjetiljkom. Sada su s udvojenom pažnjom motrili četvu crvenih košulja.

Svjetiljka je čudnovato obasjavala mračna lica Pastorovih i crvene košulje ostalih. Svi su šutjeli, samo je Gereb govorio mirno. Mora da je pričao nešto što je sve njih vrlo zanimalo, jer su svi bili nagnuti prema njemu i slušali ga s velikom pažnjom.. U velikoj večernjoj tišini i dva Pavlo-ulička dječaka su čula Gerebove riječi. On je rekao:

— Na grund se može doći s dvije strane ... Može se ući iz Pavlove ulice, ali onuda je teško, jer je u zakonima napisano da onaj, tko uđe, mora za sobom zaključati vrata. Drugi ulaz je iz Marijine ulice. Tu kod parne pile

stoje vrata širom otvorena, a kroz naslage drva može se odatle doći do grunda. To je samo zato teško, jer u uličicama između naslaga postoje tvrđave ...

— Znam — upao mu je u riječ Feri Ač dubokim glasom, od koga je prošla jeza one iz Pavlove ulice.

•— Da, to ti možeš znati, jer si bio ondje — nastavio je Gereb. — U tvrđavama se nalazi straža, koja odmah daje signal, čim se netko približava naslagama drveta. Ja vam i ne savjetujem, da s te strane dođete ...

Riječ je dakle bila u.tome da crvene košulje dođu na grund...

Gereb je govorio dalje:

— Najbolje će biti ako se unaprijed dogovorimo kada ćete doći. Onda ću ja otići na grund posljednji i za sobom ostaviti otvorena vrata. Neću ih zaključati.

— Dobro — rekao je Feri Ač — to je tačno. Ni za što ne bih htio da osvojim grund onda, kada na njemu nema nikoga. Mi ćemo voditi rat po svim postojećim propisima. Ako oni budu mogli obraniti grund, dobro je. Ako ga ne budu mogli obraniti, zauzet ćemo ga i istaći našu crvenu zastavu. Ne činimo to iz prljavih pobuda, ta vi znate ...

Sad je progovorio jedan od Pastorovih:

— Činimo to zato, da bismo imali gdje da se loptamo. Ovdje se to ne može, a u Esterhazijevoj ulici se uvijek mora svađati zbog mjesta ... Nama treba mjesto za loptanje i punktum!

Eto, oni su odlučili da pokrenu rat iz istih onih razloga, iz kojih i pravi vojnici imaju običaj da ratuju. Carskoj Rusiji trebalo je more, pa je zato ratovala s Japancima. Crvenim košuljama trebalo je mjesto za loptanje,

i pošto se drukčije nije moglo, trebalo ga je zadobiti putem rata.

- — Ostajemo dakle pri tome — rekao je vođa crvenili košulja Feri Ač — da ćeš ti prema dogovoru zaboraviti da zaključaš vrata iz Pavlove ulice.

— Da — rekao je Gereb.

Sirotog malog smeđeg Nemečeka sada je već jako boljelo srce. Stajao je tu, u potpuno mokrom odijelu, i raskolačenih očiju gledao dječake u crvenim košuljama kako sjede oko vatre, a među njima izdajica. Toliko ga je bolje srce, da je — kada je iz Gerebovih usta odjeknulo »da«, koje je značilo da je Gereb gotov da izda grund — grunuo u plač. Zagrlio je Bokin vrat, tiho jecao i govorio samo ovo:

— Gospodine predsjedniče... gospodine predsjedniče ... gospodine predsjedniče...

Boka ga je nježno odgurnuo od sebe:

— Sad ništa ne možemo postići plakanjem.

Ali je nešto stezalo i njegovo grlo. Veoma žalosno je bilo ono što je tu Gereb radio.

Ali sad su odjedanput, na mig Ferija Ača, crvene košulje poustajale.

— Idemo kući — rekao je vođa. — Ima li svaki svoje oružje?

— Ima — rekli su svi u jedanput i podigli sa zemlje svoja duga, drvena koplja na čijim je vrhovima bila mala crvena zastavica.

— Naprijed — komandirao je Feri Ač — unutra među džbunje, da se oružje složi na hrpu.

I svi su oni, na čelu s Ferijem Ačom, pošli prema unutrašnjosti malog otoka. I Gereb je išao s njima. Ma-

leni prostor u sredini otoka ostao je prazan s velikim kamenom i sa gorućom svjetiljkom na kamenu. Čuli su im se koraci kako se sve više udaljuju i odlaze sve dublje u gusto džbunje da sakriju svoja koplja.

Boka se pokrenu.

— Sad — šapnuo je Nemečeku, i zavukao ruku u džep. Izvadio je crvenu ceduljicu, kroz koju je već bila pribodena jedna pribadača. Razgrnuo je granje i rekao malom smeđem dječaku za sobom:

— Tu čekaj. Nemoj se ni maknuti odavde!

A onda je uskočio u maleni prazni prostor, gdje su još maločas sjedili u krugu dječaci u crvenim košuljama. Nemeček je čak prestao i da diše, s toliko je pažnje gledao za njim. Prvi posao Bokin bio je da skoči do velikog drveta, koje je stajalo na rubu praznog prostora i koje je sa svojom krošnjom kao kakav veliki kišobran pokrivalo cijeli otok. Za tren oka je žabo u stablo crvenu ceduljicu, a onda se došuljao do svjetiljke. Otvorio je jedno prozorče njeno i duhnuo u nju. Svijeća se utrnula, i u tom trenutku Nemeček je izgubio i samoga Boku ispred očiju. Ali još se njegovi oči nisu bile ni navikle na mrak, a Boka je već stajao kraj njega i uhvatio ga ispod ruke:

—• Juri za mnom, što bolje možeš.

Onda su počeli da jute prema obali otoka, k čamcu. Kad ih je Čonakoš vidio, uskočio je u čamac i veslo prislonio o obalu, da bi u svakom trenutku bio gotov na polazak. Dva dječaka skočila su u čamac.

— Možemo — dahtao je Boka.

Čonakoš se otisnu veslom o obalu, ali čamac se nije kretao. Naglo su naletjeli kod dolaska na obalu, pa je

čamac do polovine bio na suhom. Trebalo je da netko izađe, da mu podigne vrh i da ga otisne u vodu. Ali sada su se već čuli glasovi sa sredine otoka. Dječaci u crvenim košuljama vratili su se i našli utrnutu svjetiljku. Isprva su mislili da ju je ugasio vjetar, ali kad ju je Feri Ač pogledao vidio je da je mali prozorčić na svjetiljci otvoren.

— Tu je netko bio! — viknuo je svojim snažnim glasom tako jako da su ga čuli dječaci, koji su se mučili oko čamca.

Zapalili su svjetiljku, a onda je svima pala u oči o drvo pribodena crvena ceduljica. Crvene košulje su se zgledale. Feri Ač je uzviknuo:

— Ako su bili ovdje, onda su još uvijek tu! Za njima.

Fićuknuo je jako. Sa mosta su dotrčale straže i javile da preko mosta nitko nije mogao doći na otok.

— Čamcem su došli — rekao je mlađi Pastor.

I tri dječaka što su se mučila oko čamca sa zaprepasćenjem su čula uzvik koji se odnosio na njih.

— Za njima!

I baš u momentu kad je ta riječ odjeknula, Čonakoš je uspio da otisne čamac u vodu i da još i sam uskoči u nj. Odmah su uhvatili za vesla i punom snagom počeli da veslaju prema obali. Feri Ač je urličući dijelio zapovijesti:

— Vendauer, gore na drvo, gledaj za njima! Pastori, van na most, opkoliti slijeva i zdesna jezersku obalu!

Sad je izgledalo da su opkoljeni. Dok naprave onih pet-šest pokreta veslom koji će ih odnijeti na obalu, do tle će Pastori, koji brzo trče, opkoliti jezero, a onda nema više spasa ni lijevo, ni desno. Ako pak stignu na obalu prije Pastorovih, onda ih izvidnik, koga su poslali

na drvo može pratiti, i reći u kom su pravcu pobjegli. Iz čamca su vidjeli kako je Feri Ač trčkarao sa svjetiljkom u ruci po obali otoka. A onda se čula lupnjava: to su Pastori sada istrčali preko mosta s otoka ...

Ali prije no što se izvidnik popeo na drvo, oni su se dokopali obale.

— Sad je čamac pristao uz obalu! — urlikao je glas sa drveta. A dubok glas vođe odmah mu je odgovorio:

— Za njima svi!

Tri dječaka iz Pavlove ulice sad su već trčala kao bijesna.

— Ne smiju nas stići — rekao je trčeći Boka. — Njih je mnogo više nego nas.

Jurili su dalje, stazama, preko trave, naprijed Boka, a neposredno za njim druga dvojica. Išli su pravcem na staklenu bašču.

— Unutra u bašču! — dahtao je Boka, jurnuvši prema malenim vratima. Vrata su na sreću bila otvorena. Ušuljali su se i sakrili iza velikih čempresa. Vani je bila tišina. Čini se da su im gonionci izgubili trag.

Tri mala momka sad su se malo odmorila. Razmotrili su čudnovatu zgradu kroz čiji se stakleni krov i staklene zidove cijedila blijeda svjetlost gradske večeri. Neobično, zanimljivo mjesto bila je ova velika staklena kuća. Oni su se nalazili u lijevom krilu njezinom, a iza toga nastavljaao se srednji dio zgrade, a zatim desno krilo. Od jednog do drugog kraja stajale su biljke s velikim listovima i debelim stablima, u drugim sanducima raste su mimoze i palme. Ispod velike kupole srednjeg dijela pak uzdizale su se palme s lepezastim lišćem, a od južnih

biljki nalazila se tu čitava šuma. Usred šume jezerce sa zlatnim ribicama, a pored jezerceta klupa. A onda opet magnolije, lovori, naranče, ogromne palme. Sve same biljke s jakim zagušljivim mirisom koji ispunja zrak nekim naročitim zadahom. A u staklenoj zgradi, grija-
noj parom, stalno je curila i kapala voda. Udarale su kaplje po velikom, debelom lišću, a kad bi poneki veliki palmin list zašuštio, dječacima bi se svagda pričinilo da vide neobičnu južnjačku životinju što juri tu usred ove tople, vlažne, guste šumice. Oni su se sve više osjećali sigurnima i počeli su da razmišljaju o tome, kada će moći da izađu odavde.

— Samo da nam ne zaključaju ovu staklenu zgradu — šaptao je Nemeček, koji je sav iznuren sjedio u dnu jedne palme i kome je godila zagrijana prostorija, jer je do kože bio mokar.

Boka ga je umirio:

— Ako je dosad nisu zaključali, neće je zaključati ni odsad.

Sjedili su dakle i prislušivali. Nikakvog glasa. Nitko se nije sjetio da ih traži ovdje. Onda su se digli i počeli da batrgaju među visokim policama koje su bile prepune malih zelenih grmova, mirisnih trava, velikih cvjetova. Čonakoš je tako naišao na jednu полицu i skoro je pao. Nemeček je htio da mu pritekne u pomoć.

— Stani — rekao je — zapalit ću svjetlo.

I još prije no što je Boka mogao u tome da ga spriječi, on je iz džepa izvadio žigice i zapalio. Žigica je zaplamsala, ali se u istom trenutku ugasila, jer ju je Boka izbio iz ruku malog smeđeg dječaka.

— Majmune! — viknuo je na njega ljutite. — Zaboravljaš da smo u staklenoj kući! Ta i zidovi ove kuće su od stakla ... sad su sigurno vidjeli svjetlos't

Stali su i prisluškiivali. Uistinu, Boka je imao pravo. Crvene košulje su vidjele svjetlost, kako je zaplamtjela i za trenutak obasjala cijelu staklenu zgradu. A u slijedećem trenutku već su se začuli njihovi koraci kako škripe na šljunku. I oni su išli prema vratima na lijevom krilu zgrade. Ona trojica u zgradi jasno su čula kako je iz Ferija Ača opet izbio vojskovođa:

— Pastori na mala desna vrata — vikao je — Sebe-
nić na srednja, a ja ovdje!

Pavlo-uličani su se skrili za tren oka. Čonakoš se podvukao potrbuške pod jednu policu i tu ostao da leži. Nemečeka su pak poslali u bazen s ribicama s obrazloženjem da je on već i tako mokar. Mali smeđi dječak zavukao se do brade u vodu, a glavu je podvukao pod veliki list neke vodene biljke. Boki je ostalo još samo toliko vremena da stane iza otvorenih vrata.

Feri Ač pak ušao je u zgradu sa svojom pratnjom i sa svjetiljkom u ruci. Svjetlost svjetiljke padala je tako na staklena vrata, da je Boka dobro mogao vidjeti Ferija Ača, ali ovaj nije mogao da vidi iza vrata sakrivenog Boku. I Boka je sada dobro pogledao vođu crvenih košulja, koga je dotle samo jednom vidio izbliza, u vrtu muzeja. Lijep momak je bio taj Feri Ač, a sada mu se sjalo oko od želje za borbom. Ali Ača je brzo nestalo. On je obilazio zajedno s ostalima sve putove, a u desnom krilu zagledali su i ispod polica. Nikome nije palo na pamet da pretraži bazen. Čonakoš se pak spasao da ne bude otkriven samo tako, što je u trenutku kada su htjeli da

pogledaju pod njegovu policu, onaj deran, kojega je Feri Ač nazvao Sebenić, rekao ovo:

— Ovi su već odavno izašli odavde na desna vrata ...

I budući da je on pošao u tome pravcu, u groznici traganja potrčali su za njim i ostali. Projurili su kroz staklenu bašču, a nekoliko tresaka je svjedočilo o tome, da oni nisu baš mnogo štedjeli crepove. A onda su izašli i ponovo je zavládala tišina. Čonakoš je iskršao prvi.

— Tatice — rekao je — na glavu mi je pao jedan crijep. Sav sam zasut zemljom ...

I on je zdušno pljuvao pijesak kojim su mu bili ispunjeni i nos i usta. Drugi se, kao kakvo vodeno čudovište, pojavio iz bazena Nemeček. Siromah, opet je sve curilo i kapalo s njega, i on se svojim uobičajenim, gotovo plaćućim glasom tužio:

— A zar ću ja cio svoj život morati da provedem u vodi? Što sam ja? Žaba?

Stresao se kao poliveni pinč.

— Nemoj kukati — viknuo je na nj Boka. — A sad hajdemo, neka bude već jednom kraj ovoj večeri ...

Nemeček je uzdahnuo:

— Ala bih volio da sam već doma.

Tu se sjetio kakvim će ga dočekom počastiti ondje, kad ugledaju njegovo mokro odijelo. Pa je ispravio ono što je malo prije rekao:

— Baš i ne bih tako jako volio da sam doma!

Trčali su natrag prema bagremu, gdje su se bili prebacili u vrt. Za nekoliko minuta došli su do tog mjesta. Čonakoš se popeo na drvo, ali prije no što je stao nogom na ogradu, pogledao je natrag u vrt. Uplašeno je uzviknuo:

— Eno ih, dolaze!

— Natrag na drvo! — rekao je Boka.

Čonakoš se vratio na drvo i pomogao da se za njim popnu i ostala dva njegova druga. Oni su se popeli tako visoko, kako ih je samo mogla da drži grana. Ljutila ih je pomisao na to, da bi ih mogli uhvatiti baš sada, kad su bili već tako blizu spasenju.

Četa crvenih košulja stigla je uz bučno trčanje do drveta. Dječaci gore na drvetu bili su se nijemo šćucurili, kao tri velike ptice sred guste krošnje ...

Opet je progovorio onaj Sebenić koji je u staklenoj bašči bio četvrti zaveo na protivnu stranu:

— Vidio sam kako su preskočili preko ograde!

Izgledalo je da je taj Sebenić bio najgluplji među njima. A kako je redovito najgluplji ujedno i najglasniji, to je neprestano on vikao. Dječaci u crvenim košuljama, koji su bili dobri gimnastičari, za jedan trenutak su se prebacili preko ograde. Feri Ač je ostao posljednji, i prije nego što je preskočio, on je utrnuo svjetiljku. I on se popeo na ogradu preko onog istog drveta, na čijem su vrhu čučala tri dječaka. Štaviše, s Nemečeka, s kojeg je još uvijek kapalo kao s kakve loše strehe, palo mu je za vrat nekoliko krupnih kapi vode.

— Pada kiša — uzviknuo je Feri Ač, obrisao vrat, a onda i sam iskočio na ulicu.

— Eno ih, idu! — začulo se sa ulice i svi su počeli da trče, što je značilo da se Sebenić opet prevario. A Boka je primijetio:

— Da nema ovog Sebenića, već davno bismo im pali šaka...

Sad su već osjećali da su se konačno oslobodili crvenih košulja. Vidjeli su ih kako trče za dvojicom dječaka koji su mirno išli jednom malom ulicom. Ta dva dječaka uplašila su se od njih, pa su i sami počeli da bježe. Nato je izbila velika larma i crvene košulje su divlje pojurile za njima. Larame je nestalo negdje sasvim daleko, u nekoj Jožefvaroškoj ulici___

Spustili su se s ograde i duboko odahnuli kad su ponovo osjetili pod nogama ulični pločnik. Neka starica se vukla tuda, a zatim su naišli i drugi prolaznici. Dječaci su osjećali da se ponovo nalaze u gradu, a tu im se već ne može ništa dogoditi. Bili su umorni i gladni. U obližnjem sirotištu čiji su prozori prijateljski svijetlili u mračno ulično veče, zvonili su na večeru.

Nemeček je cvokotao.

— Žurimo se — rekao je.

— Stani — kazao je Boka — ti ćeš ići kući tramvajem. Evo, dat ću ti novaca.

Zavukao je ruku u džep, ali je nije vadio. Predsjednik je imao samo tri krajcara. Nije bilo u njegovom džepu ničeg drugog do ta tri krajcara i tintarnice, iz koje je veselo curila modra tinta. Izvukao je zamrljana tri krajcara i dao ih Nemečku:

— Imam samo toliko.

Kod Čonakoša se našla još dva krajcara! A i mali smeđi dječak imao je jedan probušen krajcar, koji mu je donosio sreću. To je sve skupa bilo šest krajcara. S time je sjeo na tramvaj.

Boka je zastao na ulici. Još uvijek mu je srce bilo puno bola zbog onoga što je učinio Gereb. Stajao je tu-

žno i šutio. Ali Čonakoš nije još ništa znao o izdajstvu, i on je bio veseo.

, — Pogledaj ovamo, tatice! — rekao je, a kad je Boka pogledao, zavukao je dva prsta u usta i strahovito zazviždao, tako da su im uši počele da zuje. A onda se tako okretao na sve strane, kao da se od ovog zvižduka najeo.

— To već cijele večeri prigušujem — rekao je raspoloženo — ali sada se više nisam mogao da svladam, tatice!

Uhvatio je pod ruku tužnog Boku i tako su, poslije toliko uzbuđenja, umorni pošli prema gradu dugom Uei-ulicom.

IV

U razredu je sat opet otkucao jedan i dječaci su pograbili knjige. Gospodin profesor Rac je zaklopio dnevnik i ustao za katedrom. Uslužni mali Čengej, prva klupa prvi, priskočio je i pridržao mu kaput. Oni iz Pavlove ulice z gledali su se sa raznih strana i očekivali Bokina uputstva. Znali su da će toga dana poslije podne već u dva biti sastanak na grundu, jer izvidnička četa od tri člana treba da podnese izvještaj o svojim doživljajima u botaničkom vrtu. Svi su znali da je podvig uspio i da je predsjednik dječaka iz Pavlove ulice hrabro vratio posjet crvenim košuljama. Ali svi su se interesirali za detalje, pojedine avanture i opasnosti u kojima su se nalazili njihovi drugovi. Iz Boke nisi mogao ni kliještima izvući jedne jedine riječi. Čonakoš je brbljao koješta, i neka mu ne bude zamjereno, prilično je obilazio istinu. Čak je govorio i o zvijerima, s kojima su se sreli u ruševinama botaničkog vrta ... Da se Nemeček skoro udavio u jezeru ... Da su crvene košulje sjedile oko neke grozne vatre ... Pričao je zbunjeno i baš najvažnije stvari izostavljao. A ni inače njegovo pričanje nitko nije mogao do kraja da sasluša, jer bi mu uši zagluhnule od silnih zvižduka, što ih je Čonakoš umjesto tačaka stavljao na krajeve rečenica.

Nemeček je pak smatrao svoju ulogu toliko značajnom da se obavio nekom sasvim ozbiljnom tajnovitošću. Kad su ga zapitkivali, ovako bi odgovorio:

— Ništa vam ne mogu reći.

Ili:

— Pitajte gospodina predsjednika.

Svi su jako zavidjeli Nemečeku, što je on, iako običan vojnik, mogao da sudjeluje u ovako sjajnoj avanturi. Potporučnici i poručnici su osjećali da poslije svega toga oni postaju premaleni pred ovim običnim vojnikom, a neki su čak naglašavali, da bi poslije ovog događaja malog smeđeg dječaka bezuvjetno trebalo proizvesti za oficira, tako da onda na grundu ne bi ostalo drugog običnog vojnika od Hektora, crnog Slovakovog psa...

Još prije no što je profesor Rac izašao iz razreda, Boka je podigao dva prsta prema dječacima iz Pavlove čaci, koji nisu pripadali njima, strahovito su im zavidjeli, gledajući ih kako salutiraju, što je značilo da su razumjeli predsjednikov znak.

I već su svi htjeli da pođu, kada se je nešto dogodilo.

Gospodin profesor Rac zastao je odlazeći iza katedre:

— Čekajte — rekao je.

Tada je zavladao mir.

Gospodin profesor je iz kaputa izvukao malu ceduljicu. Natakao je naočare i sa ceduljice počeo da čita ova imena:

— Vajs!

•— Ovdje — rekao je uplašeno Vajs.

Gospodin profesor je nastavio:

— Rahter! Čele! Kolnail Barabaš! Lesik! Nemeček!

Svi su po redu odgovorili:

— Ovdje!

Gospodin profesor Rac zavukao je ceduljicu u džep i rekao:

— Vi sad nećete kući, nego ćete sa mnom u profesorsku sobu. Imam s vama malo posla.

Onda je pošao i ne davši nikakva objašnjenja ovom mističnom pozivu, on je brzo izišao iz razreda.

Nato je nastalo opće mrmljanje i jaka buka.

— Zašto nas zove?

— Zašto treba da ostanemo?

— Što hoće s nama?

Takva pitanja su postavljali pozvani jedan drugome. A kako su svi bili iz Pavlove ulice, okupili su se oko Boke.

— Ja ne znam što bi moglo biti — rekao je predsjednik. — Idite samo unutra, a ja ću vas sačekati u hodniku.

Tada se okrenuo ostalima.

— Nećemo se dakle sastati u dva, nego u tri. Pojavila se prepreka.

Veliki školski hodnik ispunio se đacima. I iz ostalih razreda nahrupili su dječaci, pa je u inače mirnom hodniku s velikim prozorima zavladała sada velika gužva, gurnjava, žurba. Svatko se žurio.

— Ostali ste u zatvoru? — pitao je neki dječak tužno grupu koja se crnjela pred profesorskom sobom.

— Ne — rekao je Vajs ponosno.

Dječak je nato otrčao, a grupa je za njim gledala sa zavišću: on već može kući...

Poslije nekoliko minuta čekanja otvorila su se vrata na profesorskoj sobi, a iza tih vrata javila se visoka, suha figura gospodina profesora Raca.

— Uđite — rekao je i pošao naprijed.

Profesorska soba bila je prazna. Oko dugog zelenog stola postavili su se dječaci sred mrtve tišine. Posljednji je sa strahopoštovanjem zatvorio za sobom vrata. Gospodin profesor Rac sjeo je u začelje i obazreo se oko sebe:

— Svi ste ovdje?

— Da.

Odozdo, iz dvorišta, prodirala je vesela larma đaka koji su se žurili kući. Gospodin profesor je dao zatvoriti prozor, i sad je nastala strašna tišina u velikoj sobi s bibliotekom. U takvom potpunom miru gospodin profesor Rac je progovorio:

— Riječ je o tome da ste vi osnovali neko udruženje. To sam saznao. Čuo sam za nekakvu vašu sumnjivu organizaciju. Onaj od koga sam to saznao, predao mi je i popis imena članova društva. Članovi društva ste vi. Je li to istina?

Nitko nije odgovorio. Svi su stajali nijemo, oborene glave jedan do drugoga, a to je značilo da je optužba bila istinita.

Gospodin profesor je nastavio:

— Počnimo lijepo po redu. Prije svega hoću da znam tko je osnovao organizaciju, kada sam ja jasno rekao da ne trpim osnivanje nikakvih organizacija.

Velika tišina.

Jedan bojažljivi glas se javio:

— Vajs.

Gospodin profesor Rac strogo je pogledao Vajsa.

— Vajs, zar ti ne znaš sam da se javiš?

Odgovor je zvučao skromno:

— Da, znam.

— Pa što se nisi javio?

Na to opet nije odgovorio siromah Vajs. Gospodin profesor Rac zapalio je cigaretu i odbio nekoliko dimova:

— Idemo dakle lijepo po redu — rekao je. — Prije svega reci ti meni, što je to kit?

Namjesto odgovora Vajs je iz džepa izvadio veliki komad kita i stavio ga na sto. Neko vrijeme ga je gledao, a onda je sasvim tiho, tako da se jedva moglo čuti, izjavio:

— To je kit.

— A što je to? — pitao je profesor.

— To je jedna vrsta lijepka, kojim staklari lijepe staklo za drvo prozora. Staklar ga namaze ondje, a poslije se noktom izgrebe sa prozora.

— A ovo si ti izgrebao?

— Ne, molim. To je društveni kit.

Gospodin profesor je razrogačio oči:

— Što je to? — pitao je.

Vajs se sad već malo ohrabrio:

— To su sakupili članovi — rekao je — a odbor je meni povjerio da ga čuvam. Jer prije ga je Kolnai čuvao, budući da je on bio blagajnik, ali kod njega se bio osušio, jer ga on nikada nije žvakao.

— Pa zar se to treba žvakati?

— Da, jer se inače stvrdne, pa se onda ne može upotrijebiti. Ja sam ga svaki dan žvakao.

— Zašto baš ti?

— Jer se u statutima našeg udruženja nalazi stavka da je predsjednik dužan svakog dana bar jedanput da prežvače društveni lijepak, da se ne bi stvrdnuo ...

Tu je Vajs udario u plač. Jecajući on je dodao:

— A sada sam ja predsjednik ...

Situacija je bila ozbiljna. Profesor je strogo uzviknuo:

— Odakle ste skupili ovako veliki komad?

Nastala je tišina. Profesor je pogledao na Kolnaija:

— Kolnai! Gdje ste to sakupili?

Kolnai je odgovorio brzo, bez daha, kao onaj tko iskrenim priznanjem želi da olakša svoj položaj:

— To imamo, molim gospodine profesore, već mjesec dana. Ja sam ga žvakao tjedan dana, ali onda je bio manji. Prvi komad je donio Vajs, i zato smo osnovali društvo. Njega je otac vodio kolima, a on je iz prozora na kolima izgrebao lijepak. Sve je nokte raskrvario. A onda se razbio prozor u sali za pjevanje i ja sam došao poslije ručka i cijelo popodne sam čekao da dođe staklar i u pet sati je došao staklar i ja sam ga zamolio da mi da malo kita, ali on mi nije odgovorio, jer on nije mogao da govori jer mu je gubica bila puna lijepka..

Gospodin profesor je strogo nabrao čelo.

— Kakve su to riječi? Gubicu ima konj!

— Pa usta su mu bila puna. I on je žvakao. Onda sam mu prišao i zamolio ga da mi dozvoli da gledam, dok on popravlja prozor. A on je dao rukom znak da mi dozvoljava. I ja sam gledao, a on je popravio prozor i otišao. A kad je on otišao, ja sam pristupio prozoru, izgrebao kit i odnio ga. Ali nisam krao za sebe, nego za

udruženje ... Uhu ... druku ... žehe ... njehe ... I on je plakao.

— Ne plači — rekao je gospodin profesor Rac

Vajs je čupkao kraj od svoga kaputa i u svojoj zbu-
njenosti našao je za potrebno da primijeti:

— Odmah urliče ...

Ali Kolnai je i dalje jecao, jecao je tako teško da se
čovjeku srce kidalo. Vajs mu je šapćući viknuo:

— Ne urliči!

I time je i sam počeo da urliče. Veliki plač ganuo je
gospodina profesora. Uvlačio je duboke dimove iz svoje
cigare. A tada je istupio iz reda Čele, elegantni Čele, po-
nosito je stao pred profesora i odlučio da će sada i on
postati rimski karakter, kao što je to neki dan na grun-
du bio Boka. Odlučnim glasom on je rekao:

— Molim, gospodine profesore, i ja sam donio udru-
ženju lijepka.

Ponosito je pogledao u oči profesoru. Gospodin pro-
fesor Rac ga je pitao:

— Odakle?

— Doma sam — rekao je Čele — razlupao kadu za
kupanje ptica, mama je dala da se napravi, a ja sam
odmah izvadio kit. Sva voda je iscurila na sag kad se
kanarinka kupala. Čemu treba da se kupa jedna takva
ptica? Vrapci se nikad ne kupaju, pa su ipak čisti.

Gospodin profesor Rac nagnuo se naprijed na svome
stolcu. Prijeteći je rekao:

— Ti si dobre volje, Čele, odmah ću te ja naučiti pa-
meti! Nastavi, Kolnai!

Kolnai se gušio jecajući. Brisao je nos.

— Što da nastavim?

— Odakle vam ostali kit?

— Pa sad je rekao Čele ... A udruženje mi je dalo jedanput šezdeset krajcara, da i ja nabavim.

To se već nije svidjelo gospodinu profesoru Racu.

— Kupovali ste ga dakle za novac?

— Nismo — rekao je Kolnai. — Nego mi je tata liječnik i prijepodne fijakerom obilazi bolesnike, pa me jednom poveo sa sobom i ja sam iz prozora izvadio kit, a to je bio vrlo mek kit i udruženje mi je dalo šest groša, da sam sjednem u taj fijaker i ja sam poslije podne sjeo i izvezao se do činovničkog naselja i izvadio kit, iz sva četiri prozora, i onda sam se sa naselja vratio doma pješke.

Profesor se sjećao:

— To je bilo onda kada sam se sreo s tobom kod Ludoviceuma?

— Jest.

— I kada sam te oslovio ... A ti nisi odgovorio.

Kolnai je oborio glavu i tužno rekao:

— Jer mi je njuška bila puna lijep ka.

I Kolnai je ponovo zaplakao. Vajs se opet uzrujao, opet je počeo da cupka krajeve svoga kaputa, opet je, zbunjen, rekao:

— Odmah urliče ...

I on sam je opet počeo da plače. Gospodin profesor je ustao i počeo da šeta gore-dolje po sobi. Vrtio je glavom.

— Lijepo malo udruženje. A tko je bio predsjednik?

Na ovo pitanje Vajs je odjedanput zaboravio na svoju tugu. Prestao je da plače i s ponosom je izjavio:

— Ja.

- A tko je bio blagajnik?
- Kolnai.
- Daj ovamo novac, što ti je preostao.
- Izvolite.

Tu je Kolnai zavukao ruku u džep. Ni njegov džep nije bio manji od Čonakoševa. Počeo je da ga pretražuje i redom je sve povadio iz njega. Prije svega je iskrasao jedan forint i četrdeset i tri krajcara. Onda dvije marke po pet krajcara, jedna zatvorena dopisnica, dva komada biljega po krunu, osam novih pera i jedna staklena kuglica. Gospodin profesor je prebrojao novac, a onda se uozbiljio:

— A otkud vam novac?

•— Od članarine. Svatko je svake nedjelje uplaćivao po deset krajcara.

— A zašto vam je trebao novac?

— Samo zato da bi članarina bila uplaćena. Vajs se odrekao predsjedničke plaće.

— Kolika je bila ta plaća?

— Pet krajcara na tjedan. Marke sam ja donio, dopisnice Barabaš, a biljege Rihter. Njegov otac je... On je od oca ...

— Ukrao! Što? Rihter!

Rihter je istupio i oborio pogled.

— Jesi li ukrao?

Nijemo je dao znak da jest. Gospodin profesor je vrtio glavom:

— Kakva pokvarenost! Što ti je otac ?

— Dr Rihter, odvjetnik! Ali udruženje je natrag ukralo biljege.

— Kako-kako?

— Pa pošto sam ja od tate ukrao biljege, i poslije se bojao, to mi je udruženje dalo jednu krunu i ja sam za nju kupio jednu drugu marku i vratio je natrag na pišaći sto. A tata me uhvatio, ne kod krađe, nego kad sam marku stavljao natrag na sto i opalio me jedanput zato.

Na jedan strog pogled profesora on se ispravio: — Istukao me, zato što sam marku vratio, zato me još posebno udario, i pitao me, gdje sam ukrao, a ja nisam htio da mu kažem, jer bi me onda opet još jedanput posebno ćušnuo, pa sam rekao, da sam dobio od Kolnaija, a onda je on kazao »smjesta da si je odnio natrag Kolnaiju, jer ju je on sigurno odnekud ukrao« — i ja sam je odnio Kolnaiju i zato udruženje ima sad dvije marke.

Nato se gospodin profesor Rac zamislio:

— Pa zašto ste kupovali novu marku, i staru ste mo-

/vi-l
gii. uuxixjv^u нли ag,; r>r|+v>%/wt

— To se nije moglo — jer je na poleđini imala pečat udruženja.

—• Imate i pečat? Gdje vam je pečat?

—• Barabaš je čuvar pečata.

Sad je bio red na Barabašu. Sad je on istupio. Grozan pogled je bacio na Kolnaija, s kojim je uvijek imao neke raspre. Još se sjećao onog slučaja s kapama na grundu ... Ali sad nije mogao da učini ništa drugo, nego je lijepo stavio na zeleni profesorski sto gumenu štambilju zajedno s jastučićem namočenim tintom u limenoj kutijici. Profesor je razgledao pečat. Na njemu je pisalo: »Udruženje za skupljanje kita.« Gospodin profesor Rac se uzdržao od smiješka i ponovo zavrteo glavom. Nato se Barabaš okuražio. Pružio je ruku prema stolu i htio da

uzme natrag pečat. Ali gospodin profesor je stavio ruku na nj.

— Što hoćeš?

— Molim — odsječeno je rekao Barabaš — ja sam se zakleo da ću prije položiti svoj život, nego što ću iz ruke dati pečat.

Gospodin profesor je stavio pečat u džep.

— Mir! — rekao je.

Ali Barabaš sad već nije bio miran:

— Onda izvolite i od Čelea oduzeti zastavu.

— Zar i zastave imate? Daj je ovamo — rekao je profesor, okrenuvši se prema Čeleu. Čele je zavukao ruku u džep i otuda izvukao malu zastavicu čije je koplje bilo od žice. I ovu je bila napravila njegova sestra, kao i onu na grundu. Ali ova zastava bila je crveno-bijela i na njoj je bilo napisano: »Udruženje za skupljanje kita, Pešta. Zaklinjemo se, da robovi više biti ne ćemo.«

— Hm — rekao je gospodin profesor — koja je ta fina ptica, što nećemo piše rastavljeno. Tko je to napisao?

Nitko nije odgovorio. Gospodin profesor je vičući ponovio pitanje:

— Tko je napisao?

Onda je Čele nešto smislio. Smislio je, zašto da on uvlači u nevolju dječake. Nećemo je doduše Barabaš napisao rastavljeno, ali zašto Barabaš da strada? Čele je dakle rekao:

— Moja sestra je napisala, molim.

I nato progutao pljuvačku. Nije to bilo od njega lijepo, ali on je time spasio svoga druga... Profesor nije

ništa odgovorio. A dječaci su sad počeli koješta da govore.

— Molim, od Barabaša nije lijepo što je izdao zastavu — ljutito je primijetio Kolnai.

Barabaš se branio:

— Uvijek ima nešto protiv mene! Kad su jednom od mene oduzeli pečat, onda je ionako kraj udruženja. — Mir! — prekinuo je diskusiju gospodin profesor. — Sad ću vas ja naučiti pameti. Ovim je raspušteno društvo, i da nisam više čuo da se uplićete u ovakvo što. Iz vladanja svi ćete dobiti loše, i to Vajs sasvim loše, jer je on bio predsjednik.

— Pardon! — skromno je primijetio Vajs — baš danas sam zadnji put bio predsjednik, jer danas je trebala da se održi glavna skupština, i već smo bili kandidirali drugog za ovaj mjesec!

i -nrnfpcnr

X KJ

X^X^XV^XXX ovojcuo

Sutra ćete svi ostati ovdje do dva. Ja ću vas već naučiti pameti. A sad možete ići.

— Zbogom! — odjeknulo je u koru i svi su krenuli. Ovaj trenutak gužve je Vajs upotrijebio za to da se maši za kit, no profesor ga je vidio:

— Hoćeš li ostaviti to na miru?

Vajs je napravio ponizno lice:

— Zar kit nećemo dobiti natrag?

— Ne. Staviše, ako ga netko još ima, odmah neka ga dađe, jer ako saznam da je kod nekoga ostalo, protiv toga ću najstrože postupiti.

Tada je stupio naprijed Lesik, koji je sve dotle šutio kao riba. Izvadio je iz usta komad lijepka i bolna srca i prljave ruke prilijepio ga je na onu masu na stolu.

— Nema više?

Mjesto odgovora Lesik je zinuo. Pokazao je da nema više. Gospodin profesor uzeo je šešir:

— A samo još jedanput da čujem da osnivate udruženja. Nosite se kući.

Dječaci su nijemo izlazili, samo se jedan tih glas čuo:

— Zbogom! — rekao je sam Lesik, jer su mu malo prije, kada su ostali pozdravljali, usta bila puna.

Gospodin profesor je otišao, a raspušteno kitovo udruženje ostalo je samo. Žalosno su gledali dječaci jedan na drugoga. Kolnai je historijat istrage ispričao Boki, koji ih je u hodniku očekivao. Boki je odlanulo.

— Jako sam se bio uplašio — rekao je — i već sam bio pomislio da je netko izdao grund ...

Za to vrijeme je Nemeček prišao grupi i rekao sapćući:

— Gledajte ... dok je vas saslušavao, ja sam stajao kod prozora ... to je bio neki nov prozor ... i ...

Pokazao im je komad svježek lijepka što ga je izgrebao sa prozora. Ostali su gledali s udivljenjem. Vajsu je zasjalo oko:

— Pa kad ima lijepka, onda ima opet i udruženja. Glavnu skupštinu ćemo održati na grundu.

— Na grundu! Na grundu! — viknuli su i ostali. I svi su potrčali svojim kućama. Stubište je odjekivalo od uzvika dječaka Pavlove ulice:

— Haho! Ho! Haho! Ho!

I svi su istrčali kroz vrata. Boka je išao sam, polako. On nije bio dobre volje. Stalno mu se vrtio po pameti Gereb koji je nosio svjetiljku na otoku botaničkog vrta. Išao je kući duboko zamišljen, morao je učiti sutrašnju lekciju iz latinskog ...

Vrag bi znao, kako su to mogli da udese tako brzo, ali članovi kitova udruženja pojavili su se na grundu već u pol tri. Barabaš je došao ravno s objeda i još uvijek je jeo velik komad kruha. Čekao je kod vrata Kolnaja da ga u prolazu zvrčne kažiprstom po glavi. Taj Kolnai bio mu je već mnogo skrivio.

Kad su bili u punom broju, Barabaš ih je pozvao na-trag među naslage drva.

— Otvaram glavnu skupštinu — rekao je vrlo ozbiljno.

Kolnai, koji je već bio primio bubotak, pa ga je, šta-više, već i vratio, bio je mišljenja da udruženje treba održati unatoč profesorskoj zabrani.

Ali Barabaš ga je osumnjičio:

— To on zato govori, jer je sad na njemu red da bude predsjednik. Ja kažem da je svršeno s kitovim udruženjem. Vi tu svi redom posla-jeie predsjednici, a mi uzalud žvačemo kit. Meni je to već odvratno. Pa zar da mi nikad ništa više ne bude u ustima, do ovaj kit?

Tada je htio da progovori Nemeček.

— Molim za riječ — rekao je predsjedniku.

— Gospodin sekretar moli riječ — kazao je ozbiljno Vajs i zazvonio nekim malim zvonom od dva krajcara.

Ali Nemečeku koji je u kitovom udruženju vršio dužnost sekretara, zastala je riječ u grlu. On je kod jedne naslage drva primijetio Gereba. Nitko drugi o Gerebu nije znao ono, što je on znao, što je one znamenite večeri i on vidio zajedno s Bokom. Gereb se sam šuljao između naslaga drva, a onda je odjednom potrčao prema onoj potleušici u kojoj je stanovao Slovak sa svojim psom. Nemeček je osjećao da mu je dužnost da budno motri

na izdajicu i da prati svaki korak njegov. Boka je bio rekao da sve dotle, dok on ne dođe, Gereb ne smije saznati, da su ga vidjeli kako sjedi na otoku oko svjetiljke u društvu crvenili košulja. Neka misli da nitko o toj stvari ništa ne zna.

Ali eto sad je iskrsao tu i šulja se okolo po grundu. Nemeček je po svaku cijenu htio da sazna zašto Gereb ide k Slovaku. I mali Nemeček je rekao:

— Hvala, gospodine predsjedniče, ali ja ću svoj govor održati drugi put. Sjetio sam se da imam nekog posla.

Vajs je opet zatresao zvonce:

— Gospodin sekretar odlaže svoj govor.

Ali gospodin sekretar je tada već trčao. Trčao je, ali ne za Gerebom, nego pred njega. Pretrčao je preko praznog prostora i izjurio na Pavlovu ulicu. Odatle je skrenuo u Marijinu ulicu i kao lud bježao prema vratima kod parne pile. Malo da ga nisu pogazila jedna ogromna kola natovarena drvetom, koja su baš tada izlazila na vrata. Maleni željezni dimnjak je larmao i izbacivao iz sebe bijelu paru. Parna pila je bolno pištala unutra u kućici, kao da je govorila:

— Pa-a-a-a-zi! Pa-a-a-a-zi!

— Bogme ja i pazim! — odgovorio joj je u trku Nemeček, pa protrčavši pored kućice zaputio se pravo prema Slovakovoj potleušici. Ta potleušica bila je oslonjena drugom svojom stranom o jednu naslagu drva. Nemeček se popeo na tu naslagu i legao tu potrbuške. Otuda je provirivao i iščekivao što će se sad dogoditi. Što hoće Gereb kod Slovaka? Možda je to bila neka prijevera koju su im spremale crvene košulje. Nemeček je odlučio da će saslušati razgovor između Gereba i Slovaka, pa ma

što se dogodilo s njim. O, kakvu će mu to slavu donijeti! Kako će biti ponosan, što je otkrio ovo novo izdajstvo.

Kako je čekao i zagledao na sve strane, odjednom je ugledao Gereba. Gereb se polako i oprezno približavao kućici i stalno se osvrtao za sobom u strahu da ga možda tko ne prati. I tek pošto se uvjerio da nitko ne ide za njim, on je konačno nastavio put. Slovak je mirno sjedio pred kućicom i pušio one čikove cigara, što su mu ih dječaci donosili. Jer svatko je sakupljao čikove za Janka.

Pas što je ležao pored njega, skočio je. Zalajao je dva-tri puta na Gereba, ali kad je osjetio da se radi o domaćem čovjeku, legao je ponovo na svoje mjesto. Gereb je prišao sasvim blizu Janku, tako da ga Nemeček od strehe nije mogao da vidi. Ali mali smeđi dječak bio je sad već neobično smion. Tiho, sasvim tiho on je sa naslage drva prešao na krov potleušice. I tu na krovu on je ležao potrbuške i tako puzao naprijed, dok nije došao do same ivice, gdje bi onda mogao ispružiti glavu i gledati dolje na svoje ljude. Jedno dvaput zaškripale su daske pod njim i tada bi Nemeček osjetio kako mu se u žilama leđi krv ... Ali on je puzao i dalje, oprezno je pružio glavu naprijed i kad bi u tom trenutku Slovaku ili Gerebu palo na pamet da pogledaju gore, bogme bi se i oni uplašili, kad bi tu ugledali malenu pametnu smeđu glavu Nemečekovu, kako raširenih očiju motri na ono što se događa dolje pod potleušicom.

Gereb je pristupio Janku i prijateljski mu rekao:

— Dobar dan, Janko!

— Dobar dan! — odgovorio je Slovak, ne vadeći lule iz usta.

Gereb mu se priklonio sasvim blizu.

— Donio sam cigara, Janko!

Nato je već Slovak izvadio lulu iz usta. Zasljal mu je oko. Sirotom Janku nije se mnogo puta dešavalo u životu da vidi cijele cigare. On bi do njih dolazio samo onda, kad bi im netko već popužio onaj veći i najbolji dio.

Gereb je izvadio iz džepa tri cigare i predao ih Janku.

— Eh — mislio je u sebi Nemeček — dobro sam uradio što sam se popeo ovamo. Ovaj hoće nešto od Janka, čim počinje s cigarama.

I on je čuo kako je Gereb tiho rekao Slovaku:

— Janko, hodite sa mnom unutra... ne bih htio tu vani da razgovaram s vama... neću da me vide ... radi se o jednoj važnoj stvari. A od mene se može dobiti još cigara, još mnogo više.

I on je izvukao iz džepa punu šaku cigara.

Nemeček je na kraju zavrtio glavom.

— Mora da se sprema na kakvo veliko nevaljalstvo, kad je donio tako mnogo cigara.

Janko je naravno s veseljem ušao u kuću, a Gereb za njim. Za Gerebom ušuljao se i pas. Nemeček je počeo da se ljuti.

— Ništa nećeš čuti od svega onoga što će govoriti — mislio je — i tako je moj dobro smišljeni plan konačno propao ...

I jako je zavidio psu koji se mogao zavući u sobu još prije no što su zatvorili vrata. Sjetio se onih priča, gdje vještice pretvaraju kraljeve u pse — i on bi sada uistinu rado dao deset-dvanaest finih staklenih kuglica, kad bi ga neka baba pretvorila na nekoliko minuta u crnog psa, a umjesto njega od Hektora napravila malog Nemečka.

Ta napokon, oni su bili kolege, obojica su bili obični vojnici...

Ali mjesto vještice sa željeznim zubalom, došao mu je u pomoć jedan crv potkornjak. Crv što je jednom izgrizao dasku na krovu i dobro se najeo mekog drveta zajedno sa cijelom svojom familijom, i ne sluteci da će jednom time učiniti tako veliku uslugu dječacima iz Pavlove ulice. Gdje je crv bio nagrizao dasku, tu je ona bila sasvim tanka. Nemeček je pristonio uho i slušao. Prigušeni glasovi dolazili su iz potleušice i Nemeček je ubrzo mogao s veseljem da konstatira kako svaku riječ, što je unutra, izgovara ju, odlično čuje. Gereb je govorio tiho, kao onaj tko se čak i na ovako skrovitom mjestu boji da će netko čuti što govori. On je rekao Slovaku:

Janko, budite pametni. Od mene možete dobiti onoliko cigara koliko hoćete. Ali zato mi morate nešto učiniti.

Janko je pitao:

— Što treba učiniti?

— Treba samo da istjerate dječake sa grunda. Ne treba im dozvoliti da se tu loptaju, da raznose naslage drveta.

Sad se nekoliko trenutaka ništa nije čulo. Nemeček je iz toga izveo zaključak da Janko razmišlja. A onda se opet začuo Jankov glas:

— Treba ih istjerati?

— Da.

— Zašto?

— Jer bi drugi htjeli da dolaze. Ti drugi su sve sama bogata djeca ... bit će cigara, koliko vas volja ... čak će i novaca biti...

— Bit će i novaca? — pitao je Janko.

— Bit će. Forint.

— Dobro — rekao je. — Istjerat ćemo ih.

Škljocnula je brava, zaškripila vrata. Gereb je izašao iz kućice. Ali Nemečka onda već nije bilo na krovu. Vješto kao mačka on je bio sišao odande, skočio je i pojurio natrag u pravcu drvenih naslaga, na grund. Mali smeđi dječak bio je jako uzrujan i osjećao je da se u tom trenutku sudbina sviju dječaka, cjelokupna budućnost grunda nalazi u njegovim rukama. Kad je ugledao grupu, već je izdaleka viknuo:

— Boka!

Ali mu nitko nije odgovorio.

Ponovo je viknuo:

— Boka! Gospodine predsjedniče!

Jedan glas mu je odgovorio:

— Još nije došao!

Nemeček je jurio kao bijesan. O ovom slučaju mora se Boka smjesta obavijestiti. Odmah treba stupiti u akciju, prije nego ih otjeraju sa njihovog grunda. Kad je trčao pored posljednje naslage, vidio je tu članove kitova udruženja kako još uvijek vijećaju. Vajs je još uvijek predsjedavao s ozbiljnim izrazom na licu, a kada je mali smeđi dječak projurio pored glavne skupštine, Vajs mu je doviknuo:

— Haho! Ho! Gospodine sekretare!

Nemeček je trčeći dao znak da neće stati.

— Gospodine sekretare! — urlikao je za njim Vajs, a da bi mu ugled postao veći, on je; snažno zatresao predsjedničkim zvonom.

— Nemam vremena! — viknuo je Nemeček i trčao dalje da nađe Boku u njegovu stanu.

Vajs je tada pribjegao posljednjem sredstvu. Promuklim glasom dreknuo je za Nemečekom:

— Vojniče! Stani!

Nato se onda moralo zaustaviti, ta Vajs je bio potporučnik ... Bjesnio je od gnjeva maleni smeđi dječak, ali je morao da se pokori, čim se Vajs pozvao na svoj čin.

— Zapovijedajte, gospodine potporučniče.

— Molim — rekao je predsjednik kitova udruženja — baš sad smo odlučili da će naše udruženje od danas funkcionirati kao tajno društvo. I novog predsjednika smo izabrali.

Dječaci su oduševljeno vikali ime novog predsjednika:

— Živio Kolnai!

Samo je Barabaš rekao zlobno:

A predsjednik je nastavio:

— Ako gospodin sekretar želi da zadrži sekretarsku čast, onda mora sad zajedno s nama da položi zakletvu o čuvanju tajne, jer ako profesor Rac sazna, da_____

U tom trenutku Nemeček je ugledao Gereba kako se šulja sred naslaga. Ako sad Gereb ode, onda je svemu kraj ... Svršeno je s tvrdavicama, s grundom ... Ali ako bi Boka pokušao svojim govorom da mu djeluje na savjest, možda bi u njemu još prevladao bolji osjećaj. Mali smeđi dječak skoro je plakao od bijesa. Prekinuo je u govoru predsjednika:

— Gospodine predsjedniče ... ja nemam vremena ... ja moram da odem ...

Vajs ga je strogo zapitao:

— Možda se gospodin sekretar boji? Možda se gospodin sekretar boji da će, ako se sazna, i njega kazniti?

Ali Nemeček ga već nije slušao. Samo je motrio Gebeba, koji se bio pritajio među naslagama i jedino čekao, da dječaci odu nekud drugdje, pa da on uzmogne izaći na ulicu ... A kad je to Nemeček vidio, on je bez riječi ostavio kitovo udruženje na cjedilu i kao bijesan izjurio na ulicu.

Glavnom skupštinom zavladała je nijema tišina. Sred te kobne tišine predsjednik je onda progovorio tužnim glasom:

— Svi cijenjeni članovi vidjeli su držanje Emesta Nemečeka. Izjavljujem da je Ernest Nemeček kukavica!

— Tako je! — grm jela je glavna skupština.

Kolnai je čak uzviknuo:

— Izdajica!

Rihter se sav uzrujan javio za riječ:

— Predlažem da kukavnog izdajicu zbacimo sa sekretarskog položaja, da ga isključimo iz članstva i da u tajni zapisnik unesemo da je izdajica!

— Živio! — začulo se sa svih strana, a onda je predsjednik u nijemoj tišini proglasio osudu:

— Glavna skupština proglašava Ernesta Nemečeka kukavim izdajicom, zbacuje ga sa sekretarstva i isključuje iz udruženja. Gospodine bilježniče!

— Ovdje! — rekao je Lesik.

— Unesite u zapisnik da je glavna skupština proglasila Ernesta Nemečeka izdajicom i napišite mu ime malim slovom.

Glavnom skupštinom prostrujalo je mrmljanje. Po statutima, to je bila najveća kazna. Mnogi su se skupili

oko Lesika, koji je odmah sjeo na zemlju, stavio na koljeno onu bilježnicu od pet krajcara koja je bila zapišnička knjiga udruženja i ukrašenim slovima upisao:

»ernest nemeček je izdajica!!!«

Tako je kitovo udruženje oduzelo čast Ernestu Nemečku...

Ernest Nemeček je pak jurio prema Kinižijevoj ulici' gdje je Boka stanovao u jednoj skromnoj prizemnoj kućici. Ujurio je u vežu i tu natrčao na Boku.

— Gle! — rekao je Boka, kad je došao k sebi! — A što ti tražiš ovdje?

Nemeček ga je zadihan obavijestio o svojim doživljajima, uhvatio ga za kaput i vukao ga naprijed, da se žuri. Sad su jedan pored drugog trčali prema grundu.

— Ti si sve to čuo i vidio? — pitao je Boka trčeći.

— I vidio i čuo.

— A Gereb je još ondje?

— Ako se požurimo, još ćemo ga tamo naći.

Kod klinike morali su zastati. Siromah Nemeček počeo je kašljati, prislonio se na zid.

— Ti samo ... — rekao je — ti samo žuri onamo ... ja ... ja ... ću se već iskašljati.

I jako je kašljao.

— Prehladen sam — rekao je Boki, koji se nije micao od njega ... Prehladio sam se u botaničkom vrtu ... Kad sam upao u jezero, to još nije bilo ništa... Ali u staklenoj bašči, kad sam se zagnjurio u bazen, tu je voda bila jako hladna. Tu me prošla jeza.

Skrenuli su u Pavlovu ulicu. I baš onda, kad su zašli za ugao, otvorila su se mala vrata grunda. Kroz njih je

izlazio Gereb žureći se. Nemeček je odjednom zgrabio Boku:

— Eno ga!

Boka je dlanovima napravio lijevak i oštrim glasom viknuo sred tihe uličice:

— Gereb!

Gereb je stao i okrenuo se.

Kad je vidio Boku, počeo je glasno da se smije. I smijući se on je pobjegao ispred njih u drugu ulicu. Ovaj podrugljivi smijeh Gerebov oštro je odjekivao Pavlovom ulicom. Gereb ih je ismijao.

Dva dječaka stajala su sad tu na uglu kao da su prikovani. Gereb im je nestao ispred očiju. Osjećali su da je sve izgubljeno. Nisu više rekli jedan drugom ni riječi i sad su već mirno nastavili put prema malim vratima grunda. Iznutra se čula vesela larma dječaka koji su se loptali, a zatim jedan oštar uzvik: to je kitovo društvo klicalo svom novom predsjedniku ... Unutra još nitko nije znao da onaj mali komad zemlje možda već i nije njihov...

— Vidiš — rekao je Nemeček — oni još i ne znaju ...

Boka je oborio glavu:

— Ne znaju — ponovio je tiho.

Nemeček se uzdao u Bokinu glavu. On nije gubio nade sve dotle, dok je pored sebe gledao svog pametnog, hladnokrvnog malog prijatelja. Uplašio se istinski tek onda, kad je u Bokinu oku ugledao prvu suzu i čuo kako je predsjednik, sam predsjednik dubokom tugom i drhtećim glasom kazao:

— A što ćemo sad?

V

Dva dana poslije toga, u četvrtak, kad se na botanički vrt spustilo veče, dva stražara na malome mostu primijetila su kako im se približava neka crna prilika.

— Pozdrav! — rekao je jedan. I nato su obojica podigla uvis svoja koplja sa srebrnim vrhovima, o koje se odbijala slaba svjetlost mjesečeva. Pozdrav je bio upućen vođi crvenih košulja Feriju Aču, koji je žurno prešao preko mosta.

— Jesu li svi tu? — pitao je čuvare.

— Jesu, gospodine kapetane!

— Da li je i Gereb ovdje?

— On je bio prvi, gospodine kapetane!

Vođa je nijemo salutirao, našto su čuvari opet podigli iznad glave svoja koplja. To je bio oružani pozdrav crvenih košulja.

Na malom otoku tada su se već bile sakupile sve crvene košulje. Kad je Ač stupio među njih, stariji Pastor je uzviknuo:

— Pozdrav!

I mnogobrojna srebrnim papirom obavijena koplja poletjela su iznad glava.

— Treba da se žurimo, dečki — rekao je Feri Ač, pošto je odzdravio — jer ja sam malo zakasnio. Treba odmah da pristupimo poslu. Zapalite svjetlo.

Svjetiljka se nikad nije smjela zapaliti, dok ne bi vođa došao. Ako je gorjela svjetiljka, to je značilo da se Feri Ač nalazi na otoku. Mlađi Pastor je zapalio svjetlo i crvene košulje su čučnule oko malene svjetlosti. Nitko nije govorio, svi su čekali na vođine riječi.

— Ima li tko da podnese kakav izvještaj? — pitao je Ač.

Javio se Sebenić.

— No?

— Pokorno javljam da nam je iz magazina nestala ona crveno-zelena zastava, što ju je gospodin kapetan zaplijenio od onih iz Pavlove ulice.

Vođa je nabrao čelo:

— Od oružja ne manjka ništa?

— Ne. Kad sam došao ovamo, pregledao sam tomahawke i koplja. Sve je bilo ondje, samo male zastave nije bilo. Nju je netko ukrao.

— Jesi li primijetio tragove nogu?

— Jesam. Kao svake večeri, ja sam i juče, u smislu zakona, posuo unutarnji dio ruševina finim pijeskom, a kad sam danas pregledao teren, našao sam ondje trag neke male noge, koji je od otvora vodio upravo u onaj ugao, u kom je bila zastava, a onda se od ugla vraćao natrag do otvora. Tu sam trag izgubio iz vida, jer je zemlja tu već tvrda i obrasla travom.

— Trag nogu je bio malen?

— Da. Tako malen, mnogo manji od Vendauerove, a on među nama ima najmanju nogu.

Nastala je velika tišina.

— Netko stran je dolazio u naš magazin oružja — rekao je vođa. — I to neki dječak iz Pavlove ulice.

Gomilicom crvenih košulja prošlo je mrmljanje.

— Ja to otud zaključujem — nastavio je Ač — jer da je drugi kakav dječak bio, on bi onda i od oružja odnio bar jedno. Ali ovaj je odnio samo zastavu. Sigurno su oni iz Pavlove ulice povjerali nekome da im ukrade natrag zastavu. Znaš li o tome što, Gereb?

Gereb je, dakle, već vršio službu stalnog špijuna.

Ustao je:

— Ne znam o tome ništa.

— U redu. Možeš sjesti. Tu stvar ćemo već ispitati. Ali sad treba da pređemo na posao. Vi znate, kakva nas je sramota zadesila prošlog puta. Dok smo svi bili ovdje na otoku, neprijatelj je na ovo drvo istakao crvenu ce-

g¹u¹.¹ LJU... PLVJ/LDJL110J 11¹ 1111 VC-PL1 L¹1, LU11VU O UL um VJUOL¹. d-tck -
dvojicom stranih dječaka trčali smo čak do Činovničkog naselja i tek tu se ispostavilo da su oni bez razloga trčali ispred nas, a mi jurili za njima isto tako bez razloga. Isticanje cedulje bila je za nas velika sramota i zato treba da se osvetimo. Osvajanje grunda smo odgodili dotle dok Gereb ne ispita teren. Sada će nam dakle Gereb podnijeti izvještaj i mi ćemo odlučiti o tome kad ćemo poći u rat.

Pogledao je na Gereba:

— Gereb! Ustani!

Gereb je ponovo ustao.

— Da čujemo izvještaj. Što si izvršio?

— Ja ... — rekao je dječak malo zbunjen — ja sam mišljenja da ćemo i bez borbe moći sebi priuštiti onaj teren. Pomislio sam da sam i ja nekad pripadao njima . .

i zašto baš ja da budem uzrok, da... jednom riječju, ja sam podmitio onog Slovaka, koji ima grund i koji će sada njih odande ... odande ...

Zastala mu je riječ u grlu. Nije bio u stanju da nastavi, tako strogo mu je pogledao u oči Feri Ač. I on je progovorio svojim snažnim, dubokim glasom, od kog su mnogo puta drhtali dječaci, kada bi se taj snažni momak, njihov vođa, zbog nečega bio naljutio na njih:

— Ne — grmio je — ti, izgleda, još uvijek, ne poznaješ crvene košulje. Nećemo mi da podmićujemo ... ni da se cijenkamo. Ako nam ne budu dali na lijep način, zauzet ćemo ga. Ne treba meni ni Slovak, ni istjerivanje! Kakve su to podle stvari!?

Svi su šutjeli, a Gereb je upro pogled u zemlju. Feri Ač je ustao:

— Ako si strašljiv, a ti idi kući!

Zažarena pogleda on je to izgovorio Gerebu. Toga trenutka Gereb se bio jako prepao. Osjećao je da za njega nigdje neće biti mjesta na ovome svijetu, ako ga sad izbace iz svoje sredine i crvene košulje. Visoko je podigao glavu i pokušao smjelim glasom govoriti:

— Ja nisam kukavica! Ja sam s vama, s vama ću izdržati, i ja se vama zaklinjem na vjernost!

— To već vrijedi — rekao je Ač, ali na licu mu se vidjelo, da baš nema velikih simpatija prema došljaku.

— Ako želiš ostati s nama, moraš položiti zakletvu na naše zakone.

— Ja ću to rado učiniti — rekao je Gereb i odahnuo.

— Daj dakle ruku. — Rukovali su se.

— Od današnjeg dana ti imaš kod nas čin potporučnika. Sebenić će i tebi dati jedno koplje i tomahawk i

upisat će te u tajni spisak. A sad dobro slušaj što ću ti reći. Stvar se ne može odlagati. Određujem da dan napada bude sutra. Sutra poslije podne svi ćemo se ondje sastati. Polovica ćete ući će iz Marijine ulice i zauzeti tvrđave. Drugom dijelu ćete ti ćeš otvoriti vrata iz Pavlove ulice i ovaj dio će grunda'she istjerati otuda, a ako se oni budu povukli među naslage drva, onda će ih napasti naši iz tvrđava. Nama treba igralište i mi ćemo ga nabaviti po svaku cijenu!

Svi su skočili sa svojih mjesta:

— Živio — viknule su sve crvene košulje, dižući uvis svoja koplja.

Vođa im je dao znak da se umire.

— Treba još nešto da te pitam. Ne misliš li možda da oni iz Pavlove ulice slute da ti pripadaš nama.

— Ne vjerujem — odgovorio je novi potporučnik..— Čak da je i bio netko od njihovih ovdje onoga dana, kada' su izvjesili crvenu cedulju, ni onda me nije mogao vidjeti u mraku.

— Ti dakle mirne duše možeš otići sutra mectu njih?

— Da.

— Oni neće ništa sumnjati?

— Neće. A sve kad bi i sumnjali, ne. bi smio nitko nešto da rekne, jer se mene svi boje. Nema među njima ni jednog hrabrog dječaka!

Neki oštar glas ga je tii presjekao:

— Kako da nema!

Osvrnuli su se. Feri Ač je iznenađen zapitao:

— Tko je to rekao?

Nitko nije odgovorio. A oštar glas je ponovo progovorio:

— Kako da nema.

Sad su već jasno čuli da glas dolazi s vrha visokog drveta. Odmah zatim počele su grane da šušte, nešto je počelo da se krha i u tom trenutku s drveta je sišao jedan mali smeđi dječak. Kad je sa zadnje grane skočio na zemlju, mirno je očistio svoje odijelo, uspravio se i stao motreći prkosno i smiono grupu zaprepaštenih dječaka u crvenim košuljama. Nitko nije progovorio ni riječi, tako je sve bio zbunio ovaj nenadani gost, koji se tako odjedanput stvorio tu sred njih.

Gereb je probljedio.

— Nemeček! — rekao je on preplašeno.

A mali smeđi dječak je odgovorio:

— Da, Nemeček. I nemojte istraživati, tko vam je iz magazina ukrao zastavu dječaka Pavlove ulice, jer sam je ja ukrao. Evo je ovdje. Moje su one male noge, što su manje još i od Vendauerovih. I ne bih bio progovorio, mogao sam ostati gore na vrhu drveta, dok svi vi ne odete, ta ja se nalazim ondje još od pol četiri. Ali kad je Gereb rekao, da među nama nema nikoga, tko bi bio hrabar, ja sam onda pomislio: »Stani samo, ja ću ti pokazati, da i među onima iz Pavlove ulice ima hrabrih momaka, pa je takav i običan vojnik Nemeček! Evo me, molim, tu sam, saslušao sam sve vaše savjetovanje, ukrao sam natrag našu zastavu, a sad izvolite, činite sa mnom što vas je volja, istucite me, otmite mi na silu iz ruke zastavu, jer ja vam je sam neću predati. Izvolite, no izvolite, naprijed samo. Ta ja sam sam, a vas je desetero ...«

Lice mu je porumenjelo dok je ovako govorio; raširio je obje ruke; u jednoj je stisnuo malu zastavu. Dječaci u crvenim košuljama nisu mogli da dođu k sebi od zapre-

paštenja i samo su gledali ovog malog smeđeg dječaka, koji je pao s neba tu među njih i koji im u lice viče, smiono, snažnim, odlučnim glasom, podignute glave, kao da bi bio toliko jak, te bi mogao da izlupa cijelo ovo društvo s dva snažna Pastora i Ferijem Ačem zajedno.

Najprije su se pribrali Pastori. Prišli su malenom Nemečku i slijeva i zdesna uhvatili mu ruke. Mladi Pastor stao mu je s desne strane i već se mašio njegove ruke, da iz nje izbije zastavu, kad je u velikoj tišini odjeknuo glas Ferija Ača:

— Stanite! Ne dirajte ga!

Pastori su začuđeno pogledali u svoga vođu.

— Ne dirajte ga — rekao je ovaj. — Ovaj dječak mi se sviđa! Hrabar si momak, Nemeček, ili kako se već zoveš. Evo ti moje ruke. Priđi k nama crvenokošuljcima!

Nemeček je odričući tresao glavom:

— Ne ja! — rekao je prkosno.

Njegov glas je drhtao, ali ne od straha, nego od uzbuđenja. Stajao je tu pred njima blijed, ozbiljna pogleda, i ponovio:

— Ne ja!

Feri Ač se nasmijao. Rekao je:

— Pa ako nećeš da nam prideš, ništa zato. Ja, doduše, nisam još nikad nikog pozivao k nama. Oni koji su tu, svi su moljakali da ih primimo. Ti si bio prvi, koga sam pozvao. Ali kad ne želiš, nećeš nam prići...

I okrenuo mu je leđa.

— Što da radimo s njim? — pitali su Pastori.

Vođa je odgovorio samo onako preko ramena.

Stariji Pastor savio je jako Nemečku ruku i istrgao iz njegove male ruke crveno-zelenu zastavu. Boljelo je

to savijanje ruke. Pastori su imali strahovito čvrste šake, ali maleni smeđi dječak stisnuo je zube i nije pustio ni glasa od sebe.

— Gotovo je! — javio se Pastor.

Svatko je pazio na to što će se sad dogoditi. Kakvu strahovitu kaznu će izmisliti Feri Ač. Nemeček je prkosno stajao na svome mjestu stisnuvši usne.

Feri Ač okrenuo se prema njemu i dao znak Pastorima:

— Ovaj je preslab. Njega se ne pristoji istući. Nego ... okupat ćete ga malo.

Veliki smijeh je zaorio među crvenokošuljcima. I Feri Ač se smijao, i Pastori su se smijali. Sebenić je bacio kapu u zrak, Vendauer je skakao kao lud. Čak se i Gereb smijao ispod drveta, i u čitavom ovom veselom društvu samo je jedno lice ostalo ozbiljno: maleno lice Nemečekovo. Bio je prehladen i već je danima kašljao. Mati mu je danas bila zabranila da izlazi iz kuće, ali on je u tri pobjegao i do uveče sjedio na drvetu sred otoka. No on im to ni za cio svijet ne bi rekao. Zar da im kaže da je prehladen? Još bi mu se više smijali, i Gereb bi mu se smijao, kao što mu se i sad smije: svi mu se zubi vide, tako je razvukao usta. Nije dakle rekao ni riječi. Pustio je da ga usred općeg kikotanja odvedu na obalu jezera i da ga tu dva Pastora zagnjure u vodu do brade i u tom trenutku svi su na otoku klicali. Crvene košulje su na obali veselo poigravale od radosti, bacali su u zrak kape i poigravali.

— Huja, hop! Huja, hop!

To je bila njihova lozinka.

I mnogobrojni »huja hopi« stopili su se s grohotnim smijehom, vesela larma je odzvanjala malenim, tihim otokom ove večeri, a na obali, na koju je Nemeček iz vode gledao tako tužnim pogledom, kao kakva žalosna žabica, tu na obali stajao je raširenih nogu Gereb, snažno se smijao i glavom mahao prema malom smeđem dječaku.

A onda su ga Pastori pustili, i Nemeček se izvukao iz jezera. Sad je tek izbilo pravo veselje, kad su ugledali njegovo blatnjavo mokro odijelo iz koga je na sve strane curila voda. Tekla je voda s njegova kaputića, a kad je zatresao rukavom, počelo je iz njega da lije kao iz kabla. Svi su odskočili od njega kad se stresao, kao pinč kojega su polili vodom. A podrugljive riječi nisu prestajale:

— Žabo!

— Jesi li pio?

— Što nisi malo plivao?

Ni jednom nije odgovorio. Gorko se smješkao i gladio svoj mokri kaputić. Ali onda je stao pred njega Gereb, razvukao je keseći se usta i pitao ga vrteći, oholo glavom:

— Je 1' bilo dobro?

Nemeček je podigao na nj svoje krupne plave oči i odgovorio:

— Bilo je dobro — rekao je mirno i dodao: — Bilo je dobro, mnogo bolje je bilo, nego stajati na obali i mene ismijavati. Radije ću do nove godine biti do guše u vodi, nego što ću se petljati s neprijateljima svojih drugova. Ja ne marim što ste me zagnjurili u vodu. Prošli put sam sam upao u jezero, a i onda sam tebe vidio tu među tuđima. A mene možete pozvati k sebi, možete mi

se umiljavati, možete davati poklona koliko god hoćete, ni onda me se više ništa ne tičete. I da me još jedanput zagnjurite u vodu, i onda ću doći ovamo i sutra, i preko-sutra. Već ću se sakriti negdje, gdje me nećete opaziti. Ne bojim se ja nijednoga od vas. A kad budete došli k nama u Pavlovu ulicu, onda ćemo i mi biti ondje! I ja

ću vam pokazati da će se ondje, gdje će i nas biti desetero, drugačije razgovarati s vama, nego što to ja sad ovdje govorim. Lako vam je bilo sa mnom izaći na kraj. Tko je jači, taj pobjeđuje. Pastori su pokrali moje gumbе u muzejskom vrtu zato jer su bili jači. Lako je desetorici protiv jednoga. Ali ja ne marim. Mene možete i istući, ako vas je volja. Ta da sam htio, ja ne bih morao da odem u vodu. Ali ja vam nisam prišao. Bolje je da me udavite u jezeru i da me pretučete i ubijete, ali ja bogme neću postati izdajica, kao netko, tko tamo stoji, eno ... ondje.

Ispružio je ruku i pokazao na Gereba, kome je smijeh sad zastao u grlu. Svjetlost svjetiljke pala je sad na malenu smeđu lijepu glavu Nemečekovu, na njegovo od vode sjajno odijelo. On je hrabro, ponosno, čista srca gledao u oči Gerebu, a Gereb je taj pogled osjećao tako, kao da mu se neki teret svalio na dušu. Uozbiljio se i oborio slavu. T u tom trenutku svi su tako šutieli. tišina je bila tako velika da se jasno moglo čuti, kako s Nemečkova odijela kaplje voda na tvrdu zemlju.

U velikoj tišini uzviknuo je Nemeček:

— Mogu li otići?

Nitko nije odgovorio. Još jedanput je pitao:

— Zar me ne želiti premlatiti? Mogu li da odem?

I. kako ni sad nije nitko odgovorio, on je mirno, lijepo, polako pošao prema mostu. Ni jedna ruka se nije maknula, ni jedan jedini dječak se nije maknuo sa svoga mjesta. Sad je svatko osjećao da je ovaj maleni smeđi dječak pravi heroj, istinski čovjek, koji bi zaslužio da bude veliki čovjek... Dva stražara, što su stajala na mostu i cio događaj vidjela otuda, samo su blenula u njega, ali dotaci ga se nije smio ni jedan. Kad je Neme-

ček stupio na most, zagrmio je dubok, gromki glas Ferija Ača:

— Pozdrav!

I dva stražara stala su u stav »mirno« i podigla uvis svoja koplja sa srebrnim šiljcima. I svi ostali dječaci glasno su udarili petama i svi su koplja podigli uvis. Nitko nije rekao ni riječi kad su koplja sa srebrnim šiljcima bljesnula na mjesečini. Samo su koraci Nemečekovi odzvanjali na mostu dok je odilazio. A onda se ni to više nije čulo, nego još samo neko mljeckanje, kao kad netko hoda u cipelama punim vode.,. Nemeček je otišao.

Na otoku su dječaci u crvenim košuljama zbunjeno pogledali jedni na druge. Feri Ač je stajao na sredini čistine pognute glave. Onda je pred njega stupio Gereb, bijel kao zid. Mucao je nešto:

—• Znaš ... molim te... — počeo je.

Ali Feri Ač mu je okrenuo leđa. Tada se Gereb vratio dječacima, koji su stajali ukočeno i prišao starijem Pastoru.

— Znaš ... molim te — — mucao je i njemu.

Ali Pastor je slijedio primjer svoga vode. I on je okrenuo leđa Gerebu, koji je sad zastao u nedoumici. Nije znao što da počne. Onda je progovorio prigušenim glasom:

— Izgleda da mogu otići.

Ni na to nije odgovorio nitko. I sad je on pošao istim onim putem, kojim je malo prije otišao maleni Nemeček. Ali njega nije pozdravljao nitko. Stražari su se naslonili na drvenu ogradu mosta i zagledali se u vodu. Pa su i Gerebovi koraci odjeknuli u tišini botaničkog vrta i ubrzo nestali...

Kad su tako dječaci u crvenim košuljama ostali sami, Feri Ač je pošao i stao pored starijeg Pastora. Sasvim je blizu stao preda nj, tako da mu je lice skoro dodirivalo Pastorove obraze. Mirno ga je pitao:

— Ti si ovome dječaku oteo gumbe u vrtu muzeja?

Pastor je mimo odgovorio.

— Da.

— I brat ti je bio s tobom?

— Da.

— Bio je »einstand«?

— Jest.

— Pa zar nisam ja zabranio, da crvene košulje otmaju gumbe od malene, slabe djece.

Pastori su šutjeli. Feri ju Aču se nije moglo protiviti. Vođa ih je strogo odmjerio pogledom i glasom, koji nije trpio prigovora, ali koji je u isto vrijeme bio miran, on je rekao:

— Okupajte se.

Pastori su ga ne razumijevajući pogledali.

— Zar me ne razumijete? Tako, kako tu stojite, zajedno s odijelom. Sad se vi okupajte.

A kad je tu i tamo na po gdjekojem licu primijetio osmijeh, kazao je:

— Tko se pak bude njima smijao, taj će se također kupati.

Nato je onda svakog prošla volja za smijehom. Ač je pogledao na Pastorove i progovorio sad već žurno:

— No, okupajte se, do guše. Jedan-dva!

Okrenuo se četi:

— Nalijevo krug! Ne buljite u njih!

Crvene košulje su se okrenule na drugu stranu, leđima prema jezeru. Čak ni Feri Ač nije gledao, kako Pastori izvršavaju na sebi kaznu. A Pastori su neveselo, polako ušli u jezero i pokorno sjeli u vodu do guše. Dječaci ih nisu vidjeli, samo su čuli kлокotanje vode. Feri Ač je pogledao na jezero i uvjerio se o tome da su se dva dječaka uistinu zagnjurila do guše. Onda je izdao zapovijed:

— Ostavite oružje. Polazi.

I odveo je četu s otoka. Stražari su utrnuli svjetlo i priključili se četi koja je polako nestajala u džbunju botaničkog vrta ...

Dva Pastora su se izvukla iz vode. Zgledali su se, a onda su, kao obično zavukli ruke u džepove, pa pošli i oni. Ni riječi nisu progovorili jedan s drugim; jako su se stidjeli.

A otok je ostao sam u tišini proljetne noći obasjane mjesečinom.

VI

Kad su sutra poslije podne dječaci oko dva i po jedan za drugim ušli na mala vrata grunda, na unutrašnjem dijelu ograde našli su velik komad papira, koji je na četiri ugla bio pričvršćen za daske sa četiri ogromna klinca.

Veliki papir bio je proglas što ga je žrtvujući svoju noć napisao Boka. Taj proglas bio je napisan velikim, štampanim slovima, crnim tušem, i samo su početna slova rečenica bila crvena kao krv. Cio tekst proglaša glasio ie ovako:

PROGLAS! !

Sad treba svatko da bude spreman!

Našoj zemlji prijeti pogibao, te ako ne
budemo hrabri, možemo je sasvim izgubiti

Grund je u opasnosti!

Crvene košulje hoće da nas napadnu!

Ali mi ćemo čvrsto stajati na svome
mjestu, pa ako ustreba, i životom svojim

obranit ćemo našu zemlju!

Neka svatko vrši svoju dužnost!

Predsjednik

Danas nije nitko imao volje za metu. Lopta se mirno odmarala u Rihterovom džepu, jer on je bio »loptar«. Dječaci su hodali gore-dolje, razgovarali o predstojećem ratu, a onda bi se uvijek iznova i iznova vraćali proglasu i čitali po deset i dvadeset puta riječi, što su u njih ulijevale oduševljenje. Nekoliko njih već ga je bilo naučilo napamet i s pojedinih naslaga ratobornim glasom deklamirali onima, što su dolje stajali, i koji su također znali već taj proglas napamet, ali su ga zato s otvorenim ustima slušali, i kada bi ga do kraja saslušali, jurili bi natrag do ograde, ponovo ga pročitali, a onda bi se i sami penjali na vrhove naslaga i deklamirali ga.

Cijela četa bila je ispunjena ovim programom, koji je bio prvi svoje vrste. Uistinu, nevolja je morala biti velika, a opasnost neobično ozbiljna, kad se Boka odlučio na to, da izda proglas sa svojim vlastitim uzvišenim potpisom.

Za neke detalje dječaci su već saznali. Tu i tamo čulo se Gerebovo ime, ali o njemu nitko nije znao ništa sigurno. Predsjednik je iz izvjesnih razloga smatrao za potrebno da slučaj Gereba drži u tajnosti. Između ostalog i zato, jer je računao da će ga ovdje na grundu uhvatiti i odmah ovdje staviti pred sud. Na to, naravno, ni sam Boka nije pomišljao da će mali Nemeček na svoju vlastitu odgovornost provaliti u botanički vrt i da će ondje usred neprijateljske čete napraviti jedan svjetski skandal... To je tek danas prije podne saznao predsjednik u školi, poslije latinskog sata, kad ga je u podrumu, gdje je školski podvornik prodavao žemlje, pozvao Nemeček na stranu i sve mu ispriповjedio. Ali na grundu je još u pol tri vladala potpuna neizvjesnost i svatko je očekivao

predsjednika. Ovoj općoj uzrujanosti priključila se još i jedna posebna. U kitovskom društvu izbio je skandal. Društveni kit se sasušio. Raspao se i postao neupotrebljiv, što treba razumjeti tako, da se više njime nije moglo lijepiti. Ovo je izvan svake sumnje bila predsjednikova greška, jer, to valjda više poslije svega onoga što se je dogodilo ne treba naročito tumačiti: dužnost predsjednika društva bila je da ga s vremena na vrijeme prožvače. Kolnai, novi predsjednik, na najgrublji je način propustio ovu svoju dužnost. Lako je pogoditi, tko je tome prvi zamjerio. Bio je to Barabaš, koji je prvi spomenuo cio taj slučaj... Odlazio je od jednoga do drugoga i oštrim riječima je napadao nemarnost novog predsjednika. I njegovo jurenje je i urodilo uspjehom. U roku od pet minuta on je uspio da nagovori jedan dio članstva, da sazovu vanrednu skupštinu. Kolnai je slutio o čemu se radi.

— Dobro — rekao je — ali sad je stvar grunda preča. Vanrednu skupštinu sazvat ću tek za sutra.

Ali Barabaš se bunio:

— To mi nećemo trpjeti! Čini se da se gospodin predsjednik boji sazvati skupštinu!

— Tebe se valjda bojim?

— Ne mene, nego glavne skupštine! Zahtijevamo da se još za danas sazove skupština!

Kolnai je baš htio da odgovori na to, kad se iz Pavlove ulice začula lozinka Pavlove ulice:

— Haho! Ho! Haho! Ho!

Svi su se okrenuli na tu stranu. Na mala vrata ulazio je Boka. Pored njega išao je Nemeček, s velikom crve-

nom maramom oko vrata. Dolazak predsjednika prekinuo je debatu. Kolnai je odjedanput popustio.

— Pa, dobro, još danas ćemo održati skupštinu. Ali sad ćemo prvo da saslušamo Boku.

— Na to pristajem — odgovorio je Barabaš, ali tada su se već svi članovi kitova udruženja okupili oko Boke i bombardirali ga pitanjima. I njih dvojica su prišli drupi oko Boke. Boka je dao znak da se umire. A onda je sred velike tišine rekao:

—• Dečki! U proglasu ste već čitali o tome, kakva nam opasnost prijeti. Naše uhode bile su u neprijateljskom taboru i saznale da crvene košulje spremaju napad za sutra.

Nato je nastao veliki žamor. Nitko nije očekivao da će već sutra izbiti rat.

— Da, sutra — nastavio je Boka — i ja prema tome proglašujem od danas opsadno stanje. Svatko je dužan bezuvjetno da se pokorava svojim pretpostavljenima, a svi oficiri dužni su pokoravati se meni. I nemojte misliti da se tu radi o nekoj dječjoj igri. Crvene košulje su jaki momci, a ima ih mnogo. Borba će biti veoma oštra. Ali mi nikog ne želimo prisiljavati na nju, i ja zato već sad naglašavam da se onaj, tko ne želi da uzme učešća u borbi, odmah tu javi. Nato je nastala velika tišina. Nitko se nije javljao. Boka je ponovio poziv:

— Tko ne želi da uzme učešća u ratu, taj neka istupi. Ne istupa nitko?

Svi su ujedanput uzviknuli:

— Nitko!

— Onda mi svi zadajte riječ, da ćete sutra u dva sata biti ovdje.

Svatko je redom prilazio Boki i zadavao mu riječ da će sutra doći. Kad se redom sa svima rukovao, Boka je rekao:

— Ako sutra netko ne bi došao, toga ćemo smatrati čovjekom bez časti, i taj neka više ne stupi na ovo tlo, jer ćemo ga batinom otjerati odavde.

Lesik je istupio iz reda:

— Gospodine predsjedniče, svi smo ovdje, samo Gereba nema.

Nato je nastala kobna tišina. Svatko je radoznalo očekivao što će se dogoditi. Ali Boka nije bio čovjek koji bi odstupao od svog prvotnog plana. On nije htio drukčije da likvidira Gereba, nego samo tako, da njega lično pograbi tu pred svima.

Nekoliko njih je zapitalo:

— Što je s Gerebom?

— Ništa — odgovorio je Boka mirno. — O tome ćemo drugi put razgovarati. A sad poradimo samo na tome, da u borbi odnesemo pobjedu. Ali prije nego što izdam zapovijesti, moram nešto izjaviti. Ako među vama ima nekih svađa, a vi se onda izmirite. Učinite sad tomu kraj.

Nastala je tišina.

— No? — pitao je predsjednik. — Zar među vama nema zavađenih?

Vajs je skromno primijetio:

•— Koliko ja znam ...

- No, reci samo!
- Da su ... Kolnai i Babaraš ...
- Je li to istina?

Barabaš je pocrvenio.

- Da — rekao je — Kolnai...

A Kolnai je rekao:

- Da ... Barabaš ___

— Smjesta da ste se izmirili — dreknuo je na njih Boka — jer ću inače i jednog i drugog izbaciti odavde. Boriti se možemo samo tako, ako smo svi jedni drugima dobri prijatelji!

Dvojica zavađenih nevoljko su stupili pred Boku i, htjeli-ne htjeli, pružili su jedan drugom ruku. Još se nisu čestito ni rukovali, kad je Barabaš progovorio:

- Gospodine predsjedniče!
- No?
- Ja bih postavio jedan uvjet.
- I to?

— Ako nas crvene košulje slučajno ne bi napale, da ja onda mogu opet ostati u zavadi s Kolnaijem, jer...

Boka ga je tako pogledao, kao da je htio da ga probode tim svojim pogledom:

- Šuti!

Nato je Barabaš zašutio. Ali je u sebi bjesnio, i ne znam što bi bio dao za to, kad bi Kolnaija mogao da bu-bne laktom u rebra; a Kolnai se veselo smješkao ...

- A sad mi, vojniče, pružite ratni plan.

Nemeček se uslužno mašio džepa i otuda izvadio arak papira. Ratni plan izgledao je ovako:

1r m *—* S a
E 1 NASLAGE

Ulaz iz Parna
Marijine ulice ^{pila}

nn Jankova f+i L_i' LJ LJ kJ
L-1 koliba --- E 3

GRUNO

KUCA

m J L
Ulaz iz Pavlove ulice

Boka je taj plan stavio na neki kamen, a dječaci su se svi okupili oko njega. Svatko je željno očekivao da sazna, gdje će njega postaviti, kakvu će ulogu njemu odrediti. A Boka je počeo tumačiti ratni plan:

— Pazite dobro. Gledajte uvijek u ovaj crtež. Ovo tu je karta našega grunda. Neprijatelj će, prema izvještajima naših uhoda, u isto vrijeme da napadne s dvije strane: iz Pavlove i iz Marijine ulice. Pođimo redom. Ova dva kvadrata, u koja je upisano A i B, znače dvije čete, određene za obranu ulaznih vrata. Četa A sastoji se od tri čovjeka, pod zapovjedništvom Vajsa. Četa B sastojat će se od dva čovjeka, pod vodstvom Lesika. Vrata prema Marijinoj ulici branit će isto tako dvije čete. Tu je vođa čete D Kolnai a čete C Rihter.

Jedan glas ga je prekinuo:

— Zašto ne ja?

— Tko je to bio? — rekao je Boka strogo.

Javio se Barabaš.

— Zar već opet ti? Ako još jednom riječ progovoriš, stavit ću te pred ratni sud. Sjedi.

Barabaš je nešto promrmljao i sjeo. A Boka je nastavio svoja tumačenja:

— Crne tačke, koje su označene slovima E i brojevima, znače tvrđave. Njih ćemo snabdjeti pijeskom, tako da će za obranu jedne tvrđave biti dosta po dva čovjeka. S pijeskom se lako boriti. Tvrđave su i inače tako blizu jedna pored druge, da kad napadnu jednu, neprijatelj se može odmah bombardirati i iz druge. Tvrđave broj 1, 2 i 3, brane grund s Marijine ulice. A brojevi 4, 5 i 6 pomažu četama A i B. Tko će ići u koju tvrđavu, to ću vam tek kasnije reći. Komandiri četa pak sami će odabrati sebi po dva momka.

— Tako je — glasio je jednodušni odgovor.

Sad su već svi dječaci otvorenih usta promatrali ratni plan, a neki su povadili svoje bilježnice i u njih pažljivo zapisivali ono, što im je predsjednik malo prije obrazlagao.

— Eto — rekao je Boka — to bi bio razmještaj snaga. A sad dolazi prava ratna zapovijed. Neka svatko dobro pazi. Četa A i B otvorit će vrata, kad im straža javi da se crvene košulje približuju.

— Otvoriti?

— Dabome, otvorit ćete ih. Mi se nećemo zaključavati, jer mi prihvaćamo borbu ... Neka prvo samo uđu unutra, pa ćemo ih onda već istjerati. Otvorit će dakle

vrata i pustiti neprijateljsku četvu. Kad bude ušao i zadnji njihov čovjek, napast ćete ih. U isto vrijeme otpočete će se bombardiranjem iz tvrđave broj 4, 5 i 6. To je dužnost četa iz Pavlove ulice. Ako uzmognete, vi ih istjerajte, ako ne, a vi bar spriječiti njihovo prodiranje među naslage drva i postarajte se da ih zadržite na grundu. Čete kod Marijine ulice dobit će teži zadatak. Pazite dobro, Kolnai i Rihter. Četa C i D poslat će izvidnike u Marijinu ulicu. Kad se drugi dio crvenih košulja pojavi u Marijinoj ulici, naše čete će se postaviti u bojni red. Kad crvene košulje uđu na velika vrata, naše će čete simulirati bijeg. Gledajte ovamo, na kartu ... vidite li? Četa C, to je tvoja, Rihteru, utrčat će u kolnicu ...

Pokazao je prstom:

— Eto ovamo. Razumiješ li?

— Razumijem.

Četvrti D će nas čelu s Kolnaijem utrčati u Jankovu potleušicu. Sad dobro pripazite, jer sad dolazi ono što je najvažnije. I gledajte pomno u kartu: Crvene košulje će nam zaobiti parnu pilu i slijeva i zdesna, i zatim će naići na tvrđave broj 1, 2 i 3. Ove će odmah početi s bombardiranjem. U istom trenutku jurišat će obje naše čete, jedna sa kolnika a druga iz Jankove kolibe i s leđa napasti neprijatelja. Neprijatelj će se onda, ako se vi hrabro budete borili, naći u škripcu i morat će da se preda. A ako se ne bude htio predati, potisnut ćete ga u kolibu i tu za njim zaključati vrata. Kad ovo bude gotovo, onda će četa C proći pokraj kolibe, a četa D obišavši naslage drva uputiti se u pomoć četama A i B. Posada tvrđave broj 1 i 2 prijeći će tada u tvrđavu broj 3 i 4 i ovdje pojačati bombardiranje. Tu će sad čete A, B,

C i D s ujedinenim snagama nastaviti napad i goniti neprijatelja prema vratima koja gledaju na Pavlovu ulicu. A za to vrijeme sve će tvrđave preko naših glava bombardirati neprijatelja koji neće moći da se odupre našoj ujedinjenoj snazi. A onda ćemo ih istjerati kroz izlaz kod Pavlove ulice! Jeste li razumjeli?

Nakon toga pitanja izbilo je ogromno oduševljenje. Mlataralo se rupcima i bacale se kape u zrak. Nemeček, je skinuo s vrata veliki crveni rubac, zamahao njime i promuklim glasom dreknuo sred opće graje:

— Živio predsjednik!

— Živio! — začulo se sa svih strana.

Ali Boka je opet dao rukom znak:

— Mir. Još nešto. Ja ću se nalaziti sa svojim ađutantom u blizini čete C i D. Sve što vam preko njega budem poručio treba da smatrate tako, kao da sam vam zapovjedio ja lično.

Jedan glas ga je zapitao:

— Tko je ađutant?

— Nemeček.

Nekolicina dječaka se zgledala. Članovi kitova udruženja gurkali su se laktovima, -što je značilo da bi protiv toga trebalo protestirati. Čuli su se ovakva glasovi:

— No reci već, što čekaš!

— Reci ti!

— Zašto baš ja? Ti treba da kažeš!

Boka ih je začuđeno pogledao.

— Možda imate nešto protiv njega?

— Da.

— A što to?

Na sjednici kitovog udruženja, zadnji put...
kad...

Boka je izgubio strpljenje. Dreknuo je na Lesika:

— Dosta. Šuti. Nisam radoznao na te vaše gluposti. Nemeček će biti moj pomoćnik i tačka. Tko jednu jedinu riječ izusti protiv njega, bit će stavljen pred vojni sud.

Ova izjava je bila malo prestroga, ali svatko je uviđao da se u ratno vrijeme samo na taj način može nešto postići. Pomirili su se dakle s time, da Nemeček bude ađutant. Samo je još među vodećim ljudima kitovog udruženja trajalo tiho mrmljanje, jer su oni smatrali da je time nanesena uvreda njihovom udruženju. Stidjeli su se što je u ratu dopala tako važna uloga onome, za koga je njihova glavna skupština rekla da je izdajica i čije su ime oni malim slovima upisali u crnu društvenu knjigu. A da su oni samo mogli znati ...

Boka je sad izvukao iz džepa spisak imena., Pročitao je s njega kojoj je tvrđavi tko dodijeljen. Zapovjednici četa izabrali su svaki po dva svoja čovjeka. Sve to događalo se strahovito ozbiljno i dječaci su bili tako uzbuđeni da nitko nije progovorio ni riječi. Kad se sve to dogodilo, Boka je izdao zapovijest:

— Svatko na svoje mjesto. Držat ćemo manevar.

U jedan mah svi su se razbježali, svaki je otrčao na svoje mjesto.

— Svatko neka čeka dok ne dobije novu zapovijest!
— viknuo je za njima Boka.

Sad je ostao nasred grunda sam s Nemečekom, s ađutantom. Ađutant, siromah, jako je kašljao.

— Ernest — nježno mu je rekao Boka — omotaj ponovo vrat tom crvenom maramom. Jako si se prehladio.

Nemeček je pogledom punim zahvalnosti pogledao svoga prijatelja i pokoravao mu se kao svom starijem bratu. Opet je obavio veliku crvenu maramu oko vrata tako da su mu samo uši virile iz nje.

Kad je to bilo gotovo, Boka je progovorio:

— Sad ću po tebi poslati jednu zapovijed tvrđavi broj dva. Pazi dobro .

Ali Nemeček je u tom trenutku učinio nešto, što do sad nikad nije učinio. Upao je u riječ svoga pretpostavljenog:

— Oprosti — rekao je — ali ja bih ti prvo htio nešto reći!

Boka je nabrao obrve:

— Što je?

— Tu malo prije su članovi kitova udruženja ...

— Ali molim te — nestrpljivo je viknuo predsjednik — zar i ti uzimaš ozbiljno te gluposti?

—*^pa — odgovorio je Nemeček — jer ih i oni uzimaju ozbiljno. I ja osjećam da su oni glupi, i ne marim, ma šta oni misle o meni, ali ne bih volio, kad bi me ... kad bi me... i ti prezreo.

— Ali zašto bih te ja prezirao?

Iz velike crvene marame odgovorio je neki skoro plašljiv glas:

— Jer oni < su mene ... progla ... proglasili... izdajicom ...

— Izdajica? Ti?

— Da. Ja.

— No, ta me stvar zaista interesira.

I Nemeček je prigušenim glasom, prekidajući se svaki čas, pripovijedao ono što se neki dan dogodilo. Da je baš onda morao da odjuri kad je kitovo udruženje polagalo zakletvu. Da su onda odmah pograbili tu slučajnost i izjavili da on zato bježi, jer ne smije da stupi u tajno udruženje. Da je on nečastan i da je izdajica.

I da se sve to u osnovi događa samo zato, jer potporučnik, poručnik i kapetani uzimaju za zlo, što predsjednik ne druguje s njima, nego u sve državne tajne upućuje njega, običnog vojnika. I napokon da su ga upisali u crnu knjigu, sve samim malim slovima.

Boka je sve to strpljivo slušao. A onda je opet zašutio. Boljelo ga je što među dječacima ima i takvih. Boka je bio pošten dječak, ali još nije znao da su drugi ljudi sasvim drukčiji i da se to mora iskusiti uvijek po cijenu jednog bolnog osjećaja. A onda je s puno ljubavi pogledao na malog smeđeg dječaka.

— Dobro, Ernest — rekao je — samo radi svoj posao i ne brini se za njih. Sada neću ništa da govorim pred rat. Ali kad jednom i to prođe, ja ću njima već pokazati. A sad brzo odjuri do tvrđave broj 1 i 2 i odnesi zapovijest da se dečki iz-njih smjesta prebace u tvrđave broj 3 i 4. Hoću da vidim koliko im je potrebno vremena za to prebacivanje.

Obični vojnik stao je u stav »mimo«, kruto je salutirao, pa iako je u tom trenutku mislio o tome kako je to tužno, kad se zbog rata pitanje njegove časti mora odlagati — on je ipak ugušio u sebi svu svoju gorčinu i vojnički je rekao:

— Razumijem, gospodine predsjedniče.

A onda je odgalopirao. Dizala se za njim prašina i adutant je ubrzo nestao između naslaga drva, s čijih su vrhova izvirivale malene dječje glave, razrogačenih očiju. Na njihovim licima vidjelo se uzbuđenje.

A Boka je sasvim sam ostao na sredini grunda. Na velikom komadu ograđenog prostora čula se larma kola s ulice, ali Boka se ipak osjećao tako, kao da se nalazi u nekoj sasvim dalekoj, stranoj, nepoznatoj zemlji, na kojoj će se sutra biti sudbonosan boj. Dječaci nisu pustili od sebe ni glasa, svi su mirno stajali i očekivali zapovijest. Boka je osjećao da sad sve zavisi od njega. Od njega zavisi dobro ovog malog društva, budućnost njegova. Od njega zavise veseli popodnevi, loptanja, razne igre i zabave kojima se tu zabavljaju njegovi drugovi.

— Jest — rekao je u sebi — ja ću vas obraniti!

Pogledao je uokolo po dragome grundu. A onda je uperio pogled na naslage drveta iza kojih se radoznalo podizao vitki željezni dimnjak parne pilane, koji je veselo izbacivao snježnobijele oblačiće pare, isto onako veselo i bezbrižno kao da je i današnji dan bio isti onakav, kao i drugi, i kada da sad sve, baš sve i nije stavljeno na kocku ...

Da, Boka je tu sred grunda počeo da razmišlja i o sebi i svojoj budućnosti. Da li će on jednom postati prvi vojskovođa, ili će kao liječnik s dana u dan voditi velike bitke protiv bolesti?

Tiho se spustio rani proljetni sumrak, dok je Boka i dalje razmišljao. Duboko je uzdahnuo i pošao prema naslagama da izvrši smotru nad posadom tvrđava. Dječaci su s vrhova naslaga primijetili da im se vojskovođa približuje. U tvrđavama nastala je neka užurbanost.

Lopte pijeska poredali su u red i svatko je stao u stav »mirno«.

Ali vođa je iznenada zastao na polovici puta i okrenuo se natrag. Kao da je osluškivao. A onda se okrenuo i brzim koracima zaputio prema malim vratima ograde.

Na vratima su lupali. Boka je povukao zapor i otvorio mala vrata. Od iznenađenja zateturio je korak natrag.

Pred njim je stajao Gereb.

— To si ti? — rekao je zbunjeno.

Boka nije znao odmah da odgovori. Gereb je polako ušao i zatvorio za sobom vrata. Boka još uvijek nije znao, što ovaj dječak hoće. Ali Gereb sad nije bio tako veseo i miran, kao obično. Bio je blijed i tužan; rukama je nevješto namještao svoj ovratnik i vidjelo se na njemu da hoće nešto da kaže, ali da ne zna kako da počne. Ni on ni Boka i, tako su nekoliko trenutaka nijemo stajali jedan naprama drugome i ni jedan nije znao što da uradi.

Napokon je Gereb progovorio:

— Došao sam da... da govorim s tobom.

Tu se onda i Boki povratio glas. Jednostavnim, ozbiljnim glasom je odgovorio:

— Ja s tobom nemam nikakva razgovora. Najpametnije će biti, ako sad izađeš na ova vrata onako, kako si ušao.

Ali dječak nije prihvatio ovaj savjet.

— Gledaj, Boka — rekao je — ja znam da si ti već sve saznao. Znam da je svima vama ovdje poznato, da sam ja prišao crvenim košuljama. Ali ja sad nisam došao ovamo kao uhoda, nego kao dobar prijatelj.

Boka je mirno rekao:

— Ti ovamo kao dobar prijatelj nisi mogao doći.

Gereb je oborio glavu. On je bio spreman da će dječaci grubo postupati s njim, da će ga istjerati, ali nije očekivao da će s njim govoriti s ovako tihom tugom. To ga je jako dirnulo. Jače nego da su ga udarili. Sad je već i on govorio tiho i tužno:

— Došao sam da popravim svoju pogrešku.

— To se ne može popraviti — rekao je Boka.

— Ali ja sam se pokajao, jako sam se pokajao ... i donio sam natrag vašu zastavu koju je Feri Ač odnio odavde, a Nemeček je bio ukrao od njih... i koju su zatim Pastori istrgli iz ruku maloga Nemečeka ...

Rekavši to on je ispod kaputa izvukao crveno-zelenu zastavu. Boki je zasjalo oko. Zastavica je bila zgužvana, pocijepana, vidjelo se na njoj da se za nju već vodila borba. Ali baš to je bilo lijepo na malenoj zastavici.

— Zastavu ćemo — rekao je Boka — oteti od crvenih košulja mi sami. A ako je ne budemo mogli oteti, onda je već i tako sve uzaludno... Onda ćemo ionako otići odavde, raštrkat ćemo se... nećemo više biti zajedno ... Ali ovako nam zastava ne treba. A i ti nam ne trebaš...

Tu je Boka načinio kretnju kao da želi da ode. Kao da želi Gerebu da okrene leđa. Ali ovaj ga je uhvatio za kraj od kaputa:

— Janko — rekao je prigušenim glasom — ja uviđam da sam teško sagriješio protiv vas. Ja hoću svoj grijeh da okajem. Oprostite mi.

— O — odgovorio je Boka — ja sam ti već oprostio.

— I vi ćete me opet primiti?

- To ne, nećemo.
- Ni pod kakvim uvjetom?
- Ni pod kakvim.

Gereb je izvadio rubac i njime pokrio oči. Boka mu je tužno rekao:

— Nemoj plakati, Gereb, neću da tu preda mnom plačeš. Idi lijepo kući i ostavi nas u miru. Sad si naravno došao ovamo zato, jer si svoju čast proigrao i kod crvenih košulja.

Gereb je stavio rubac u džep i htio svom držanju dati muški izgled.

— Pa dobro — rekao je — otići ću. Vi mene više nećete vidjeti. Ali ja ti dajem časnu riječ da nisam zato došao ovamo, što su me crvene košulje zamrzile. Drugi je razlog bio tome.

— Zbilja! A koji?

T,

r\ Iror
uu xvüelwxJLt

X«AV//JUU

6w TORin rarrvi 1 A n
j cuil.onx

saznati. Ali teško meni, ako ti to saznaš ...

Predsjednik je nato začuđeno pogledao u Gereba:

— To ne razumijem.

— Ja ti sad to ne želim objašnjavati — mucao je Gereb i pošao prema malenoj kapiji. Tu je stao i još jednom se okrenuo. Rekao je:

— Zaludu bi bilo, kad biti te još jedanput zamolio da me primite natrag?

— Zalud.

Izjurio je i za sobom zalupio vratima. Boka se trenutak kolebao. On je sad prvi put u životu bio prema nekom nemilosrdan. I već se bio pokrenuo, da potrči za njim, da vikne: »Hodi natrag, ali se onda čestito vladaj!« — kad se odjednom sjetio jednog prizora: onog

smijeha kojim je neki dan pobjegao od njega Gereb u Pavlovoj ulici. Kad ih je ismijao. Kad su on i Nemeček stajali ondje na ivici pločnika tužni i oborene glave, a uši im zujale od onog zlobnog, zloradog smijeha, s kojim im je Gereb pobjegao.

— Ne — rekao je sam sebi — neću ga zvati natrag, to je zao dječak.

Kod te pomisli se okrenuo, htio je da pođe prema naslagama drva, ali je onda iznenađen zastao. Svi dječaci popeli su se na vrhove naslaga i odatle promatrali ovu scenu. Tu su stajali čak i oni koji nisu bili dodijeljeni u tvrđave. Cijela vojska se sakupila i stajala tu nijemo, poredana u redove, nitko nije progovorio ni riječi i svi su prigušenog daha očekivali što će se dogoditi između Boke i Gereba. I kad je Gereb izašao a Boka se uputio prema naslagama, prigušivana uzrujanost je izbila i cijela vojska je odjedanput počela da kliče kao jedan čovjek:

— Živio! — odjekivalo je mnoštvo dječaćkih glasova, a kape su poletjele u zrak.

— Živio predsjednik!

I jedan strahovit zvižduk je prolomio zrak, zvižduk, kakav možda ne može ni lokomotiva da proizvede, pa ma kako upela svoje snage. Bio je to pobjedonosni gromki zvižduk. Naravno da je to Čonakoš zazviždao. A onda je sav sretan pogledao oko sebe i smiješio se:

— No, nikad još u životu nisam ovako sjajno zviždao!

A Boka je zastao na sredini grunda i ganut, sretan pozdravio svoje drugove.

Svi su vidjeli prizor s Gerebom i sad su već svi bili načisto s njime. Do njih se nije moglo čuti što su dva dječaka govorila kod vrata, ali oni su vidjeli kretnje i po njima razumjeli sve. Vidjeli su Bokinu kretnju odbijanja. Vidjeli su da mu nije dao ruke. Vidjeli su kako je Gereb udario u plač i na koji je način otišao. U trenutku, kad se na vratima okrenuo i ponovo progovorio Boki, svi su na momenat bili premrli. Lesik je onda šapnuo:

— Jaaj ... ako mu sad oprosti.

Ali kad je Gereb konačno ipak otišao i kad su vidjeli kako Boka niječući tresse glavom, odjedanput je iz njih izbilo oduševljenje i prolomilo se »živio«, u trenutku kad se predsjednik okrenuo prema njima. Dopadalo im se što je njihov predsjednik ozbiljan čovjek, a ne dijete. Poželjeli su da ga zagrlje i poljube. Ali bilo je ratno stanje

da i činili svojski, što su bolje mogli, klicali su do promuklo s ti.

— Čvrst si mi ti momak, tatice! —ponosito je rekao Čonakoš. Ali se onda uplašio i odmah se ispravio:

— Ne »tatice« ... oprostite ... nego gospodine predsjedniče.

I time je otpočeo manevar. Odjeknule su oštre zapovijesti; čete su jurile između naslaga, jurišale su na utvrđenja, a pješčane bombe letjele su na sve strane. Sve je išlo sjajno. Svatko je dobro igrao dodijeljenu mu ulogu. A to je jako povećalo oduševljenje.

— Mi ćemo pobijediti! — čulo se sa svih strana.

— Istjerat ćemo ih!

— Povezat ćemo zarobljenike!

— I samog Ferija Ača ćemo uhvatiti.

Samo je Boka ostao ozbiljan.

— Nemojte se opijati slavom — rekao im je. — Poslije rata treba da budete dobro raspoloženi. A sad tko hoće, može kući. Još jedanput vam kažem: tko sutra na vrijeme ne bude ovdje, taj nema časti.

Tako je manevar bio završen. Ali nitko nije htio kući. Podijelili su se u grupe i raspravljali o Gerebovu slučaju.

Barabaš je promuklim glasom vikao:

— Kakvo oduševljenje! Kakvo udruženje!

— Što hoćeš? — pitali su ga dječaci.

— Glavnu skupštinu!

Kolnai se sjetio glavne skupštine, što ju je malo prije bio obećao i pred kojom je trebao da obrani sebe od one optužbe, da je društveni kit ostavio da se osuši. Preko volje on je pristao.

— Pa dobro — glavna skupština. Molim poštovane članove da se povučemo u stranu.

A poštovani članovi, na čelu sa zlobnim Barabašom, odvojili su se i pošli prema plotu da ondje održe glavnu skupštinu.

— Čujmo! Čujmo! — vikao je Barabaš. A Kolnai je službenim glasom progovorio:

— Otvaram skupštinu. Gospodin Barabaš se javio za riječ.

— Klim, klim! — oštrio je grlo Barabaš. — Poštovana skupštino! Gospodin predsjednik imao je sreće, jer je zbog manevra skoro izostala ova skupština, koja će predsjednika imati da izbací.

— Oho! Oho! — vikala je protivnička stranka.

— Meni uzalud ohoćete — urlikao je govornik — jer

ja znam što govorim! Gospodin predsjednik je s pomoću manevara stvar malo odgodio, ali sad je već ne može dalje odgađati. Jer sad ...

Odjednom je prestao. Na malim vratima ograde čulo se jako lupanje, a u te dane dječaci su bili osjetljivi prema svakoj lupnjavi. Nije se moglo znati, ne dolazi li možda neprijatelj.

— Tko je to? — pitao je govornik. Svi su napeto pazili.

Sad se ponovo začulo snažno nestrpljivo gruvanje.

— Lupaju na vrata — rekao je drhtećim glasom Kolnai, a zatim je pogledao kroz otvor između dasaka. A onda se začuđena lica okrenuo prema dječacima:

— Neki gospodin je tu.

— Gospodin?

— Da. Gospodin s bradom.

tjo ntirori mu
jl U Vjl V Vll mui

Kolnai je otvorio vrata. Uistinu, ušao je jedan lijepo odjeven gospodin, u velikom, crnom ogrtaču. Imao je crnu bradu i nosio naočare. Zastao je na pragu i zapitao:

— Jeste li vi dječaci iz Pavlove ulice?

— Jesmo — odgovorilo je cijelo kitovo udruženje ujedanput.

Nato je čovjek u ogrtaču prišao bliže i odjednom ih pitomije pogledao:

— Ja sam Gerebov otac — rekao je zatvarajući za sobom vrata.

Nato je nastala tišina. To je već bila ozbiljna stvar, kad je Gerebov otac došao ovamo. Lesik je laktom gurnuo Rihtera:

— Trči, dožovi Boku.

Rihter je odjurio prema parnoj pili gdje je Boka baš informirao dječake o tome, što je sve uradio Gereb. Gospodin s bradom se pak obratio kitovu udruženju:

— Pa zašto ste mi izbacili sina?

Istupio je Kolnai:

— Jer nas je izdao crvenim košuljama.

— Tko su te crvene košulje?

— To je jedna grupa dječaka koja zalazi u botanički vrt... ali sad hoće da nam otmu ovo mjesto, jer oni nemaju prostora za loptanje. To su naši neprijatelji.

Čovjek s bradom nabrao je čelo:

— Sin mi je malo prije došao kući sav uplakan. I dugo sam ga ispitivao, što mu je, ali on mi nije htio priznati. Napokon je, kad sam mu zaprijetio, priznao da ga okrivljujete za izdajstvo. A ja sam mu na to rekao: »Ja ću sad uzeti šešir i otići tim dječacima. Razgovarat ću s njima i pitati ih što je u tome istina. Ako nije istina, onda ću ja od njih zahtijevati da mole za oprost. A ako je istina, onda će biti velike nevolje, jer tvoj otac je uvijek bio pošten čovjek i neće trpjeti da njegov sin

bude izdajica svojih drugova.« To sam mu rekao. A sad evo me ovdje i pozivam vas da mi iskreno kažete, da li je među vama moj sin bio izdajica, ili nije. Dakle?

Nastala je nijema tišina.

— Dakle? — ponovio je Gerebov otac. — Nemojte se bojati mene. Recite mi istinu. Ja moram znati da li ste mi nepravедno uvrijedili sina, ili možda on zasluđuje kaznu?

Nitko nije odgovorio. Nitko nije htio da ogorči ovog čovjeka u ogrtaču, koji je izgledao dobar i koji u tolikoj mjeri strahuje radi karaktera svoga sina. Gospodin se okrenuo Kolnaiju:

— Ti si rekao da vas je izdao. Sad ti treba da to dokažeš. Kad vas je izdao? Kako vas je izdao?

Kolnai je mucao:

— Ja ... ja... ja sam samo čuo...

— To nije ništa. Tko je taj, koji zna nešto pozitivno o tome? Tko je vidio? Tko zna?

U tom trenutku su se pojavili Boka i Nemeček. Rih-ter ih je vodio. Kolnai je odahnuo.

— Molim — rekao je — eno tamo dolazi... onaj maleni smeđi dječak... to je Nemeček... on ga je vidio. On zna.

Sačekali su dok im še tri dječaka nisu približila. Ali Nemeček je pošao ravno prema izlaznim vratima, Kolnai im je doviknuo:

— Boka! Hodite ovamo!

— Sad ne možemo — odgovorio je Boka — izvolite malo pričekati. Nemečeku je jako pozlilo, dobio je jak napad kašlja ... moramo ga otpratiti njegovoj kući.

Čovjek u ogrtaču, kad je čuo Nemečekovo ime, doviknuo mu je:

— Ti si taj Nemeček?

— Da — rekao je tiho maleni dječak i prišao crnome čovjeku.

Ovaj mu je strogo rekao:

— Ja sam Gerebov otac i došao sam ovamo da saznam da li je moj sin izdajica ili nije. Tvoji drugovi kažu da si ti vidio, da ti znaš. Pa mi sad odgovori po duši: da li je to istina ili nije.

Nemečeku je gorjelo lice u groznici. Sad je već bio ozbiljno bolestan. Udaralo mu je u sljepoočicama, ruka mu je bila vrela. A cio svijet oko njega bio je tako neobičan ... Ovaj čika s bradom i s naočarima, koji je tako strogo vikao na nj kao što gospodin profesor Rac običava razgovarati sa lošim učenicima... ovo mnoštva radoznalih dječaka ... rat... toliko uzrujavan ja ... sve to ... pa ovo strogo pitanje, za kojim je stajalo kao izvjesno da će Gereb stradati ako se dokaže, da je uistinu izdajica ...

— Govori! — požurivao ga je crni čovjek. — Sad govorite! Odgovori mi! Da li je bio izdajica?

A maleni smeđi dječak je odgovorio, smiono, s licem mučenika, od vrućice zažarenih očiju, mirno, kao da je on krivac, koji sad nešto priznaje:

— Ne, molim. Nije izdajica.

Otac se s ponosom okrenuo prema drugima:

— To ste vi onda lagali?

Kitova udruženje stajalo je zapanjeno. Nitko nije ni pisnuo.

— Haha! — rekao je podrugljivo čovjek s crnom bradom. — Lagali ste dakle! Odmah sam ja znao da je moj sin čestit dječak.

Nemeček je jedva stajao na nogama. Skromno je upitao:

— Mogu li otići?

Bradonja mu se nasmijao:

— Možeš, ti sveznajući čovječe.

I Nemeček je iste turao na ulicu. Sad se već pred njegovim očima sve slivalo u neku crnu maglu. Sad već ništa nije vidio. U velikoj zbrci sve je počelo pred njim da titra: i crni čovjek, i ulica, i naslage drva, a u ušima mu odzvanjale čudne riječi: »Na tvrđave, dečki!« — urlikao je jedan glas. A onda je neki drugi glas rekao: »Da li mi je sin izdajica?« I crni čovjek se podrugljivo smijao, i za vrijeme tog njegovog smijanja usta su mu toliko na-

JL aol a li-« <-* Xb/->loIn tranoi • - U 1AU +ii \rovii i7lo7IA ic* rrrcnn- O-----JT *
din profesor Rac.

Nemeček je skinuo kapu:

— Kome se javljaš? — pitao ga je Boka. — Ta u čitavoj ulici nema ni mrtve duše.

— Pozdravljam gospodina profesora Raca — tiho je rekao maleni smeđi dječak.

Boka je zaplakao. Žurno je nosio, vukao kući svoga maloga prijatelja, ulicom na koju se spuštao mrak.

Unutra na grundu opet. je koraknuo naprijed Kolnai pa je crnome čovjeku rekao ovo:

— Molimo vas, taj Nemeček je jedan lažljivac. Mi smo ga malo prije proglasili izdajicom i isključili ga iz udruženja.

Otac je bio sav sretan i potvrdio mu:

— To se i vidi na njemu. Ima nesimpatičnu njušku. Savjest njegova nije čista.

I otac je sretan otišao kući da oprostí svome sinu. Na uglu Ilei-ulice on je još vidio kako je Boka s Nemečekom oteturao s jedne strane na drugu. Ali tada je već plakao i Nemeček, veoma tužno, gorko, s puno duboke boli njegova uvrijeđenog srca, i u grozničavom plaču mrmljao:

— Malim slovima su mi upisali ime... malim slovima su upisali siroto moje malo pošteno ime ...

VII

Idućeg prijepodneva za vrijeme latinskog sata vlada-
lo je u čitavom razredu toliko uzbuđenje,, da je to pri-
mijetio i sam gospodin profesor Rac.

Dječaci su se vrpeljili u klupama, buljili preda se,
nisu pazili, i ne samo da su ovi iz Pavlove ulice bili u
neobičnom stanju, nego tako reći cijela škola. Vijest o
velikim ratnim pripremama proširila se brzo, pa su se
čak i veliki učenici sedmog i osmog razreda zainteresi-
rali za stvar. Crvene košulje bili su učenici realke u
Josefvarošu i zbog toga je gimnazija željela da pobijede
oni iz Pavlove ulice. Da, neki su mislili da je pobjeda
pitanje časti cijele ustanove.

— Što vam je? — pitao je nestrpljivo profesor Rac.
— Vrpeljite se, rastreseni ste, pazite!

Ali on nije uspio da dozna, što dječaci kriju. Zado-
voljio se time, što je utvrdio da je razred imao danas
nemiran dan. Rekao je tutnjeći:

— Naravno, proljeće, žuborenje, igra loptom, sad
vam škola ne prija! Ja ću vam već pomoći!

Ali to je on samo tako rekao. Gospodin profesor Rac
imao je strogo lice, ali dobro srce.

— Možeš sjesti — reče on đaku koga je ispitivao i
poče listati po svojoj bilježnici.

U takvim trenucima vladala je u razredu grobna tišina. Svi su zadržavali dah, čak i oni koji su bili dobro spremni, i svi gledali ukočeno prema učiteljevim prstima koji su lagano prevrtali listove male bilježnice. Svaki je tačno znao, na kojem se listu bilježnice nalazi njegovo ime. Kad bi profesor listao po posljednjim stranama, odahnuli su oni sa slovima A i B. Kad bi se on onda s kraja spiska imena odjednom vratio opet k početku, tad bi se opet veselili oni sa slovima R, S i T.

On je tražio u spisku, a onda tiho uzviknuo ime.

— Nemeček.

— Nema ga! — povika čitav razred tutnjeći. A jedan glas — glas jednoga od dječaka iz Pavlove ulice — dodade:

— Bolestan je.

— Što mu je?

— Prehladio se.

Profesorov pogled preleti razredom i on reče samo ovoliko:

— Jer se nikada ne čuvate.

Ali oni iz Pavlove ulice izmjenjivali su poglede. Znali su vrlo dobro kako i zašto se Nemeček nije čuvao. Sjedili su odvojeni jedan od drugog, jedan u prvoj klupi, drugi u trećoj, da, Čonakoš, to se ne može poricati, sjedio je štaviše u zadnjoj, ali oni su izmjenjivali poglede. Moglo se pročitati s njihovih lica da se taj Nemeček prehladio u časnoj stvari. Da kažemo odmah: Nemeček se prehladio u službi domovine, tri puta se kupao, jednom slučajno, jednom iz častoljublja i jednom prisilno. Ali on ne bi tu veliku tajnu bio odao ni pod koju cijenu, mada su je sada već svi znali, štaviše, i članovi kitovog udru-

ženja. Da, u krilu kitovog udruženja nastao je pokret koji je išao za tim, da se Nemečekovo ime izbriše iz crne knjige, samo se prethodno nisu mogli složiti u tome, da li da prvo mala početna slova budu pretvorena u velika, pa da ime istom poslije toga bude izbrisano, ili da se izbriše jednostavno bez formalnosti. Pošto je Kolnai, koji je još uvijek bio predsjednik, bio za to, da se ime izbriše bez daljnjega, Barabaš je, razumije se, obrazovao stranku koja je bila za to, da se imenu prvo mora povratiti čast.

Međutim, bilo je to sporedno pitanje. Zanimanje se kretalo prema ratu, koji je predstojao za danas popodne. Poslije latinskog sata došli su dječaci iz ostalih razreda k Boki u grupama i ponudili mu svoju pomoć. Boka im je svima odgovorio:

— Vrlo nam je žao, ali ne možemo primiti vašu ponudu. Mi ćemo naše carstvo sami braniti. Može biti da su crvene košulje jače od nas, ali mi ćemo to nadoknaditi vještinom. Desilo se što mu drago, mi hoćemo da svoj boj bijemo sami.

Zanimanje je bilo toliko, da se nisu prijavili samo učenici drugih razreda, nego je čak i halvadžija, koji je još uvijek vodio svoju trgovinu u susjednoj veži, oko jedan sat, kad su svi žurili kući na ručak, ponudio Boki svoje usluge.

— Mladi gospodine — rekao je on — kad bih ja otišao, izbacio bih ih sasvim sam.

Boka se smiješio:

— Prepustite samo tu stvar nama, dragi moj!

Pa je i on žurno otišao kući. Pred školskom vežom opkolili su drugovi iz razreda dječake iz Pavlove ulice

i dijelili im korisne savjete. Neki su se trudili da pokažu ovome ili onome iz Pavlove ulice, kako se podmeće noga. Drugi su se nudili u obavještajnu službu. Drugi su opet molili da im dozvole da smiju promatrati bitku. Ali nitko nije dobio dozvolu za to. Bokina stroga zapovijed glasila je da do početka borbe vrata moraju biti zatvorena i da ih straže smiju ponovo otvoriti istom onda, kada se već bude uspjelo istisnuti neprijatelja.

Sve je to trajalo samo nekoliko minuta. Dječaci su se udaljili, jer su morali tačno u dva sata biti na grundu.. U jedan i četvrt bila je okolica gimnazije već pusta, i halvadžija se već spremio, samo je školski podvornik mirno pušio pred vežom svoju lulu i podrugljivo dobio halvadžiji:

— No, nećete baš ostarjeti kod nas. Mi ćemo vas već otpremiti zajedno sa vašim smećem!

Nato mu halvadžija nije odgovorio ni riječi nego je samo slegao ramenima. On je bio veliki gospodin, imao je crveni fes na glavi, nije se upuštao u razgovor sa kojekakvim školskim podvornicima. Naročito ne onda, kada je osjećao da taj kojekakav školski podvornik ima pravo.

Tačno u dva sata, kad se Boka, na glavi s kapom u crveno-zelenoj boji Pavlo-uličkih dječaka pojavio na vratima grunda, bila je već čitava vojska zauzela položaj na sredini čistine. -Cijela četa je bila ovdje, nedostajao je jedan jedini član: Nemeček, koji je bolestan ležao kod kuće. Tako se dogodilo, da je vojska dječaka iz Pavlove ulice na dan bitke, upravo na dan bitke ostala bez vlastitih ljudi. Svi su bili potporučnici, poručnici i kapetani. Sami ljudi: prava vojska, ležali su bolesni kod kuće, u

jednoj maloj kući u vrtu u Rakoševoj ulici, u majušnom krevetu.

Boka prijeđe odmah na djelo. Viknuo je vojničkim glasom:

— Mirno!

Svi su stajali ukočeno. Boka je vikao glasom koji je daleko odjekivao:

— Obavještavam vas da ukidam sada čin predsjednika, jer je on dobar samo za mirna vremena. Sad smo u ratnom stanju, uzimam zbog toga titulu generala.

Svi su u tom trenutku bili vrlo tronuti. Stvarno je to bio uzbudljiv, gotovo historijski trenutak, kad je Boka na dan bitke, u vrijeme najveće opasnosti, uzeo titulu generala. On dodade:

— A sad ću vam posljednji put objasniti ratni plan da bih uklonio svaki nedorazum.

Objasnio ga je dakle još jedanput, pa iako su svi znali

nutom pažnjom. Pošto je završio, general je komandirao:

— Na svoja mjesta!

Začas su nestali redovi, samo je Kolnai ostao uz Boku da mjesto bolesnog Nemečka obavlja službu ađutanta. O boku mu je visila mjedena truba koja je bila kupljena na zajednički trošak za jednu forintu i četrdeset krajcara, u kojoj se sumi podrazumijevala cjelokupna imovina kitovog udruženja u iznosu od dvadeset i šest krajcara, koju je vojskovođa jednostavno zaplijenio u ratne svrhe.

Bila je to lijepa mala postiljon-truba, ali kad se puhalo u nju, zvučala je kao prava vojnička truba. Moglo se, sve u svemu, dati trubom tri signala. Jedan je značio da se neprijatelj približava, drugi je davao znak za juriš,

a treći je zapovijedao da se svi sakupe oko generala. Ove signale naučili su dječaci još kod jučerašnjeg manevra.

Stražar, koji se savjesno ispeo na plot i mahao desnom nogom nad Pavlovom ulicom, poviče:

— Gospodine generale!

— No, što je?

— Pokorno javljam, jedna djevojka sa pismom hoće da uđe na grund.

— Koga traži?

— Kaže da traži gospodina generala.

Boka pođe do ograde: '

— Pogledaj je dobro, da nije ona jedan od crvenih košulja, kojeg su obukli u ženske haljine da špijunira.

Stražar se nadnese nad ulicu tako da je skoro pao. Tadasaopći:

— Gospodine generale, najpokomije javljam, dobro sam pogledao. Ona je prava dama.

— Ako je prava dama, može ući — i on ode da joj otvori vrata. Prava dama uđe unutra i pogleda po grundu. Bila je to, zaista prava dama, bila je gologlava i samo u papučama, jer je upravo došla sa pranja u kuhinji.

— Donosim jedno pismo od svog gospodara — reče ona. — Mladi Gospodin Gereb je rekao da je vrlo hitno i da čekam na odgovor ...

Boka otvori pismo koje je bilo upućeno »visokorođnom gospodinu predsjedniku Boki« i stvarno nije ni bilo pismo, nego pravo klupko papira. U njemu su se nalazile sve vrste papira: papir iz teka, list papira za pisma, koji je pripadao njegovoj sestri, još jedan papir, svi potpuno ispisani velikim slovima, svaka strana tačno numerirana. On pročita pismo koje je glasilo:

Dragi Boka!

Ja znam da ni pismeno ne saobraćaš rado sa mnom., ali ipak hoću još ovaj posljednji put da pokušam, prije nego što se konačno oprostim sa vama, Uviđam sada da sam ne samo pogriješio, nego i da vi to od mene niste zaslužili, jer ste se prema mom ocu ponijeli tako divno, naročito Nemeček, koji je porekao da sam vas izdao. Mo otac je bio toliko ponosan na to što moja izdaja nije mogla biti dokazana, da mi je još istoga dana kupio »Ostrva u plamenu« od Julesa Vernea, što sam već davno želio. Odmah sam odnio knjigu Nemečeku na poklon, iako je još nisam čitao, a čitao bih je tako rado. Naravno da je moj otac pitao idućeg dana: »Gdje je knjiga, ti lolo?« a kako ja na to nisam mogao ništa odgovoriti, rekao je moj otac: »Ti nevaljalče, prodao si je sigurno antilcvaru? No, čekaj, od mene nećeš više nikad ništa dobiti.« On je to onda zaista i izvršio, jer nisam dobio lučka, ali Lu nije ništa, jer kad je jadni Nemeček morao nedužan da pati radi mene, i ja ću rado malo propatiti radi njega. Ali to Ti pišem samo uzgred, jer to nije glavna stvar koju hoću da ti saopćim. Jučer u školi, gdje me niste udostojali ni jedne riječi, mislio sam o tome kako bih mogao ispraviti svoju pogrešku. I mislim konačno da sam našao pravi način. Mislio sam: popraviti ću je na isti način, na koji sam je i počinio. Zato sam odmah poslije jela, kad sam otišao od vas tako žalostan, jer me Ti nisi htio primiti, otišao pravo u botanički vrt da izvidim što za vas. Oponašao sam Nemečeka, jer sam se na otoku popeo na istu granu na kojoj je on onda čučao čitavo popodne, naravno u vrijeme kada još ni jedan od crvenih košulja nije bio na otoku. Konačno, oko četiri sata došli

su i jako napali na mene, što sam mogao s grane vrlo dobro čuti, ali me se to više nije ticalo, jer sam se opet osjećao kao jedan iz Pavlove ulice, iako ste me isključili, jer moje srce niste mogli isključiti, jer njime se osjećam s vama i neću mariti ni ako me Ti ismiješ, istina je pak, da sam skoro plakao od veselja, kad je Feri Ač rekao: »Taj Gereb usprkos tome pripada njima, on nije pravi izdajica, čini se, štaviše, da je on i prije došao ovamo samo kao poslanik dječaka iz Pavlove ulice, da nas uhodi.« I održali su veliko savjetovanje, a ja sam prisluškivao svaku riječ. Rekli su da oni, pošto je Nemeček sve doznao, neće danas otvoriti borbu, jer ste vi na to spremni. Zaključili su da istom sutra otpočnu borbu. Sjetili su se još nečeg naročito lukavog, ali su o tome govorili tako tiho, da sam se morao spustiti za dvije grane niže, da bih mogao čuti. Kad sam se tako spuštao, oni su čuli šuštanje, i Vendauer je rekao: »Možda je opet taj Nemeček na drvetu.« Ali on je to rekao samo u šali, srećom nisu pogledali, a i da su pogledali ne bi me vidjeli, jer je krošnja na drvetu bila već sasvim gusta. Zaključili su dakle da će sutra usprkos tome navaliti tačno na onaj način kako si Ti to doznao preko Nemečeka koji ih je prisluškivao. Jer Feri Ač je rekao: »Oni sad misle da ćemo mi promijeniti ratni plan, jer je Nemeček sve prisluškivao. Ali mi ga ne mijenjamo upravo zbog toga, što oni očekuju od nas jedan izmijenjeni napad.« To su zaključili. Tad su održali vježbe, a ja sam u najvećoj opasnosti čučao na drvetu do pola sedam. Možeš predstaviti sebi, što bi se dogodilo, da su me slučajno primijetili. Jedva sam još mogao da se držim rukom i da u sedam i po nisu otišli, sigurno bih od umora toliko oslabio, da

bih s velikog drveta pao među njih kao zrela breskva, iako ni ja nisam breskva, a ni to drvo nije bilo breskva. Ali to je samo šala, glavna je stvar to, što sam prije napisao. Dakle u sedam i po kad su napustili otok, sišao sam s drveta i otišao kući, i morao sam poslije večere bubati latinski, jer sam bio izgubio čitavo popodne. Dragi Boka, i sada Te molim samo još jedno: Budi tako dobar i vjeruj da je istina, što sam napisao, i ne misli da je to laž i da hoću da vas žavedem kao uhoda crvenjh košulja. Sve sam napisao, da biste me opet primili, i ja hoću da zaslužim da mi oprostite. Bit ću vjeran vojnik u vašim redovima, i nijedni stalo do toga, ako me degradirate s mog ranga poručnika, a ja ću i kao pješak rado natrag k vama, sad ionako nemate ljudi, jer je Nemeček bolestan i tako je Jankov pas jedini vojnik, a oh je ipak samo pas, a ja sam bar dječak. Ako mi Ti samo još ovaj jedini put oprostiš, doći ću već danas, i hoću u boju da se Durim u vusuli rcuOVlma, i ja cu sc

VUUI t,CVAVW VSV4,JLJL

kovati da ću ispraviti svoju pogrešku. Molim Te, poruči mi po Mariji da li da dođem, onda dolazim odmah, jer dok je Marija sa pismom kod tebe na grundu, ja stojim na ulazu kuće u Pavlovoj ulici broj 5 i čekam na odgovor. Ostajem Tvoj, vjerni prijatelj

Gereb

Kad je Boka pročitao pismo do kraja, osjetio je da Gereb ne laže i da se toliko popravio, da zaslužuje da opet bude primljen. On dakle dade znak svom ađutantu Kolnaiju.

— Ađutante — reče mu on — dajte trubiti signal broj 3, to znači da svi dođu generalu.

— Molim za odgovor — rekla je Marija.

— Čekajte još malo, Marija — rekao je general zapovjednim tonom.

Mala truba se oglasila i na njen reski glas dječaci su, uznemireni, sišli s naslaga drva. Oni nisu razumjeli što se dogodilo, što je potaknulo generala da ih signalom trube pozove k sebi. Ali kad su vidjeli da Boka mirno stoji na svome mjestu, usudili su se naprijed i za tren stajala je armija u bojnom redu pred generalom. Boka je pročitao pismo i postavio pitanje:

— Hoćemo li ga opet primiti?

Dječaci Pavlove ulice bili su nesumnjivo dobri dječaci. Svi su odgovorili jednoglasno:

— Svakako.

Boka se okrenuo djevojci i rekao:

— Reci mu neka dođe. To je odgovor.

Marija se čudila svemu tome, armiji, crveno-zelenim kapama, oružju... a onda se udaljila kroz mala vrata na ulicu.

— Rihter — povika Boka, pošto su ostali sami. Rihter istupi.

— Dodijelit ću Gereba tebi — reče general — i ti ćeš paziti na njega. Čim budeš opazio prvi sumnjivi znak, uhapsit ćeš ga odmah i zatvoriti u kolibu. Ne vjerujem da će doći do toga. Ali usprkos tome malo opreza uvijek dobro dođe. Mirujte! Danas neće biti borbe, kao što iz pisma vidite. Sve što smo pripremili za danas, ostaje za sutra. Ako oni svoj ratni plan ne promijene, ostaje sve po starom.

Upravo je htio nastaviti kad netko otvori vrata, koja za djevojkom nije nitko zaključao, i Gereb uskoči u gra-

dilište sjajna lica, kao netko tko konačno smije stupiti u obećanu zemlju. Ali kad je ugledao cijelu vojsku, uozbiljio se. On pristupi Boki i stavi ruku na kapu. Imao je na glavi crveno-zelenu kapu dječaka Pavlove ulice. Salutirao je i rekao:

— Gospodine generale, javljam se!

— Dobro — reče Boka bez ikakve formalnosti — ti si dodijeljen Rihteru, zasad kao pješak. Vidjet ću kako ćeš se držati na dan bitke, pa tada možeš opet dobiti svoj čin.

Onda se opet okrenuo vojsci:

— A vama svima zabranjujem najstrože da razgovarate s Gerebom o njegovoj grešci. On će svoju krivicu popraviti, a mi ćemo mu oprostiti. Nitko ga ne smije ni jednom riječju dirnuti, nitko mu ne smije predbacivati njegovu krivicu. A i njemu zabranjujem da o tome go-

VÜJLJL, ^ jci jc ta dtvaj. juvvjLÜJLajLia.

Zatim je nastupila duboka tišina. Opet su dječaci govorili sami sebi:

— Taj Boka je ipak pametan dječak, on zaslužuje da bude general.

A Rihter poče odmah objašnjavati Gerebu kakvu će zadaću imati u borbi. Boka je ćaskao sa Čeleom. I dok su oni tako u potpunom miru ćaskali, stražar koji je još uvijek jašuci sjedio na visokoj ogradi, odjedanput žurno uvuče svoju desnu nogu kojom je mahao nad ulicom. Njegovo lice dobilo je užasnut izraz i on izmuca prestrašeno:

— Gospodine generale... neprijatelj dolazi!

Kao munja skočio je Boka k vratima i zasunuo ih. Svi su pogledali na Gereba koji je stajao pored Rihtera blijed kao krpa. Boka mu je ljutito doviknuo:

— Dakle — ipak si lagao?! Opet lagao?!

Gereb je bio toliko zbunjen da nije mogao progovoriti ni riječi. Rihter ga uhvati za ruku.

— Što to treba da znači? — grmio je Boka.

Nato Ger.eb poče mucati s mukom:

— Možda... su me gore na drvetu ipak opazili i htjeli tako da me.zaveclu.

Stražar pogleda na ulicu, skoči s plota, zgrabi svoje oružje i stupi u red s ostalima.

— Dolaze crvene košulje — reče.

Boka ode do izlaznih vrata i otvori ih. Srčano stupi na ulicu. Stvarno, crvene košulje su dolazile. Ali bila su to samo trojica od njih:- oba Pastora i Sebenić. Kad su ugledali Boku, Sebenić je izvukao ispod svog kaputa jednu malu bijelu zastavu i davao Boki znak. Povikao je još izdaleka:

— Mi ismo poslanici!.

Boka se vrati na grund. Stidio se malo Gereba, jer ga je prenaplo osumnjičio, pa reče Rihteru:

— Oslobodi ga. Oni dolaze kao poslanici sa bijelom zastavom. Oprosti mi, Gereb!

Gereb je odahnuo. Skoro je nedužan stradao. Ali je stražar primio i jedan ukor:

— Ti — viknuo je Boka na njega — pogledaj prvo pažljivo što se zapravo događa, prije nego što napraviš uzbunu. Ti od boga ostavljena kukavico!

I zapovjedi:

— Svi nazad k naslagama drva. Uza me ne ostaje nitko osim Čelea i Kolnaija. Marš!

Armija je stupala ukočeno i nestala iza naslaga. Gerreb s njima. Upravo je iščezla i posljednja crveno-zelena kapa kad su poslanici zakucali na vrata. Ađutant im je otvorio. Oni uđu. Sva trojica nosili su crvene košulje i crvene kape. Došli su bez oružja, a Sebenić je mahao bijelom zastavom po zraku.

Boka je znao kako treba postupati u takvoj prilici. On uze svoje koplje i nasloni ga na plot, da bi i on ostao bez oružja. Kolnai i Čele slijedili su bez riječi njegov primjer, a Kolnai je u svojoj revnosti otišao tako daleko da je i trubu spustio na zemlju.

Stariji Pastor je istupio:

— Imam li čast da razgovaram s vojskovođom?

Čele odgovori:

— Da, on je general.

— Mi dolazimo kao poslanici — reče Pastor — a ja sam vođa poslanstva. Došli smo, da u ime našeg vojskovođe Ferija Ača objavimo rat.

Kad je spomenuo ime vođe, salutiralo je cijelo poslanstvo. I Boka i njegovi ljudi staviše učtivo ruku na kapu. Pastor nastavi:

— Mi nećemo da iznenadimo neprijatelja. Dolazimo ovamo sutra tačno u pol tri. To smo htjeli reći. Molimo za odgovor.

Boka je osjećao da je to vrlo važan momenat. Njegov je glas malo drhtao dok je odgovarao:

— Primamo objavu rata. Moramo se, međutim, složiti u jednoj tački. Ja neću da iz toga nastane tučnjava.

— To nećemo ni mi — reče Pastor ozbiljno i po svojoj navici spusti glavu na prsa.

— Mogao bih — reče Boka — dopustiti samo tri načina borbe. Bombe od pijeska, pravilno rvanje i borba kopljima. Ta vi poznate pravila, zar ne?

— Naravno.

— Tko dodirne zemlju s oba ramena smatra se pobijeđenim i ne smije dalje da se rve. Ali smije da se dalje bori na oba ostala načina. Pristajete li?

— Da.

— S kopljem se ne smije ni udarati ni bosti. Samo mačevati se.

— Pristajemo.

— Dvojica se ne smiju boriti protiv jednog. Ali čete protiv četa smiju da se bore. Prima li se?

— Dakako.

— Onda nemam više ništa da kažem.

On je salutirao. I Ćele i Kolnai stajali su »mirno« i salutirali. Poslanstvo odvrati odavanje počasti i Pastor počeo iznova:

— Moramo postaviti još jedno pitanje. Naš vođa nas je ovlastio da se raspitamo za Nemečeka. Čuli smo da je bolestan. Ako je bolestan, imamo nalog da ga posjetimo, jer je onomad pokazao kod nas veliku srčanost, tako da u njemu vidimo neprijatelja koga visoko cijenimo.

— On stanuje u Rakoševoj ulici broj 3. On je jako bolestan.

Zatim je slijedio nijemi pozdrav. Sebenić je opet mahnuo zastavom. Pastor je viknuo: »Marš« i poslanstvo je izašlo kroz vrata. Na ulici čuli su još treštanje

male trube kojom je general pozivao svoju vojsku k sebi, da ih izvijesti o onome što se dogodilo.

A poslanstvo je marširalo žurnim korakom prema Rakoševoj ulici. Pred kućom, u kojoj je Nemeček stanovao, zastanu. Na ulazu stajala je djevojčica koju su zapitali:

— Stanuje li u ovoj kući izvjesni Nemeček?

— Da — reče djevojčica i odvede ih pred jedan siromašni stan u podzemlju, u kojem je stanovao Nemeček. Kraj vrata bila je jedna mala plavo obojena pločica s natpisom: »Andrija Nemeček krojač«.

Oni uđoše i pozdraviše. Rekoše zašto dolaze. Nemečekova majka, siromašna mala plava žena, koja je tako sličila na svog sina — ili bolje rečeno: kojoj je njen sin jako sličio — odvela ih je u sobu gdje je pješak ležao u krevetu. Sebenić je i ovdje mahao bijelom zastavom. I ovdje istupi Pastor:

— Feri Ač te pozdravlja i želi ti skoro ozdravljenje.

Mali smeđi dječak, koji je blijed, čupave kose, ležao na jastuku, uspravi se na te riječi u krevetu. Smiješio se sretan i njegovo prvo pitanje je bilo:

— Kad će biti rat?

— Sutra.

Nato se ražalostio.

— Onda ne mogu prisustvovati — reče on snuždeno.

Poslanstvo na to nije odgovorilo. Dječaci stisnuše po redu Nemečeku ruku, a mračni Pastor s divljim licem reče tronuto:

— Oprosti mi.

— Opraštam ti — reče mali smeđi dječak tiho i poče kašljati. Legao je na jastuke, a Sebenić mu ih je popravio pod glavom. Tada reče Pastor:

— Sad idemo.

Barjaktar je opet mahnuo bijelom zastavom, pa sva trojica odoše u kuhinju. Tamo Nemečekova majka reče plačúći:

— Vi... ste dobri momci... jer tako volite mog ja-dnog sinčića. Zato ... zato ... dobit ćete svaki šolju čokolade.

Članovi poslanstva izmijeniše poglede. Čokolada je bila nešto zamamno. Usprkos tome istupi Pastor i reče, ovaj put ne spuštajući svoju lijepu smeđu glavu na prsa, nego isturivši je ponosno:

— Time nismo zaslužili čokoladu. Marš!

I oni odmarširaše.

VIII

Dan bitke bio je divan proljetni dan. Ujutro je padala kiša i dječaci su u školi neprekidno tužno gledali kroz prozor. Bojali su se da se zbog kiše neće moći održati bitka. Ali je kiša oko podne prestala i nebo se razvedrilo. U jedan sat sjalo je proljetno sunce, pločnik se sušio, pa kad su dječaci išli iz škole kući, bilo je opet toplo a vjetar je s otvorenih brda donosio svježije mirise. Bilo je najljepše vrijeme za bitku, koje se samo moglo poželjeti. Ti tvrđavama nagomilani nisu, e, sak nos, tao ie vl, a-žan, ali se do podne već malo isušio. Bombe su bile utoliko bolje.

U jedan sat jurilo se i trčalo divlje. Svi su nahrupili kući a u jedan i četvrt užurbala se već vojska na grundu. Neki su još imali u džepu kruha od ručka i žvakali ga. Danas uzbuđenje nije više bilo kao jučer. Jučer se još očekivalo šta će se dogoditi. Ali pojava poslanika je utišala napetost i na njeno mjesto stupila je ozbiljna pripravnost. Sada se već znalo kada će doći neprijatelj, i znalo se kako će se borba voditi. Svi su gorjeli od želje za borbom i nisu mogli da dočekaju, kad će se baciti u bitku. Ali u posljednjoj polovici sata Boka je izvršio jednu promjenu u ratnom planu. Kad su se dječaci sakupili, primijetili su iznenađeni da se pred utvrđama 4 i 5

proteže velik i dubok jarak. Bojažljivi su odmah pomislili da ga je iskopao neprijatelj, pa navalije na Boku:

— Jesi li vidio jarak?

— Da.

— Tko ga je načinio?

— Tanko, jutros, rano, ja sam mu za to dao nalog.

— Zašto?

— Izmijenio sam djelomično ratni plan.

Pogledao je u svoje crteže i pozvao komandante bataljona A i B k sebi:

— Vidite li ovaj jarak?

— Da.

— Znate li što je to šanac?

Oni su tačno znali.

— Šanac — rekao je Boka — služi vojsci kao utvrđenje, da je sakrije pred neprijateljem, da tako uzmogne ući u borbu u pravi trenutak. Izmjena ratnog plana sastoji se u tome da se vi nećete postaviti kod ulaza sa Pavlove ulice. Uvidio sam da to tako nije dobro. Vi ćete se s oba bataljona sakriti u šanac. Kad protiv vas poslano odjeljenje neprijatelja uđe kroz Pavlo-ulička vrata, tvrđave odmah počinju s bombardiranjem. Neprijatelj navaljuje na tvrđave, jer ne opaža šanac u podnožju naslaga drveta. Kad bude udaljen od šanca pet koraka, vi promolite glave iz jarka i počnite otud da ga bombardirate pijeskom. Međutim, tvrđave neprestano pucaju. Tada vi skočite iz šanca i bacite se na neprijatelja. Ne tjerajte ga smjesta na vrata, nego čekajte dok mi ne budemo gotovi s odjeljenjem iz Marijine ulice, istom budem dao da se svira na juriš, potjerajte ga prema izlazu. Pošto mi budemo nagnali u kolibu odjeljenje iz

Marijine ulice, juri posada tvrđave 1 i 2 u druge tvrđave, a naš dio vojske iz Marijine ulice žuri vama u pomoć. Vi dakle treba samo da ga zadržite. Jeste li razumjeli?

— Jesmo.

— A tada ću dati da se svira juriš. U to doba mi smo ih već nadmašili po broju, jer je polovica njihove vojske zatvorena u kolibi. Prema našim ratnim pravilima smijemo u napadu četa biti u većini. Samo u pojedinačnom napadu ne smiju se dvojica baciti na jednoga.

Dok je on to govorio, Janko je pošao do šanca i dovršio ga s nekoliko zamaha ašovom. Onda je nasuo još jedna kolica pijeska.

Međutim se tvrđavska posada dala užurbano na posao i kretala se marljivo na naslagama drva. Tvrđave su bile sazidane tako da su se iza cjepanica mogle vidjeti samo glave dječaka. Glave su se saginjale, nestajale i

jjuuuvvu oo pv/juvijvuxvy. i:jv~V./Civ^j. OUL uuivloavau

bombe. Na krovu svake tvrđave lepršala je na vjetru mala crveno-zelena zastava, samo je nedostajala jedna na ugaonoj tvrđavi broj 3. To je bila zastava, što ju je u svoje vrijeme uzeo Feri Ač. Oni na njenom mjestu nisu istakli drugu, jer su htjeli u bitki ponovo osvojiti staru.

Sjećamo se još toga kako se ta vraška zastava najposlije našla kod Gereba. Prvo ju je oduzeo Feri Ač, pa su je crvene košulje sakrile u ruševinama u botaničkom vrtu. Otud ju je uzeo Nemeček, čije su male tragove crvene košulje otkrile na pijesku. One značajne večeri kad je mali smeđi dječak odjedanput pao među crvene košulje i Pastori mu je istrgli iz ruke, dospjela je opet natrag k tomahawkima, u tajno spremište oružja crvenih košulja. Otud ju je napokon odnio Gereb, da se time

umili dječacima iz Pavlove ulice. Ali Boka mu je tada objasnio da neće da znaju ništa o jednoj ukradenoj zastavi. Oni su htjeli zastavu časno ponovo osvojiti.

Jučer popodne, neposredno po dolasku poslanika crvenih košulja iz njihovih redova, uputilo se jedno poslanstvo dječaka iz Pavlove ulice sa zastavom u botanički vrt.

Tamo se, baš kad su stigli, održavalo veliko ratno savjetovanje. Čele je bio vođa poslanstva, ostala dvojica Vajs i Čonakoš. Čele je nosio bijelu zastavu, a zeleno-crvenu držao je Vajs umotanu u novinski papir.

Na drvenom mostu straža im je pošla u susret:

— Stoj, tko ide!

Čele izvuče ispod kaputa bijelu zastavu i mahne njome. Ali nije progovorio ni riječi. Stražari nisu znali što treba raditi u takvom slučaju. Viknuli su dakle prema otoku:

— Huja-hop! Stranci su ovdje!

Nato se Feri Ač uputio k mostu. On je znao što znači bijela zastava. Pustio je poslanike da dođu na otok.

— Dolazite li kao poslanici?

— Da.

— Što hoćete?

Čele istupi:

— Donosimo natrag zastavu, koju ste nam oduzeli.

Ona je u našem posjedu, ali mi je tako nećemo. Donesite je sutra u rat, pa ako vam je mognemo oduzeti, i oduzet ćemo vam je. Ako ne, ona onda ostaje kod vas. To vam poručuje moj general!

On je dao znak Vajsu, koji je vrlo ozbiljno odmotao zastavu iz papira i predao je.

— Magaziner Sebenić! — povikao je Ač.

— Nema ga! — zaorilo se iz džbuna.

— Čele je rekao:

— On je upravo bio kod nas kao poslanik.

— Tačno — rekao je Feri Ač — to sam zaboravio.

'Njegov zamjenik!

Granje jednog džbuna se razmaklo, i mali, okretni Vendauer istupio je pred komandanta.

— Preuzmi zastavu od poslanika — reče on — i stavi je u spremište oružja.

Nato se okrenuo poslanicima:

— U bitki će magaziner Sebenić nositi zastavu. To je moj odgovor.

Čele je upravo htio, u znak pozdrava, opet da mahne bijelom zastavom, kad je vođa crvenih uzeo riječ:

— Zastavu vam je — reče on — sigurno Gereb donio natrag?

Nastupila je tišina. Nitko nije odgovarao. Ač je pitao:

— Je li to bio Gereb?

Čele zauze ukočen stav.

— U toj stvari nemam nikakva naloga — reče on vojnički. Tada je zapovjedio svojim ljudima:

— Mirno! Marš!

Time je bio napustio vođu. On nije bio sklon da bilo koga izda neprijatelju, pa ni samog izdajicu.

A Feri Ač postidio se malo u tom trenutku. Vendauer je stajao tu sa zastavom i zjakao. Komandant mu je ljutito doviknuo:

— Šta si se zablenuo! Nosi zastavu na njeno mjesto!

Vendauer se otkotrljao i mislio u sebi:

— Ipak su to zgodni dečki, ti iz Pavlove ulice! Evo sad još jednog koji je nadmašio strašnog Ferija Ača!

Tako su crvene košulje opet došle u posjed zastave i zbog toga nije bilo zastave na trećoj tvrđavi.

Straže su već sjedile gore na plotu. Jedan je sjedio jašući na plotu Marijine ulice, drugi na plotu Pavlove ulice. Iz naslaga drva, iz grupa koje su se u žurbi svrstavale, istrčao je Gereb. On pristupi Boki i zauzme stav »mirno«.

— Gospodine generale, pokorno javljam, imao bih jednu molbu.

— Da čujem.

— Gospodin general zapovjedili su mi da kao tvrđavski topnik odem u treću tvrđavu, jer to je ugaona tvrđava i najjače ugrožena. I to stoga, što tamo nedostaje zastava koju sam već jednom bio donio.

— Dobro, pa što hoćeš?

— Molim stoga da me dodijelite na neko opasnije mjesto. Ja sam se već promijenio s Barabašem koji je dodijeljen u šanac. On je vješt praćkaš, koji se može dobro upotrijebiti u tvrđavi. Ja bih htio da se borim na otvorenom polju, iz šanca, u prvoj liniji. Molim da mi se to dopusti.

Boka ga je pogledao ispitivački:

Ipak si ti hrabar dječak, Gereb.

— Dopuštate?

— Da.

Gereb je salutirao, ali je još ostao stajati pred generalom.

— No, što hoćeš još?

— No, hoću još da kažem samo to — odgovorio je tvrđavski topnik malo zbunjeno — da sam se veselio, kad si rekao: »Ti si hrabar dječak, Gereb.« Ali ražalostilo me, kad si to rekao ovako: »Ipak si ti hrabar dječak, Gereb.«

Boka se nasmiješio:

— Ne mogu tu da ti pomognem. Sam si kriv za to. Ali sad ne budi sentimentaln. Lijevo krug! Marš! Idi na svoje mjesto.

I Gereb je odmarširao. Šmugnuo je veselo u šanac i odmah se dao na pravljenje bombi od vlažnog pijeska. Iz šanca je ispuzla jedna zaprljana pojava. To je bio Barabaš. On je viknuo Boki:

— Jesi li dopustio?

— Da — viknu Boka.

Ukratko, oni još nisu pravo vjerovali Gerebu. Tako se to događa onome, koji je bio nevjeran. Ne vjeruje mu se ni onda kada govori istinu. Generalova riječ raspršila je sumnju. Barabaš se popeo na ugaonu tvrđavu, i moglo se odozdo vidjeti kako se salutirajući prijavio komandantu tvrđave. Slijedećeg trenutka nestale su već njihove dječje glave iza polukule. I oni su imali pune ruke posla. Oni su slagali bombe u piramide.

Tako je prošlo nekoliko minuta. Dječacima su se minute činile kao mnogi sati i nestrpljivost je rasla tako da su se već čuli uzvici:

— Možda su se predomislili?

— Prestrašili su se!

— Računaju na neko lukavstvo!

— Ne dolaze!

Nekoliko minuta poslije dva sata ađutant je obišao sve tvrđave sa zapovijedi da se priguši i najtiše šuškanje i da se zauzme položaj »mirno«, jer će general održati još jednu posljednju smotru trupa. Tek što je ađutant javio to posljednjoj grupi, Boka se već pojavio nijem i strog pred prvom. Prvo je pregledao vojsku prema Marijinoj ulici. Tamo je našao sve u redu. Oba bataljona stajala su ukočeno lijevo i desno od velikih vrata. Komandanti su istupili.

— Sve je u redu — reče Boka. — Znete li što treba da radite?

— Da. Hinit ćemo bijeg.

— Da bismo ih zatim ... napali s leđa*

— Da, gospodine generale!

Tada je ispitao kolibu. Otvorio je vrata i stavio veliki, zarđali ključ izvana u bravu. I okrenuo ga je da vidi da li pravilno funkcioniра. Zatim je pregledao prve tri tvrđave. U svakoj tvrđavi nalazila su se dva čovjeka. Pješčane bombe pripremljene u piramidama. U tvrđavi broj 3 bilo je triput više bombi nego u ostalima. To je bila glavna tvrđava. Ovdje su ukočeno stajala tri topnika kad se pojavio general. U tvrđavama 4, 5 i 6 bile su spremljene rezervne bombe.

— Ove ne dirajte — rekao je Boka — jer se ove smiju upotrijebiti istom kad budem uputio ovamo topnike iz ostalih tvrđava.

— Da, gospodine generale!

U tvrđavi broj 5 uzbuđenje je dostiglo takav stepen da je prežustri topnik viknuo na generala:

— Stoj, tko je?

Njegov drug udario ga je sa strane. A Boka mu je viknuo:

— Zar ne prepoznaje! ni svoga generala, magarče?

Zatim je dodao:

— Takvoga bi odmah trebalo strijeljati!

Uzbuđeni topnik strašno se preplašio. U žurbi nije se ni sjetio da nije baš jako vjerojatno, da će ga ustrijeliti. Da, ni Boka se nije uznemiravao da je ovaj put — što mu se rijetko događalo — rekao nešto smiješno.

On je otišao dalje i došao do šanca. U dubokom jarku čučala su dva bataljona. Gereb je čučao među njima, s presretnim smiješkom. Boka se postavi na brežuljak šanca.

— Dečki — viknuo je oduševljen — o vama ovisi sudbina bitke! Ako vi budete mogli tako dugo zadržati neprijatelja dok Marijino-ulička vojska ne svrši svoj posao, dobili smo bitku! Zapamtite to!

Glasna vika odgovorila je nato iz šanca. Prilike, koje su čučale, zagrijale su se. Bile su to smiješne male figure, koje su u šancu vikale i mahale kapama, a da se nisu podizale.

— Mir! — viknuo je general.

I uputio se u sredinu grunda.

— Ađutante!

— Na zapovijed!

— Moramo sada otići na neko mjesto odakle možemo pregledati cijelo bojno polje. Vojskovođe redovito običavaju promatrati bitku s visine nekog brežuljka. Mi ćemo se dakle popeti na krov kolibe.

Idućeg časa stajali su već na krovu kolibe. Sunčane zrake blistale su na Kolnaijevoj trubi, a to je ađutantu

davalo strašan bojovni izgled. Topnici u tvrđavama pokazivali su ga jedan drugome.

— Gledaj samo ...

I tada opet iziđe iz Bokina džepa na vidjelo kazališni dalekozor, koji je već jednom, u botaničkom vrtu, odigrao svoju ulogu. Visio mu je preko ramena i on se u tom trenutku razlikovao samo po nekim malim vanjskim znacima od malog Napoleona. Bio je to vojskovođa, to je sigurno. A onda su opet čekali.

Historiku se pristoji pravilno računanje vremena, pa zato i bilježimo brižljivo da su se šest minuta kasnije iz Pavlove ulice začuli glasovi koji su potjecali iz neke strane trube. Taj zvuk unio je nemir u bataljone.

— Dolaze — išlo je od usta do usta.

Boka je malo pobljedio.

— Sada — reče Kolnai — sada se odlučuje sudbina našeg carstva.

— Nekoliko trenutaka kasnije skočila su oba stražara s plota i potrčala prema kolibi na čijem je krovu stajao general. Pred kolibom su stali i salutirali:

— Neprijatelj dolazi!

— Na svoja mjesta! — viknuo je Boka, a oba stražara zauzela su odmah svoje pozicije. Jedan je otišao u šanac, a drugi k vojsci iz Marijine ulice. Boka je podigao dalekozor k očima i rekao tiho Kolnaju?

— Pripravi trubu!

Tako je i bilo. Tada Boka žurno skide dalekozor s očiju, crvenilo obuze njegovo lice i on reče odlučno:

— Signal!

I trubin signal je odjeknuo. Pred obadvoja vrata carstva postavile su se crvene košulje. Njihova koplja sa

Boka se preplašio:

— Što to treba da znači?

— Neko lukavstvo — reče Kolnai drhteći. Tada su opet pogledali nalijevo. Naši su bježali, a crvene košulje progonile su ih vičući.

Boka, koji je dosad ozbiljno, gotovo prestravljeno, promatrao nerad vojske Ferija Ača učinio je sada nešto što se u njegovu životu još nikad nije dogodilo. Bacio je svoju kapu u zrak, kliknuo glasno i počeo kao opsjednut plesati po krovu kolibe, tako da je trula daščara bila blizu toga da se sruši.

— Spašeni smo! — vikao je.

Otrčao je do Kolnaja i zagrlio ga. Tada ga je zgrabio i mltarao njime uokolo. Ađutant nije ništa od toga razumijevao. Pitao je zažuden:

— Što je? Što je?

Boka je pokazao na Ferija Ača i njegovu nepomičnu vojsku.

— Vidiš li je?

— Vidim!

— I ne razumiješ?

— Ne.

— O, glupane ... spaseni smo ... pobijedili smo! A ti još uvijek ne shvaćaš?

— Nimalo!

— Zar ne vidiš da nepomično stoje?

— Naravno da ih vidim!

— Oni ne napadaju ... oni očekuju.

— Vidim.

— Dakle, što očekuju? Na što čekaju? Oni čekaju dok Pastorovo odjeljenje u Marijinoj ulici ne svrši svoju

zadaću. Tek tada će prijeći u napad. Čim je postalo jasno da oni ne napadaju istovremeno, shvatio sam odmah. Sva je sreća što je njihov ratni plan sasvim sličan našem. Pastor je trebao potjerati polovicu naše vojske iz Marijine ulice, a tada su htjeli ujedinjenim silama napasti drugu polovicu: Pastor s leđa, Feri Ač sprijeda. Ali su učinili račun bez krčmara! Hodi!

I on je sišao.

— Kuda?

— Hodi samo. Nema više što da se promatra, jer se oni ne miču s mjesta. Hodi da požurimo u pomoć našem odjeljenju u Marijinoj ulici!

Odjeljenje u Marijinoj ulici izvelo je svoju stvar sjajno! Dječaci su trčali ispred strojarnice oko dudova. Oni su to činili vrlo lukavo, jer su uz to davali od sebe ovakve uzvike:

— U pomoć! U pomoći uji

— Gotovi smo! Izgubljeni smo!

Crvene košulje progonile su ih glasno urlajući. Boka je tačno pazio da li će pasti u zamku. Njegovi ljudi nestali su odjednom iza strojarnice. Polovica se sakrila u kolnicu, druga u kolibu.

Pastor je izdao zapovijed:

— Za njima! Zarobite ih!

I crvene košulje pojurile su za njima, sve do čistine pred strojarnicom.

— Signal! — viknuo je Boka.

A mala truba je odjeknula, u znak da tvrđave otpočnu s bombardiranjem. S prve tri tvrđave začula se trijumfalna vika tankih'dječačkih glasova. Slijedilo je prigu-

šeno krhanje. Pješčane bombe počele su letjeti. Zajapuren i drhteći cijelim tijelom, Boka je vikao:

— Ađutante!

— Na zapovijed!

— Otrči do šanca i reci neka čekaju. Neka čekaju. Tek kada budem zapovjedio da se svira juriš, neka počnu. I tvrđave u Pavlovoj ulici neka čekaju.

Ađutant je već odjurio. Ali kod kolibe spustio se na zemlju i puzao iza nabacane zemlje prema šancu, da ne bi bio opažen od neprijatelja, koji je još uvijek nepomično stajao. Šapćući je dao zapovijed najbližem čovjeku i otpuzao kao što je i došao, po zemlji, natrag generalu.

— Sve je u redu! — javio je.

Iza strojarnice zrak je odjekivao od bojnih uzvika. Crvenokošuljci su mislili da su pobijedili. Tri tvrđave pucale su hrabro i sprečavale neprijatelja da napadne naslage drveta. U ugaonoj tvrđavi, u znamenitoj trećoj tvrđavi borio se Barabaš zasukanih rukava, kao lav. On je uzeo na oko starijeg Pastora. Jedna za drugom rasprskavale su se meke pješčane bombe na crnoj Pastorovoj glavi. A kod svakog hica vikao je Barabaš:

— Nazdravlje, brate!

Meki pijesak napunio je Pastoru oči i usta, on je puhao bijesno:

— Čekaj, doći ću ti već!

— Samo naprijed! — vikao je Barabaš, nišanio i bacao. Opet je crvena košulja dobila pune oči i uši pijeska. Sa tvrđava orili su se povici,

— Jedi pijesak! — vikao je Barabaš koji se sve više zagrijavao i bacao bombe objema rukama, sve na Pastora. Ni druga dvojica nisu bili lijeni. Ugaona tvrđava.

držala se tako dobro, da je to bila milina. Pješadija je stajala u kolnici i u kolibi, čovjek uz čovjeka nijemo stisnuti, i čekala na zapovijed za napad. Crvene košulje doprle su već do podnožja tvrđava i tamo su se tvrdo-glavo mačevale. Pastor je ponovo izdao zapovijest:

— Na naslage!

— Bum! — viknuo je Barabaš i pogodio vođu u nos.

— Bum.

Druge tvrđave preuzele su lozinku i pravim pljuskom od pijeska obasule napadače koji su pokušavali da se popnu.

Boka je povukao Kolnaija za ruku.

— Nedostaje im pijeska—reče on—vidim to odavde.

I Barabaš baca samo s jednom rukom, iako je u ugaonoj tvrđavi bilo triput toliko pijeska, koliko —

Izgledalo je kao da je pucanje znatno oslabilo.

— Otu LU ^{L-----}dc'ucom

Ali Boka je već bio sasvim umiren.

— Mi ćemo pobijediti!

U tom trenutku prestala je s pucanjem i druga tvrđava. Jamačno je ispucala municiju.

— Sad je pravi trenutak! — viknuo je Boka. — Trči ka kolnici! Neka napadnu!

I on sam pojurio je prema kolibi. Otvorio je vrata i viknuo:

— Juriš!

A tada su pojurila oba bataljona, jedan iz kolnice, drugi iz kolibe. Došli su baš u pravo vrijeme. Pastor je već jednom nogom stajao gore na tvrđavi. Oni se čvrsto zakvačiše za njega i svukoše ga dolje. Redovi crvenih došli su u zabunu. Oni su mislili da je vojska bjegunaca

pobjegla u naslage drva i da tvrđave imaju jedinu svrhu da zaustave neprijatelja pred naslagama. A najedanput ih je napala s leđa ova ista vojska, koja je malo prije pobjegla ispred njih...

Profesionalni ratni dopisnici, koji su učestvovali u ratovima odraslih, tvrde da je zabuna najveća opasnost. Vojskovođe se ne boje stotine topova toliko, koliko najmanje zabune, koja za nekoliko časaka može dovesti do kaosa. Pa kad se i prava, topovima i puškama oboružana vojska rasprši zbog kakve zabune, kako bi malobrojni, u crvene košulje obučeni vojnici mogli imati snage da se odupru kod tako zle sudbine.

Oni nisu razumjeli što se dogodilo. U prvi mah nisu znali ni da li pred sobom imaju ono isto odjeljenje koje su malo prije imali pred očima. Mislili su da je nova vojska pred njima. Tek kada su prepoznali pojedince, vidjeli su da su u borbi opet s istim odjeljenjem

— Do đavola, zar su izrasli iz zemlje? — viknuo je Pastor, dok su mu nečije dvije ruke obuhvatile nogu i svukle ga s tvrđave.

Sada se i Boka upustio u borbu. On je sebi izabrao jednog od crvenih košulja i počeo s njim da se rve. Rvući se gurao ga je lagano i vješto prema kolibi. Dječak je uvidio da je Boka jači od njega. Hitro mu je podmetnuo nogu. S tvrđave, odakle su pažljivo promatrali ovaj dvoboj, zaoriše se protestni povici:

— Sramota!

— Podmetnuo mu nogu!

Boka je pao na zemlju. Viknuo je crvenome:

— Podmetnuo si mi nogu! To je protiv pravila!

Dao je Kolnaiju znak i oni odvukoše u kolibu dječaka, koji se branio i rukama i nogama. Boka je zaključao za njim vrata. Rekao je sav zasopljen:

— Bio je glup. Da se pravilno rvaao, ne bih ga pobijedio. Ali ovako smo imali pravo da ga udvoje zgrabimo ...

I ponovo se baci u bojne redove, gdje su se dječaci rvali jedni s drugima. Pijeskom, kojim su još raspolagale prve dvije tvrđave, topnici su bombardirali neprijateljske rvače. Tvrđave s frontom prema Pavlovoj ulici bile su još mirne, očekivale su.

Kolnai je upravo htio da se i on upusti u rvanje, kad mu je Boka doviknuo:

— Ne bori se sada! Trči sa zapovijedi da se posada prve i druge tvrđave pripoji tvrđavama broj 4 i 5 kao pojačanje.

Kolnai se probio kroz redove rvača i prenio zapovjed. Zastave s prvih dviju tvrđava iščezoše, jer su ih dječaci ponijeli sa sobom u novu borbenu liniju.

Tada su odjeknuli bučni trijumfalni povici. Najjače, kada je Čonakoš Pastora, strašnog nepobjedivog Pastora podigao uvis i odvukao ga u kolibu. Trenutak zatim lupao je Pastor u nemoćnom bijesu o zid kolibe — ali iznutra ...

Nato se začula strašna buka. Crvene košulje su osjećale da su izgubljene. Kad im je vođa iščezaao, zatajili su potpuno. Sada su se nadali još samo da će odjeljenje Ferija Ača pobijediti. I jedna crvena košulja za drugom bila je odvučena u kolibu uz bučne trijumfalne povike, koji su uvijek iznova odzvanjali i prodirali i do vojske koja je nepomično stajala u Pavlovoj ulici.

Feri Ač, koji je šetao frontom gore-dolje, rekao je ponosno se smiješeći:

— Jeste li čuli? Samo što nismo dobili signal.

Naime, crvene košulje su se dogovorile da će u trenutku kada Pastorovo odjeljenje u Marijinoj ulici postigne svoj cilj jedan signal trubom dati znak za Pastorov i Ačev jednovremeni napad. Ali je u to vrijeme mali Vendauer, koji je bio Pastorov trubač, bubnjao zajedno s ostalima po zidovima kolibe, a njegova truba je ležala zatrpana pijeskom, posve tiha u tvrđavi broj tri, između ostalog ratnog plijena ...

Dok se to odigravalo kod strojarnice i kod kolibe, Feri Ač je hrabrio svoje ljude:

— Samo se strpите! Čim odjekne signal, ide se naprijed!

Ali nestrpljivo očekivani signal trubom nije htio da odjekne. Buka i povici bivali su sve slabiji, da, zvučalo je sve muklije kao da dolaze iz nekog zatvorenog prostora ... I kad su oba bataljona sa crveno-zelenim kapama i posljednje crvenokošuljce ugurali u kolibu, i kad je nato izbila najtrijumfalni ja dernjava koju je grund ikada čuo, nemir je obuzeo odjeljenje Ferija Ača. Mlađi Pastor istupio je iz reda:

— Mislim — reče on — da im se nešto dogodilo.

— Kako to?

— Jer to nisu njihovi glasovi, to su sve sami tuđi glasovi.

Feri Ač je prisluškiavao. Stvarno, njemu se učinilo kao da ta muzika dolazi iz stranih grla.

— Ništa im se nije dogodilo — reče on — oni se bore tiho. Pavlo-uličani viču jer su čvrsto pritisnuti.

U tom trenutku se začuo, kao da opovrgava Ferija Ača, iz Marijine ulice jedan jasan i glasan »živio«!

— Do đavola! — reče Feri Ač — vikali su »živio«!

Mlađi Pastor je rekao:

— Kad je netko čvrsto pritisnut, ne običava vikati »živio«! Možda se nismo smjeli toliko osloniti na to da će armija moga brata pobijediti...

Sada je Feri Ač, koji je bio pametan dječak, osjećao da je njegov ratni plan promašen. Da, on je znao i to da će cijela njegova vojska izgubiti bitku, jer je njegovo odjeljenje moralo sada samo da prihvati bitku sa cijelom vojskom dječaka Pavlove ulice. Njegova posljednja nada, nestrpljivo očekivani signal trubom, izostao je ...

Mjesto ovoga odjeknuo je drugi signal, iz protivničke trube, koji se ticao Bokine vojske. Značilo je da je Pastorovo odjeljenje dospjelo u ropstvo do posljednjeg čovjeka i da je zatvoreno, i da sada treba da počne napad sa grunda. I stvarno, Marijino-ulička armija se razdijelila, pošto se začuo signal, u dva odjeljenja, jedno je provalilo kod kolibe, drugo kod tvrđave broj šest — njihove su uniforme bile u neredu, ali su im oči sjale, vojnici su bili u pobjedničkom raspoloženju, očeličeni vatrom jedne uspješne bitke.

Sada je Feri Ač znao posve sigurno da je Pastorova armija potučena. Jedan čas stajalo je njegovo odjeljenje i oba neprijateljska bataljona vrebajući jedni druge, tada se Feri Ač obratio mlađem Pastoru. Rekao je uzbuđeno:

— Da, ali ako su potučeni, gdje se nalaze? Ako su izbačeni na ulicu, zašto ne dolaze k nama?

Gledali su niz Pavlovu ulicu, a Sebenić je, štaviše, otrčao u Marijinu ulicu. Nije bilo nikoga. Kola cigli kloparala su kroz Marijinu ulicu, a nekoliko prolaznika išlo je mirno svojim putem.

— Nema nikoga! — javio je Sebenić zdvojno.

— Da, ali kuda su dospjeli? — reče Feri Ač.

Istom sada sjetio se kolibe.

— Zatvorili su ih! — viknuo je, van sebe od gnjeva. Potučeni su i zatvoreni u kolibu!

To objašnjenje dobilo je — za razliku od prošlog — odmah svoju potvrdu. Prigušena tutnjava dopirala je iz kolibe. Zatvorenici su pesnicama udarali u daske. Ali uzalud. Mala koliba je bila na strani dječaka iz Pavlove ulice. Ni vrata ni zidovi nisu popuštali. Odupirali su se svim udarcima. Uhvaćeni su priredili pakleni koncert. Htjeli su vikom da skrenu na sebe pažnju vojske Ferija Ača. Jadni Vendauer, kome su oduzeli trubu, sklopio je obje ruke u lijevak i trubio svom snagom svojih pluća.

Feri Ač se okrenuo svojoj vojsci:

— Dečki! — viknuo je on — Pastor je izgubio bitku! Na nama je da spasimo čast crvenih košulja! Hura!

I tako kako su stajali, u jednom jedinom širokom redu, prodrli su na grund i jurišali trčeći naprijed. Boka je s Kolnajtejem opet stajao na krovu kolibe i nadglasavajući pakleni koncert, koji je pod njegovim nogama bubnjao, bućio, škripao, viknuo je:

— Zatrubi! Juriš! Tvrđave, pali!

Crvenokošuljci, koji su jurišali prema šancu, ustuknuli su najednom.

Četiri tvrđave otvorile su na njih vatru. Jedan tren. bili su umotani u oblak pijeska i nisu ništa vidjeli.

— Rezerva pojuri naprijed! — vikao je Boka.

Rezerva pojuri naprijed, baci se na napadače usred pješčanog kovitlaca. U šancu je pješadija još uvijek spojno čučala i čekala svoj čas. Bomba za bombom udarala je u bojne redove, i nije se samo jedna rasprsla na leđima nekog dječaka iz Pavlove ulice.

— Ništa ne škodi! — vikali su — Hura!

Uzdigao se velik oblak prašine. Kad bi u kojoj tvrđavi nestalo zalihe bombi, posada je punim rukama bacala suhi pijesak. A u sredini grunda, udaljena jedva dvadeset koraka od šanca, bjesnjela je i talasala se borba obiju međusobno izmiješanih armija, i samo je tu i tamo zasvjetlucala koja crvena košulja ili crveno-zelena kapa.

Ali vojska je već bila umorna, dok je četa Ferija Ača ušla u borbu sa svježim snagama. S vremena na vrijeme izgledalo je kao da se borci približuju šancu, dakle, posade očigledno nisu bile u stanju da zadrže crvene košulje. Ali što su se oni više približavali tvrđavama, to sigurniji cilj pružali su bombama. Barabaš je opet bacio oko na zapovjednika. Sada je bombardirao Ferija Ača.

— Ne žalosti se! — vikao je. — Jedi samo! Ta to je samo pijesak!

Stajao je gore pred jednom tvrđavom kao okretni, mali vrag, keseći se i glasno kličući i saginjući se munjevitom brzinom za novim bombama.

Uzalud je rezerva Ferija Ača donijela sa sobom pijesak u malim vrećama. On je za njih bio neupotrebljiv, jer su svi ljudi bili zauzeti u bojnim linijama. Vrećice su odbačene.

Za čitavo vrijeme odjekivale su podstrekavajući, uzbuđujući, obje trube: Kolnajteva s krova kolibe, mlađega

Pastora u bojnom metežu. Crvene košulje bile su od šanca udaljene još jedva deset koraka.

— No, Kolnai — viknuo je Boka — pokaži sad svoju vještinu! Otrči do šanca, ne osvrći se na bombe, i zatrubi tamo alarm. Neka šanac puca, a kad budu potrošili pije-sak, neka prijeđu na juriš!

— Haho, ho! — viknuo je Kolnai i skočio s krova kolibe. Ovaj put nije puzao na sve četiri, nego je uzdignute glave trčao k šancu. Boka je nešto vikao za njim, ali se njegov glas izgubio u paklenoj vici onih koji su urlali u kolibi, u zvučima truba i u sveopćoj galami. On ga je dakle slijedio pogledom da vidi hoće li još moći da odnese naredbu u šanac prije nego što crvene košulje otkriju jarak.

Tada se iz reda rvača izdvoji jedna snažna prilika i baci se na Kolnaja. Ona ga uhvati za ruku i poče se s njim rvati. Sve je propalo. Kolnai nije bio u stanju da izvrši zapovijed.

— Idem sam! — uzviknuo je Boka razočaran. Skočio je s krova kolibe i potrčao k šancu.

— Stoj! — doviknuo mu je Feri Ač. Boka je trebao da primi borbu s neprijateljskim vođom, ali bi time stavio možda sve na kocku. On je dakle otrčao dalje prema jarku.

Feri Ač za njim.

— Kukavico! — vikao je. — Bježiš od mene, ipak ću te uhvatiti!

I uhvatio ga je, upravo u trenutku, kada je Boka skočio u jarak. Boki je ostalo upravo još samo toliko vremena, da zapovjedi: »Pali!«

A slijedećeg trenutka raspršio se već deset dobro namišljenih bombi Feriju Aču na crvenoj košulji, crvenoj kapi i crvenom licu.

— Vi ste vragovi! — viknuo je on. — Sada pucate čak i iz podzemlja.

U to vrijeme otpočeo je već napad topništva na cijeloj liniji. Tvrđave su bombardirale odozgo, šanac odozdo. Prašina se rasipala, a svježi glasovi gomilali su se u golemu buku. U šancu, u kojem se dosad moralo nijemo kretati, postalo je bučno. Boka je mislio da je došao trenutak za odlučni napad. Sam on stao je u prvi red —

sasvim blizu njega rvao se Kolnai s jednim crvenokošuljcem — zgrabio crveno-zelenu zastavu, mahnuo njeome i izdao posljednju zapovijed:

— Glavni napad! Hura!

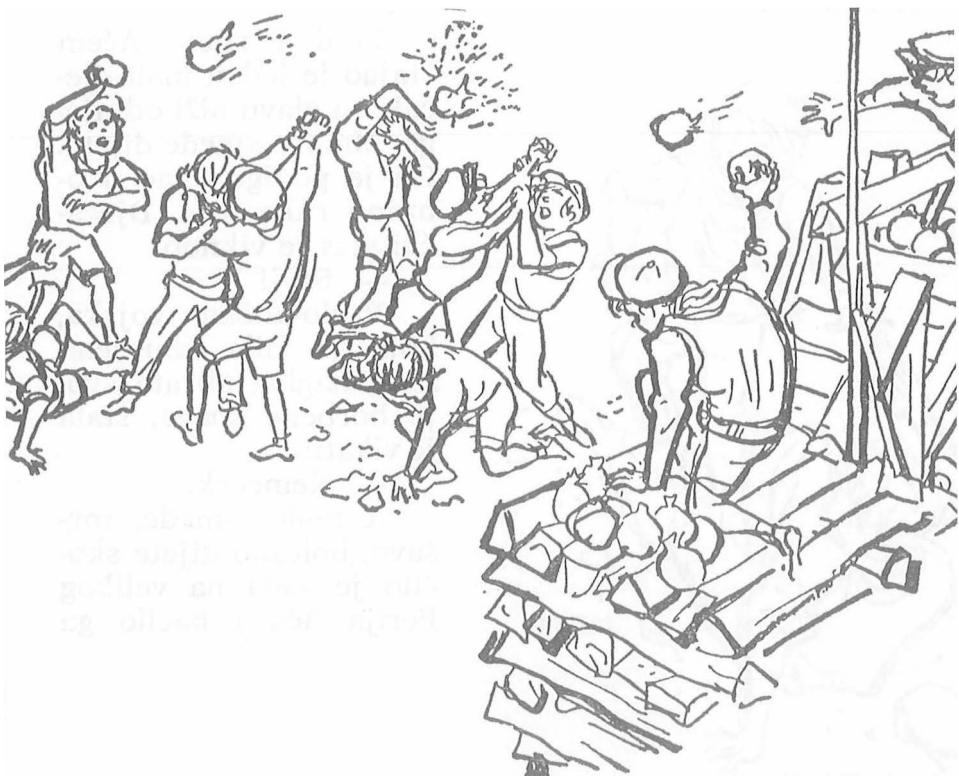
Nova armija iskočila je istovremeno iz zemlje. Njeni vojnici napadali su jurišnim korakom i brižljivo izbjegavali da se upuštaju u dvoboje. Pošli su protiv crvenih košulja u zbijenim redovima i potisnuli ih od šanca.

Barabaš je vikao s tvrđave:

— Nemamo više pijeska!

— Sidite! Juriš! — odgovorio mu je Boka u trku. Na zidovima tvrđava pojavile su se noge i ruke i topništvo je puzalo niz njih. Ono je obrazovalo drugi zbijeni bojni red, koji je prvi slijedio ukorak.

Sada je borba postala ogorčena. Crvene košulje, viđeci svoj poraz, nisu se više držale pravila. Za pravila su marili samo dotle dok su mislili da će moći pobijediti

i u pravilnoj borbi. Ali sada su pravila bacili k vragu.

U tome je ležala i jedna opasnost. Oni su bili jači od dječaka iz Pavlove ulice, iako ih je bilo pola manje.

— Ka kolibi! — grmio je Feri Ač. — Ostobodimo ih!

I čitavo klupko počelo je da se gura prema kolibi. To je zbunilo dječake iz Pavlove ulice. Izmakla im je vojska crvenih košulja. Pred svima, trčeći divlje, Feri Ač glasom punim nade u pobjedu:

— Za mnom!

Kao da mu se nešto skotrljalo pred noge, bacila se prema njemu u tom trenutku s kolibe jedna mala dječaka prilika. Vođa crvenih ustuknuo je nazad, zastala je i vojska za njim

Pred Ferij em Ačem stajao je jedan mali dječak, za glavu niži od njega. Mršavo smeđe dijete. On je podigao kao u obranu ruke uvis. Dječčki glas je viknuo:

— Stoj!

Pavlo-ulička vojska, koja je bila zbunjena zbog naglog obrata svoje borbene snage, stala je vikati:

— Nemeček!

A malo, smeđe, mršavo, bolesno dijete skočilo je sada na velikog Ferija Ača i bacilo ga

napregnuvši svu snagu, koju mu je pružala groznica, što je grizla njegovo jadro, malo tijelo, po svim pravilima vještine na pod. Zatim i on pade onesviješten.

Nato nestade reda u četama crvenih košulja. Kao da im je netko odrezao glavu: u trenutku kada je njihov vođa pao na zemlju, bila je njihova sudbina zapečaćena. Pavlo-ulički dječaci iskoristili su momenat zabune. Načinili su rukama lanac i izgurali iznenađene napolje. Feri Ač se opet uspravio i gledao okolo od gnjeva crvenim licem i sijejavajući očima. Tresao je prašinu sa svoga odijela i opazio da je ostao sam. Njegova vojska lutala je negdje u blizini vrata, u gomili, s pobjedničkim trupama Pavlove ulice, a on je stajao sam i potučen. Pored njega ležao je na zemlji Nemeček.

A kad su dječaci iz Pavlove ulice istisli kroz vrata i zadnjeg crvenokošuljca i zatvorili za njima vrata, njihova su lica sjala od pobjedničkog zanosa. Čulo se trijumfalno klicanje. Boka je sa Slovakom dolazio od strojarnice trčecim korakom. Nosio je vode.

Svi su opkolili malog Nemečeka, koji je ležao na zemlji i mrtva tišina uslijedila je za trijumfalnim vikanjem. Feri Ač stajao je po strani i mračno gledao na pobjednike. U kolibi su još uvijek lupali zarobljenici.

Ali tko bi se sada još i za njih brinuo.

Janko je pažljivo podigao Nemečeka sa zemlje i polegao ga na brežuljak šanca. Tada su oprali vodom njegove oči, čelo i lice. Poslije nekoliko minuta Nemeček je otvorio oči. Gledao je okolo smiješeci se. Svi su šutjeli.

— Što je? — pitao je tiho.

Ali svi su bili tako ganuti da se nitko nije sjetio da odgovori na pitanje. Gledali su ga ne razumijevajući.

— Što je? — ponovio je on i sjeo.

Sada mu je Boka pristupio.

— Je li ti bolje?

— Jest.

— Ne boli te ništa?

— Ne.

On se nasmiješio, pa zapitao:

•— Jesmo li pobijedili?

Dječaci mu na to pitanje nisu ostali dužni odgovora, odgovorili su svi kao iz jednih usta:

— Mi smo pobijedili.

Nitko se nije brinuo za to, što je Feri Ač još uvijek stajao na podnožju naslaga drva i prisustvovao ovoj porodičnoj sceni dječaka Pavlove ulice, ozbiljan i s gorkom zlovoljom.

Boka je uzeo riječ:

— Pobijedili smo; sada pri kraju zamalo da nije pošlo naopako, a da nije pošlo tako, tvoja je zasluga. Da se ti nisi hrabro pojavio i da nisi napao Feri ja Ača, uspjelo bi im da oslobode zarobljenike iz kolibe, i ja ne znam što bi se onda dogodilo.

Izgledalo je, kao da se to ne dopada malom smeđem dječaku.

— Nije istina — rekao je on — to vi govorite samo da mi priredite veselje; vi to govorite samo zato, što sam bolestan.

Zatim je prevukao rukom preko malog čela. Sada, pošto se krv povratila u njegovo lice, bio je sasvim crven, bilo je očigledno da u njemu gori groznica, da ga proždire.

— Sada ćemo te — reče Boka *— odmah odnijeti kući. Dosta je glupo od tebe što si došao. Ne znam kako su te roditelji mogli pustiti.

— Oni me nisu pustili, došao sam bez dozvole.

— Kako?

— Moj otac je otišao, odnio je nekuda odijelo na probu. Majka je bila u susjedstvu da mi ugrije juhu. Nije zaključala vrata i rekla je da vičem ako mi što zatreba. I tada sam ostao sam. Uspravio sam se u krevetu i prislušivao. Nisam čuo ništa, ali mi se ipak činilo kao da nešto čujem. Zujalo mi je u ušima, činilo mi se kao da čujem konjski topot, zvuk truba, glasne uzvike. Činilo mi se kao da je Čele viknuo: »Nemeček, hodi, u opasnosti smo!« Tada sam čuo, kako ti vičeš: »Ne dolazi, Nemeček, ne trebamo te, ti si sada bolestan. Zar ne, kada smo se igrali mete ili čega drugoga, ti si odmah bio tu. Ali sada, kada se borimo i gubimo bitku, ne dolaziš!« To si ti rekao, Boka. Čuo sam, kako si to rekao. Tada sam brzo iskočio iz kreveta. Kad sam iskočio, pao sam na pod, jer ležim već tako dugo, da sam sasvim oslabio. Ali sam se mukom digao s poda, uzeo odijelo iz ormara, i cipele, i brzo se obukao. Bio sam već obučen kad se majka vratila. Kad sam čuo njene korake, skočio sam takav brzo u krevet i pokrio se do usta, da ona ne bi vidjela da sam obučen. Majka je rekla: »Došla sam samo da pitam, da li ti što treba.« A ja sam rekao: »Ne.« Ona je opet izašla, a ja sam otišao. Ali zbog toga nisam nikakav junak, jer ja nisam znao da me trebate, i došao sam samo da se borim u vašim redovima. Ali kad sam ugledao Ferija Ača i sjetio se, da sam. nesposoban za borbu, jer me on zagnjurio u hla-

dnu vodu, razbjesnio sam se i pomislio: »No, Ernest, sad ili nikad!« i sklopio sam oči i... i... bacio se na njega.

Mali smeđi dječak zagrijao se toliko, da se sasvim umorio. Počeo je kašljati.

— Ne govori dalje — reče Boka — pričat ćeš nam drugi put. Sada ćemo te odnijeti kući.

Jankovom pomoću otpustili su sada zarobljenike jednog po jednog iz kolibe. Oružje, koje su još imali, bilo im je oduzeto. I tako su svi, jedan za drugim, vrlo ožalošćeni odskakutali kroz vrata u Marijinu ulicu. Izgledalo je kao da mali crni željezni dimnjak podrugljivo dašće i izbacuje dim. A parna pila kriještala je za njima, kao da je i ona u savezu s pobjedničkom vojskom dječaka Pavlove ulice. Samo Feri Ač je zaostao. On je još uvijek stajao pored jedne naslage drva i gledao u zemlju. Pristupili su mu Kolnai i Cele i htjeli da mu oduzmu oružje. Ali im

j * ^ "D rvirtl/- r> i t •
uuvjuuuu.

— Ne dirajte vojskovođu!

— Tada je stao pred Ferija Ača:

— Gospodine generale — reče on — borili ste se junčki.

Vođa crvenih košulja gledao ga je tužno, kao da je htio reći: »Što mi sada koristi tvoja hvala?«

Boka se okrenuo i zapovjedio:

— Pozdrav!

Nato je zanimjelo ćeretanje u armiji. Svi su stavili ruke na kape. Boka je ukočeno stajao na njegovu čelu, i on s rukom na kapi. Vojnik se probudio i u jednom malom Nemečeku. On se s mukom podigao sa zemljinog humka, pokušao teturajući da zauzme koliko-toliko voj-

ničko držanje i salutirao. Jadnik je odavao počast onome, koji je bio kriv za njegovu tešku bolest.

Feri Ač se udaljio pošto je odvratio odavanje počasti. Uzeo je sa sobom svoje oružje. On je bio jedini, kojemu je to bilo dopušteno. Ostalo oružje, čuvena koplja sa srebrnim vršcima, mnoge srebrne indijanske sjekire, ležale su na hrpi pred ulazom u kolibu. Na tvrđavi broj 3 lepršala je ponovo osvojena zastava. Gereb ju je istrгнуo Sebeniću usred najogorčenije bitke.

— Gereb je ovdje? — pitao je Nemeček široko otvorenih, začuđenih očiju.

— Naravno — reče Gereb i istupi.

Mali smeđi dječak gledao je pitajući Boku. A Boka je odgovorio:

— Da, on je ovdje i ispravio je svoju grešku. I ovim mu vraćam njegov poručnički čin.

Gereb se zacrvenio.

— Hvala — rekao je — ali...

— Kakvo »ali«?

Gereb je odgovorio zbunjeno:

— Znam da nemam prava na to jer. to spada u generalove povlastice, ali... mislio sam ... koliko znam, Nemeček još nema nikakvog čina.

Nato je uslijedila tišina. U sveopćem uzbuđenju zaboravili su, da je onaj, kome već po treći put imaju toliko da zahvale, još uvijek obični pješak.

— Imaš pravo Gereb — reče Boka — ja ću to odmah ispraviti. Ovim te imenujem ...

Ali ga je Nemeček prekinuo:

— Necu da me imenuješ ... ja nisam zbog toga učinio ... nisam zbog toga došao ovamo ...

Boka uze strog izgled. Povikao je:

— Ne radi se o tome, zbog čega si došao, nego o tome, što si učinio, kad si već bio ovdje. Ovim imenujem Ernesta Nemečeka kapetanom. Živio!

— Živio! — vikali su svi jednoglasno. I svi su salutirali malom kapetanu, i potporučnici i poručnici, svi do generala; on je ruku stavio na kapu tako ukočeno, kao da je on sam pješak, a mali smeđi dječak general.

Sada su opazili, da je iza njih preko cijelog grunđa dotrčala jedna mala siromašno odjevena žena i stala odjedanput pred njih.

— O! — viknula je ona. — Ovdje si dakle? Odmah sam znala da si ovamo došao!

Bila je to Nemečekova majka. Plakala je, jer je već svuda tražila svog jadnog, bolesnog sina; ovamo je došla samo da se kod dječaka raspita za njega. Dječaci su je opkolili i umirivali. A jadna žena uvila je svog sina, omotala mu svoj rubac oko vrata i poslala da ga ponese kući.

— Pratimo ga! — viknuo je Vajs, koji je dotle šutio. Taj prijedlog se svima dopao.

— Pratimo ga! — viknuli su svi i već pošli. Žurno su zarobljeno oružje bacili u kolibu i sada je čitava gomila trčala za jednom ženom, koja je stiskala k sebi svog sina, da bi mu dala nešto od toplote svoga tijela.

U Pavlovoj ulici dječaci su se svrstali u dvoredove. Spuštao se već mrak. Lampe su bile zapaljene, a iz trgovina svijetlila je jasna svjetlost na pločnik. Ljudi, koji su išli svojim poslom, zaustavljali su se na trenutak, kad je prolazila ova čudna povorka. Sprijeda jedna mršava, smeđa mala žena, užurbana i zaplakanih očiju, stišćući uza se jednog mladog dječaka, kome se iz velikog rupca vidio

samo nos — a za njom gomila u dvoredove svrstanih dječaka, koji su vojnički stupali, svi s istim crveno-zele-nim kapama na glavi.

- Neki su se ljudi nasmijali. Ulični derani glasno su se rugali povorci. Ali se gomila dječaka sada na to nije oba-zirala. I sam Čonakoš, koji je znao praviti često zajedljive primjedbe, išao je sada mirno u redu, ne obazirući se na veselost uličnih derana. To što su oni sad činili, bila je tako sveta i ozbiljna stvar, da se oni u tome ne bi dali smesti ni od najraspuštenijih uličnih derana svijeta.

Ali Nemečekovu majku tištala je mnogo veća briga, nego da poklanja mnogo pažnje pratnji. Kad je htjela da stupi u ulaz male kuće u Rakoševoj ulici, morala je zastati, jer se njen mali sin usprotivio i nijedna zemaljska sila ne bi bila u stanju da ga uvuče u vežu. On se istrgnuo iz majčinih ruku i istupio pred dječake:

— Zdravo 1 — rekao je svima.

Oni mu po redu stisnuše ruku. Njegova je ruka bila vrela. A onda nestade s majkom u mračnom ulazu. Čulo se kako su zalupila neka vrata u dvorištu, u jednom malom prozoru zapalilo se svjetlo. Velika tišina.

Odjednom su dječaci opazili da se ni jedan nije mi-cao od kuće. Nisu razgovarali, gledali su samo, buljili u dvorište, u mali svedeni prozor, za kojim su sada vraćali u krevet maloga heroja. Tada je jedan duboko uzdahnuo. Čele je rekao:

— A što sad?

Dvojica-trojica pođoše kroz mračnu, malu ulicu u pravcu Ilei-ulice. Sada su bili umorni, bitka ih je iscrpla. Kroz ulice je puhao hladan vjetar, plah proljetni vjetar, koji je donosio s bregova dah snijega koji se topi.

Tada se odvojila i druga grupa, u pravcu Jožefvaroša. Konačno su pred vratima ostala samo dvojica, Boka i Čonakoš. Čonakoš je pokazivao znakove nestrpljenja; čekao je da Boka prekine šutnju. Kako se Boka nije micao, zapitao je tiho:

— Ideš?

Boka je odgovorio tiho:

— .Ne.

— Ostaješ?

— Da.

— Onda ... zdravo!

Otišao je lagano, vukući noge. Boka pogleda za njim i opazi, da se on često osvrće. Konačno je nestao iza ugla. A mala Rakoševa ulica, koja se skromno protezala pored bučne Ilei-ulice, kroz koju je prolazio tramvaj, počivala je sada u tišini i mraku. Samo je vjetar puhao kroz nju i zveketao staklima na plinskim svjetiljkama. Kod svakog jačeg udarca vjetra podrhtavale su sve po redu, kao drhteća, plamteća svjetla dajući jedno drugom tajne, zvečeće znakove. U tom trenutku u maloj ulici nije bilo druge žive duše, osim Janoša Boke, generala. A kad se general Janoš Boka osvrnuo i opazio da je sam, njegovo srce je našlo oduška i general Janoš Boka se naslonio na vratnice i počeo gorko, iz srca, iz čitave duše da plače.

I on je osjećao ono, što se nitko nije usudio izgovoriti. I on je vidio da njegov vojnik vene. On je znao što će biti i da kraj više nije daleko. Nije ga se ticalo to, što je on pobjedonosni vojskovođa, nije polagao na to, što po prvi put nije muškarac, nije ga brinulo, što je prevagnulo dijete u njemu, plakao je stalno dalje i govorio za sebe:

— Moj mali prijatelju ... dragi, dobri prijatelju ... moj dragi, mali, dobri kapetane...

Jedan prolaznik je naišao i zapitao ga:

— Zašto plačeš, dečko?

Ali on nije odgovorio. Čovjek je slegao ramenima i ostavio ga da stoji. Tada je prošla jedna žena s velikom korpom. I ona se zaustavila, ali ga nije nagovorila. Samo ga je malo pogledala i otišla. Tada je došao neki niski čovjek i htio da uđe u kuću. Pred kapijom se osvrnuo. Prepoznao ga je:

—• Jesi li to ti, Janoš Boka?

Boka se okrenuo:

— Ja sam, gospodine Nemeček.

To je bio mali krojač, nosio je neko odijelo preko ruke. Nosio je skrojeno odijelo na probu. On je već shvatio što se u Boki događa. On nije pitao: »Zašto plačeš, dečko?« On nije buljio u njega, nego mu prišao, zagrlio njegovu pametnu malu glavu i počeo plakati zajedno s njim, tako da se u Boki opet probudio general.

— Ne plačite, gospodine Nemeček — reče od krojaču.

Krojač je otro oči rukom i odmahnuo, kao da je htio reći:

— Svakako je svejedno, uostalom, isplakao sam se bar malo.

— Sinko — reče generalu — idi .sada lijepo kući.

Zatim je ušao u dvorište.

Sada je Boka morao da obriše oči i da duboko uzdahne. Pogledao je niz ulicu i htio otići. Ali mu se činilo kao da ga nešto zadržava. Znao je da time nikome ne koristi, ali je osjećao da je njegova sveta, ozbiljna duž-

nost da ostane ovdje i čuva počasnu stražu pred kućom svog umirućeg prijatelja. Prošetao se nekoliko puta ispred veže. Tada je prešao na drugu stranu i promatrao malu kuću.

Koraci su odjekivali u tišini napuštene uličice.

— Jedan radnik ide kući — mislio je Boka i šetao spuštene glave. Okupile su ga svakakve čudne misli koje do tada nikad nije imao. Morao je misliti o »životu« i »smrti«, ali nije mogao da se pravo snađe u tim velikim pitanjima.

Koraci su se sve više približavali, i sada je zvučalo kao da dolaznik usporava hod. Crna sjenka šuljala se oprezno duž zgrada i zaustavila se pred Nemečekovom kućom. Ona je gledala prema veži, ušla čak na trenutak u kuću, pa opet izašla. Stala je, čekala, počela pred ku-

ati gore-dolje, pa kad je prvi put došla u blizinu plinske svjetiljke, vjetar je utpulumu u Stranu njezin kaput. Boka je pažljivo motrio. Pod kaputom sjala se crvena košulja. To je bio Feri Ač.

Oba vođe gledala su postrance jedan drugog. Prvi put u životu stajali su jedan prema drugom sami. Susreli su se. Dakle, ovdje, pred ovom tužnom kućom. Prvog je privuklo srce, drugog savjest. Nisu izmijenili ni riječi. Samo su se gledali. Feri Ač pokrenuo se prvi i počeo opet šetati ispred kuće. Išao je dugo, vrlo dugo, tako dugo dok se pazikuća nije pojavio iz tame, da zaključa vrata. Feri Ač mu je prišao, skinuo šešir i uputio mu tihim glasom neko pitanje. Boka je mogao da razumije odgovor. Pazikuća je rekao:

— Slabo.

Zaključao je velika, teška vrata. Škripanje je uznemirilo tišinu ulice i odjeknulo kao grom u planinama.

Feri Ač je lagano otišao. Otišao je desno. I Boki je već bilo vrijeme da ode kući. Zviždao je hladan vjetar, jedan vojskovođa otišao je desno, drugi lijevo. Ni sada nisu izmijenili ni riječi.

Sada je mala ulica ležala sasvim izumrla u svježoj proljetnoj noći, samo je vjetar hućao po njoj, vladao njome, tresao stakla plinskih svjetiljki, raščupavao svijetle krugove plinskih plamena i okretao limenog pijevca na krovu, koji je pokazivao njegov pravac. Puhao je kroz sve pukotine, puhao je i u malu sobu gdje je siro-

mašni krojačić sjedio za stolom s jednim komadom slanine i tiho večerao, i gdje je u malenom krevetu dahtao mali kapetan s vrućim licem i gorućim očima. Zvečao je prozorima, i povijao plamen petrolejske lampe. Mala žena pokrivala je svoje dijete:

— Vjetar puše, mali moj dječčače.

A mali kapetan je rekao s tužnim osmijehom, jedva čujno, gotovo šapćući:

— Puše s grunda, puše s našeg dragog grunda.

IX

Nekoliko strana iz zapisnika kitovog udruženja:

ZAPISNIK

Na današnjoj glavnoj skupštini primili smo ove zaključke i ovim ih upisujemo u zapisničku knjigu udruženja.

§ 1

Na strani 17. nalazi se jedan umetak, koji glasi: Ernest Nemeček malim slovima. Taj umetak se ovim poništava. Jer je taj umetak posljedica zablude, pa glavna skupština ovim izjavljuje da je udruženje neopravdano uvrijedilo imenovanog člana, a ovaj je uvredu otrpio bez prigovora, ali se u ratu pokazao kao pravi heroj, što je jedna historijska činjenica. Zbog toga udruženje izjavljuje da je gornji umetak uslijedio greškom udruženja i da ovim zapisničar ima nalog da ime člaha upiše od početka do kraja samim velikim slovima.

§ 2

Ovim unosim od početka do kraja samim velikim slovima:

ERNEST NEMEČEK

Lesik, zapisničar, s. r.

§ 3

Glavna skupština kitova udruženja izražava jednoglasno hvalu našem generalu Janošu Boki, jer je jučerašnju bitku vodio upravo kao vojskovođa iz udžbenika historije, a u znak našeg visokog poštovanja zaključili smo da je svaki pojedini član kitovog udruženja obavezan, da na 168. strani udžbenika historije, četvrti red odozgo, pored natpisa: »Janoš Hunjadi«, doda tintom: »i Janoš Boka«. To smo zaključili stoga, što je vojskovođa to od nas zaslužio, jer da on to nije učinio tako dobro, crvene košulje bi nas potukle. I svakome se stavlja u dužnost, da u poglavlju: »Poraz kod Mohača« pored imena nadbiskupa Tomoria, koji je naime također bio pobijeden, doda olovkom: »i Feri Ač«.

§ 4

Kako je general Janoš Boka usprkos našem protestu i silom zaplijenio imovinu udruženja (24 krajcara), jer je on sve ono što je imao, morao dati u ratne svrhe i kupio za novac samo jednu trubu za 1 forintu 40 krajcara, iako se ona u Reser-bazaru može dobiti za 60 ili 50 krajcara, ali je on morao kupiti skuplju, jer ona ima jači glas, i mi sada, pošto smo od crvenih košulja zaplijenili ratnu trubu, raspolažemo s dvije trube iako se sada ni jedna neće upotrebljavati, a ako se koja upotrijebi, jedna će već biti ovdje, odlučili smo da udruženje traži natrag društvenu imovinu (24 krajcara) i da general radije trubu negdje proda, ali mi trebamo svoj novac (24 krajcara), što je on i obećao.

§ 5

Predsjednik udruženja Pavle Kolnai dobiva ovim ukor, što je dopustio da se društveni kit osuši. Pošto se debata mora unijeti u zapisnik, ovim je unosim:

. PREDSEDNIK: Nisam žvakao kit, jer sam bio jako zaposlen zbog rata.

ČLAN BARABAŠ: To nije nikakvo opravdanje.

PREDSEDNIK: Barabaš uvijek zameće kavgu i ja ga pozivam na red, ja rado žvačem kit, jer znam što se pristoji, i da sam zbog toga predsjednik da ga prema statutima žvačem, ali zadir-kivati se ne dam.

ČLAN BARABAŠ: Ja nikoga ne diram.

PREDSEDNIK: Diraš.

ČLAN BARABAŠ: Ni najmanje.

PREDSEDNIK: Ipak.

ČLAN BARABAŠ: Ni najmanje.

PREDSEDNIK: Što se mene tiče, neka bude kako ti hoćeš.

ČLAN RIHTER: Poštovano udruženje! Predlažem da se predsjedniku podijeli ukor, jer je zapustio svoju dužnost.

ČLANOVI: Tako je, tako je!

PREDSEDNIK: Predlažem da mi udruženje samo još jedanput oprosti, već i zato što sam se jučer borio kao divlji lav i što sam bio adutant i što sam u najvećoj opasnosti jurišao prema šancu, gdje me je neprijatelj bacio na zemlju, i ja sam trpio za domovinu, dakle zašto da osim toga trpim još i zato što nisam žvakao kit.

ČLAN BARABAŠ: To ne spada ovamo.

PREDSEDNIK: Ipak to spada ovamo.

ČLAN BARABAŠ: To ne spada ovamo.

PREDSEDNIK: Ipak.

ČLAN BARABAŠ: Apsolutno ne!

PREDSEDNIK: Ipak! Što se mene tiče, neka bude kako ti hoćeš.

ČLAN RIHTER: Molim da se moj prijedlog primi.

UDRUŽENJE: Prima se! Prima se!

ČLANOVI LJEVICE: Ne prima se!

PREDSJEDNIK: Glasajmo!

ČLAN BARABAŠ: Molim za poimenično glasanje.

PREDSJEDNIK: Poimenično glasanje.

Obavlja se glasanje.

PREDSJEDNIK: Udruženje je odlučilo s tri glasa većine, da se Pavlu Kolnaju podijeli ukor. To je svinjarija

ČLAN BARABAŠ: Predsjednik nema prava da većinu časti grubostima.

PREDSJEDNIK: On ima pravo na to.

ČLAN BARABAŠ: Nema.

PREDSJEDNIK: Ima.

ČLAN BARABAŠ: Nikako.

PREDSJEDNIK: Dobro, neka bude kako ti hoćeš!

Pošto su sve tačke dnevnog reda bile ispunjene, predsjednik zaključuje zasjedanje.

Potpis: Lesik, zapisničar, s. r.

Kolnai, predsjednik, s. r.

Ostajem kod toga da je to svinjarija.

X

U maloj žutoj kući u Rakoševoj ulici vladala je duboka tišina. Stanovnici su se odrekli svog uobičajenog glasnog blebetanja u dvorištu i pored vrata krojača Nemečka prolazili na vršcima prstiju. Kućne pomoćnice su nosile haljine i ćilime u krajnji dio dvorišta i stresale ih tamo vrlo obazrivo, da ne bi buka smetala bolesniku. Kad bi ćilimi mogli razmišljati, sad bi sigurno razmišljali o tome, zašto danas umjesto nemilosrdnih udaraca dobivaju samo blage dodire ...

S vremena na vrijeme pogledao bi koji sustanar kroz staklena vrata u kuhinju i zapitao:

— Kako je malome?

Svi su dobivali isti odgovor:

— Slabo, vrlo slabo.

Dobre žene donosile su darove.

— Boca dobrog vina, gospođo Nemeček, uzmite samo ...

Ili:

— Ne ljutite se, ovo je samo jedna kutijica bombona.

Mala smeđa žena, koja je uplakanih očiju otvarala vrata dobrodušnim ljudima, zahvaljivala je na darovi-

ma, ali ih nije mogla upotrijebiti. Ona je govorila ovom ili onom posjetiocu:

— Jadnik, ništa ne jede, već dva dana mogao je s mukom da uzme samo nekoliko žličica mlijeka...

U tri sata krojač je došao kući. Bio je u radnji odakle je donio posao. Tiho, oprezno stupio je u kuhinju a da nije ništa upitao svoju ženu.

Samo ju je pogledao, a ona je pogledala njega. Odmah su razumjeli jedno drugo. Šuteći su stajali jedno drugom nasuprot, krojač, štaviše, nije odložio ni kapute, koje je donio sa sobom preko ruke.

Tada su oboje na vršcima prstiju ušli u sobu, u kojoj je mali dječak ležao. Prije tako veseli pješak, a sada tako žalosni kapetan Pavlove ulice izgleda da se uopće vrlo promijenio. Sasušio se, kosa mu je bila duga, lice upalo. Nije bio blijed, i možda je baš to bilo zlo što su mu oba obraza bila uvijek crvena. Tu nije bilo zdravo rumenilo, nego znak unutarnje vatre koja ga je nekoliko dana izjedala.

Ostali su stajati kod kreveta. Bili su to jednostavni i siromašni ljudi, koji su preživjeli već mnogo neuspjeha, nevolja i briga, nisu dakle jaukali. Stajali su spuštene glave i u pod upravljena pogleda. Krojač ju je pitao vrlo tiho:

— Spava li?

Žena se nikako nije usuđivala glasno odgovoriti, potvrdila je. Mali dječak u krevetu bio je sad već u takvom stanju, u kojem se ne može razlikovati da li je budan ili spava.

Na vratima je netko odlučno pokucao.

— Možda doktor — prošaptala je žena.

Muž joj reče da otvori vrata.

Žena je izišla i otvorila. Na pragu je stajao Boka. Tuzan osmijeh pojavio se na licu žene kada je ugledala prijatelja svoga sina.

— Mogu li ući?

— Da, dijete moje.

On je ušao.

— Kako mu je?

— Nije dobro.

— Rđavo?

Nije očekivao odgovora nego je pošao u sobu. Žena ga je slijedila. I sad su sve troje stajali kod kreveta i nitko nije govorio ni riječi. Izgledalo je kao da mali bolesnik osjeća da ga gledaju i da šute zbog njega. On otvori oči. Vrlo žalosno je pogledao prvo svog oca, a onda svoju majku. Kad je opazio Boku, nasmiješio se. Rekao mu je jedva razumljivim slabim glasom:

— Ti si tu, Boka?

Boka je pristupio bliže krevetu.

— Tu sam.

— Ostaješ li ovdje?

— Da.

— Sve dok ne umrem?

Nato Boka nije umio ništa odgovoriti. Nasmiješio se svom prijatelju i gledao, tražeći savjet, na ženu, koja je stajala za njim.

— Govoriš gluposti, sine — rekao je krojač i nakašljao se. — Hm! Hm! Govoriš gluposti.

Ali se Ernest Nemeček ovaj put nije brinuo za to što kaže njegov otac. Načinio je obrambeni pokret i pogledao na Boku.

— Oni to ne znaju — rekao je:

Sada je i Boka morao nešto reći:

— Zašto da ne znaju? Oni znaju bolje nego ti kako ti je.

Bolesnik se pomaknuo, s mukom se digao s jastuka i sjeo u krevetu. Nije trpio da mu se pomaže. Ozbiljno je rekao s podignutim prstom:

— Ne vjeruj im, oni ne govore pravo ono što misle. Znam da ću umrijeti.

— Nije istina.

— Ti kažeš da nije istina.

— Da.

Pogledao ga je strogo:

— Zar ja možda lažem?

Umirivali su ga, ta ne okrivljuje ga nitko za laž. Ali on je ovaj put bio strog i uvrijedio se, što mu ne vjeruju. Rekao je vrlo ozbiljno:

— Dakle, časna riječ da ću umrijeti.

Pazikuća je promolila glavu kroz vrata:

— Gospođo Nemeček ... gospodin doktor...

Liječnik je stupio unutra, a svi su ga pozdravili sa strahopoštovanjem. Liječnik je bio vrlo strog stari gospodin. Nije rekao ni riječi. Samo je kod ulaska ozbiljno kimnuo glavom i pošao pravo prema krevetu. Uhvatio je dječakovu ruku i pogladio mu sljepoočice. Onda je spustio glavu na dječakova prsa i prisluškiavao. Žena se nije mogla suzdržati:

— Molim ... gospodine doktore ... je li mu bolje?

— Ne.

Ovo je bila prva riječ koju je liječnik izgovorio:

On je to rekao nekako čudno, i ne pogledavši ženu. Zatim je uzeo šešir i otišao. Krojač je uslužno otrčao do vrata da ih otvori:

— Ispratit ću vas, gospodine doktore.

Kad su bili u kuhinji, liječnik je zamolio krojača da zatvori vrata. Jadni krojač je mislio da mora biti rđavo, čim liječnik hoće da govori s njim u četiri oka. On je zatvorio vrata. Sad je izraz liječnikova lica postao prijatelj skiji.

— Gospodine Nemeček — reče on — vi ste muškarac, ja ću s vama otvoreno govoriti.

Krojač je sagnuo glavu.

— Mali neće doživjeti jutra, možda čak ni ove večeri.

Krojač se nije ni maknuo. Istom poslije nekog vremena kimnuo je glavom nijemo i naglo.

— Vi ste čovjek siromah — nastavio je liječnik — i bilo bi rđavo da vas udarac snađe nespremna. Dakle ... bit će dobro ako se unaprijed pobrinete ... ako se pobrinete... za što se već u takvim slučajevima mora pobrinuti.

Gledao ga je jedan tren, a onda mu je najednom stavio ruku na rame:

— Do viđenja. Za jedan sat sam opet ovdje.

Krojač to više nije čuo. Buljio je samo u popločeni kuhinjski pod. Nije ni opazio da je liječnik izišao. Stalno mu se motalo po glavi da mora unaprijed da se pobrine, da se pobrine za nešto, za što se u takvim slučajevima mora pobrinuti. Šta je liječnik time mislio? Nije valjda za — lijes?

Oteturao je u sobu i sjeo na stolicu. Bilo je nemoguće riječ izvući iz njega, uzalud je navaljivala njegova žena:

— Što je rekao doktor?

On je samo buljio preda se.

Sada se dječakovo lice razvedrilo. Okrenuo se Boki:

— Ti, Janoš, hodi ovamo.

Boka mu priđe.

— Sjedi na rub moga kreveta. Imaš li povjerenja?

— Naravno! Zašto ne bih imao povjerenja?

— Jer se možda bojiš, da ću umrijeti, dok upravo sjediš na mom krevetu. Ali toga se ne trebaš bojati, jer ću ti, kad budem osjetio da umirem, to prije reći.

Boka je sjeo:

— No, što hoćeš?

— Ti — rekao je mali uhvativši ga za zatiljak i nagnuvši se njegovom uhu, kao da mu hoće povjeriti veliku tajnu — šLu je sa crvenim košuljama?

— Potukli smo ih.

— A poslije? .

— Poslije su otišli u botanički vrt i održali skupštinu. Čekali su do duboko u noć, ali se Feri Ač nije pokazivao. Tada im je dosadilo čekanje, pa su otišli kući.' \

— Ali zašto Feri Ač nije došao?

— Jer se stidio. Znao je da hoće da ga smijene, jer je izgubio bitku. Onda su danas poslije ručka opet održali skupštinu. Na ovu je došao Feri Ač. Uostalom, jučer sam ga vidio pred vašom kućom.

— Tu?

— Da. Pitao je pazikuću da li ti je bolje.

To je vrlo laskalo Nemečeku. Nije vjerovao svojim ušima:

— On sam?

— Da. On sam.

To je veselilo bolesnika. Boka je nastavio:

— Dakle, kao što sam rekao, održali su na otoku skupštinu i načinili veliki urnebes. Strahovito su se posvadili, jer su svi htjeli da Feri Ač bude smijenjen, samo su dvojica držali s njim: Vendauer i Sebenić. Pastori su oštro istupili protiv njega, jer je stariji Pastor htio da postane komandant. Konačno je Feri Ač smijenjen, a stariji Pastor izabran za komandanta. A znaš li, što je onda bilo?

— Što?

— Dakle, onda se dogodilo slijedeće: kad su se konačno umirili i novi komandant bio izabran, došao je na otok čuvar botaničkog vrta i rekao im da upravnik ne može duže izdržati taj nered i istjerao ih iz vrta. Prilaz na otok je zaključan, načinili su na mostu vrata.

Tome se kapetan morao od srca nasmijati.

— To je zaista zgodno — reče on — a otkud ti to znaš?

— Kolnai mi je pričao. Sreo sam ga kad sam pošao ovamo. Išao je prema grundu, jer kitovo udruženje ima opet glavnu skupštinu.

Kod spomena udruženja, mali se namrštio. Rekao je:

— Za to više ne marim. Napisali su moje ime malim slovima.

Boka se požurio da ga umiri.

— Oni su to žigosanje tvog imena već opozvali. Ne samo opozvali, nego štaviše unijeli ga u zapisnik samim velikim slovima.

Nemeček je potresao glavom.

— To nije istina. To ti kažeš samo zato što sam bolestan, pa hoćeš da me utješiš.

— Ni govora. Ja to kažem, jer je to istina. Časna riječ. Istina je.

Opet je mali smeđi dječak podigao svoje mršave prste kao u obranu:

— Sad još potvrđuješ svojom časnom riječju takvu jednu laž, samo da me utješiš.

— Ali...

— Ne govori!

Viknuo je na njega. On, kapetan na generala. Viknuo je na njega u pravom smislu te riječi, što bi na grundu bilo grozan zločin; ali ovdje ne. Boka je to primio smiješeci se.

— Dobro — rekao je on — ako mi ne vjeruješ, vidjet ćeš odmah sam. Staviše, naručili su za tebe jednu počasnu diplomu i bit će s njom ubrzo ovdje. Oni će ti je predati. Čitavo udruženje će doći.

Mali smeđi dječak nije htio ni sad da vjeruje:

— Kad budem vidio onda ću vjerovati!

Boka je slegnuo ramenima. Mislio je u sebi:

— Možda je bolje, ako ne vjeruje u to, to veća će biti njegova radost kad ih bude ugledao.

Ali time je protiv svoje volje uzbudio bolesnika. Nepravda, koju mu je nanijelo kitovo udruženje, vrlo je žalostila bolesnika. On se sve više uzbuđivao.

— Vidiš — reče on — kako su oni postupili prema meni, to je odvratno!

Boka se nije usudio usprotiviti se, jer se bojao da će ga još više uzbuditi. Kad je bolesnik upitao: »Zar nemam pravo?« on je pristao: »Da, da, imaš pravo.«

— Grund — rekao je Nemeček i uspravio se među jastucima — premda sam se za njih borio isto kao; i za druge, da im grund ostane sačuvan, ja znam, da se nisam borio za sebe, jer ja neću više nikada vidjeti grunda.

Umuknuo je. Strašna misao, da grunda više neće vidjeti, mučila ga je. Bio je samo dijete. On bi rado sve na ovoj zemlji ostavio, samo kad ne bi morao ostaviti grund, »dragi grund«.

I po prvi put za sve vrijeme bolesti suze su mu došle na oči. Plakao je, ali ne od jada, nego od nemoćnog bijesa protiv nepoznate sile, koja mu je branila da još jedanput ode u Pavlovu ulicu k tvrđavama, ka kolibi. Sada se sjećao strojarnice, kolnice, obaju dudovih stabala, čije je listove običavao trgati za Čelea, jer je Čele imao kod kuće veliko gojilište svilenih buba, za koje mu je trebalo dudovo lišće, a Čele je bio kicoš, kojemu je bilo žao njegovih lijepih odijela, pa je zbog toga Čele slao njega na drvo jer je on bio potčinjeni. Sjećao se lijepog malog gvođenog dimnjaka, koji je tako veselo dahtao i izbacivao snježnobijele oblačice pare u čisto plavo nebo, gdje su oni onda brzo, za trenutak nestajali. Činilo mu se kao da sve dovde može čuti dobro poznati, zujeći glas što ga proizvodi parna pila kad reže drvo.

Njegovo lice se zacrvenjelo, oči su mu se zasvijetlile. Viknuo je:

— Hoću na grund!

A kako nitko nije odgovorio, ponovio je još prkosnijim, zapovjednim glasom:

— Hoću na grund!

Boka ga je uhvatio za ruku:

— Ići ćeš već idućeg tjedna, kad ozdraviš, ići ćeš opet.

— Ali ne! — uzbudio se on. — Hoću sada da idem! Sad odmah! Obucite me i ja ću staviti na glavu našu društvenu kapu.

Zavukao je ruku pod jastuk i izvukao užarena lica zgužvanu crveno-zelenu kapu, od koje se ni trenutka nije odvajao. Stavio ju je na glavu:

— Dajte mi moje odijelo.

Otac je rekao snuždeno:

— Kad budeš ozdravio, Ernest.

Ali sad ga više nisu mogli obuzdati. Vikao je kako je samo mogao iz svojih bolesnih pluća:

.— Neću ozdraviti!

Rekao je to tako zapovjednički, da mu nitko nije protuslovio.

—Neću ozdraviti! — vikao je. — Vi mi lažete, ali ja znam vrlo dobro da ću sad umrijeti, a ja hoću da umrem tamo, gdje mi se dopada. Hoću na grund!

Naravno o tome nije moglo biti ni govora. Svi su se trudili oko njega, nagovarali ga, umirivali, objašnjavali mu:

— Sada je nemoguće ... ružno je vrijeme ... Možda idućeg tjedna ...

I stalno su mu ponavljali žalosnu frazu, koju su se sad još jedva usuđivali izgovoriti mu u lice:

— Kad budeš ozdravio ...

Ali on je na sva nagovaranja imao spreman odgovor. I kad su mu rekli da je ružno vrijeme, sunčane zrake preplavile su maleno dvorište, jake, životvorne zrake proljetnog sunca, od kojih sve raste i buja, ali koje sa-

mo Emestu Nemečku nisu mogle pružiti nove životne snage.

Groznica je izjedala malog dječaka. Divlje je gestikulirao, bio je crven, nosnice su mu bile široko rastvorene. Kao da je držao govor:

— Grund — vriskao je on — je čitavo jedno carstvo, vi to ne znate, jer se još nikada niste borili za domovinu.

Netko je pokucao. Žena je izišla da otvori.

— Došao je gospodin četneki — reče ona svom mužu. Krojač je otišao u kuhinju. Taj gospodin Četneki bio je činovnik u gradu koji je svoja odijela šio kod Nemečka. Kad je krojač došao, rekao mu je nervozno:

— Što je s mojim smeđim odijelom na dva reda?

Iz sobe se čuo govornik čije su riječi parale srce:

— Trube su odjekivale... prašina se kovitlala na grundu ... Hura! Hura!

— Molim — rekao je krojač — ako je po volji, gospodin može sada probati, ali moram da vas zamolim da ostanete u kuhinji ... molim oprostite... moj sinčić je vrlo bolestan... on leži unutra ...

— Naprijed! Hura! — čuo se iz sobe promukli dječčki glas. — Za mnom! Glavni napad! Vidite li tamo crvene košulje? Na čelu Feri Ač sa srebrnim kopljem ... samo što me nisu bacili u vodu!

Gospodin Četneki je obratio pažnju:

— Što je to?

— Jadnik viče.

— Zašto viče, kad je bolestan?

Krojač je slegao ramenima.

— To nije obična bolest... umrijet će skoro ... jadni crv fantazira.

Donio je iz sobe smeđe odijelo na dva reda, koje je bilo prošiveno bijelim koncem. Kad je otvorio vrata, čuli su se uzvici:

— Mir u šancu! Pazi! Sad dolaze ... Da, dolaze! Trubi, trubaču!

Načinio je od ruke lijevak:

— Trara ... trara... tratara!

Doviknuo je Boki:

— Trubi i ti!

Boka je morao načiniti lijevak od svojih ruku, i sada su trubili obojica: jedan umoran, promukao, slab glasić, i drugi, zdravi glas, koji je zvonio vrlo tužno. Boku je stezalo u grlu, ali on se prisiljavao, držao se muški i izigravao kao da mu trubljenje čini zadovoljstvo.

— Mnogo žalim — reče gospodin Četneki, koji je stajao u košulji — ali mi smeđe odijelo hitno treba.

— Trara! Trata! — čulo se iz sobe.

Krojač mu je pomogao obući kaput. Razvio se slijedeći razgovor:

— Reže me ispod pazuha.

— Molim lijepo.

(— Trata! Trata!)

— Ovaj gumb je previsoko, prišijte ga nešto niže, ja ne volim kad je kaput na prsima naboran.

— Molim lijepo, gospodine Četneki!

(— Glavni napad! Naprijed!)

— Rukavi kao da su malo prekratki.

— Mislim da nisu.

— Samo dobro pogledajte. Uvijek pravite prekratke rukave, vrlo je teško s vama!

— Samo kad mi inače ne bi bilo teško! — mislio je krojač i označio rukav kredom. U sobi je buka rasla.

(— Haha! — vikao je dječjački glas — tu si dakle? Stojiš sada preda mnom! Mogu konačno da te zgrabim, ti strašni gospodine! Sad, sad! Vidjet ćemo tko je jači!)

— Podstavite malo vatom •— rekao je gospodin Četneki.

— Ramena, a i prsa, desno i lijevo.

(— Tako! Sad ležiš dakle!)

Gospodin Četneki je skinuo smeđi kaput, a krojač mu je pomagao obući kaput u kojem je došao?

— Kad će odijelo biti gotovo?

— Prekosutra.

—• Dobro. Ali nas toj te da ga dobijem još ovog tjedna! Imate li mnogo posla?

— Samo kad dijete ne bi bilo bolesno, gospodine Četneki!

— To je žalosna stvar, žao mi je, ali kao što sam rekao, treba mi odijelo i to hitno. Nastojte da ga svršite.

Krojač je uzdahnuo:

— Vieć ću nastojati.

— Do viđenja! — rekao je gospodin Četneki i udaljio se dobro raspoložen. Doviknuo je još s vrata:

— Samo odmah počnite raditi!

Krojač je uzeo lijepi smeđi kaput i mislio na ono, što je rekao liječnik. Neka se pobrine za nešto, zašto se treba pobrinuti u takvim slučajevima. Dobro, on će odmah početi da radi. Tko zna, zašto će još biti potreban novac što će ga dobiti za smeđe odijelo. Možda će tih nekoliko forinti odlutati do stolara koji pravi male lijesove. A

gospodin Četneki šepirit će se na dunavskom šetalištu u svom novom odijelu.

Vratio se u sobu na posao. Nije ni pogledao prema krevetu, žurno je radio iglom i koncem, da brzo dovrši odijelo, jer je posao bio hitan u svakom pogledu. Za gospodina Četnekija, a možda i za stolara.

Malog kapetana nije se moglo više zadržati. On je pribrao svu svoju snagu i podigao se u krevetu. Duga noćna košulja dopirala mu je do gležanja. Na glavi mu je bila crveno-zelena kapa. Salutirao je. Sada je već krkljao u govoru, a pogled mu se izgubio u ništavilu:

— Pokorno javljam, gospodine generale, bacio sam na pod komandanta crvenih košulja! Molim za moje unapređenje! Ovakav kakvog me vidite, ja sam već kapetan! Borio sam se za domovinu, i umro sam za domovinu! Trara! Trara! Trubi, Kolnai!

Uhvatio se jednom rukom za rub kreveta:

— **Tvrđave**, pali! Kai Tamo je Janko! Pazi, Janko! I ti ćeš postati kapetan! Tvoje ime neće zapisati malim slovima! Fuj! Vi ste pakosni dečki! Zavidjeli ste mi, jer me Boka volio i jer sam bio njegov prijatelj, a ne vi! Čitavo kitovo udruženje je glupost! Ja istupam! Istupam iz udruženja!

— I dodao je jedva čujno:

— Molim da se to unese u zapisnik!

Krojač kod malog niskog stola nije više vidio ni čuo ništa. Hitro su jurili njegovi koščati prsti po kaputu, igla i naprstak su svjetlucali. Ni za što na svijetu ne bi pogledao prema krevetu. Bojao se da će izgubiti snagu za rad i da će odbaciti lijepi smeđi kaput gospodina Četnekija, pa kleknuti pred krevet svog malog sina.

Sada je kapetan sjeo i šutke promatrao svoj pokrivač. Boka ga je tiho upitao:

— Jesi li umoran?

Kapetan nije odgovorio'. Boka ga je uvio u pokrivač. Majka mu je popravila jastuk pod glavom.

— Budi sad miran! Odmori se!

On je pogledao Boku, ali je izgledalo da ga ne prepoznaje. Načinio je začuđeno lice. Rekao mu je:

— Oče ...

— Ne, ne — rekao je general prigušenim glasom. — Ja ti nisam otac! Zar me ne poznaješ? Ja sam Janoš Boka.

Umornim glasom, ne razumijevajući, bolesnik je ponavljao:

— Ja ... sam ... Janoš ... Boka ...

Tada je nastupila duga šutnja. Mali dječak je zatvorio oči i uzdahnuo tako duboko i teško kao da je sav jad tužnog čovječanstva pritisnuo njegovu malu dušu.

— Možda će zaspati — šaptala je mala, smeđa žena, koja je jedva mogla da se održi na nogama zbog mnogih noćnih bdjenja.

— Otavimo ga samog — reče Boka šapćući.

Sjeli su na otrcani, zeleni divan. Sada je krojač prekinuo rad, položio smeđe odijelo preko koljena i sjeo oborene glave za niski sto. Svi su šutjeli. Vladala je potpuna tišina, tako da se moglo čuti zujanje muhe.

Kroz dvorišni prozor začuli su se dječji glasovi. Zvučalo je kao da mnoga djeca napolju tiho razgovaraju. Jedan glas učinio se Boki poznat. Čuo je jedno ime, netko je šapnuo:

— Barabaš!

On je ustao i izišao na vršcima prstiju iz sobe. Otvorio je staklena vrata kuhinje, stupio u dvorište i ugledao poznata lica. U blizini vrata guralo se pažljivo nekoliko dječaka Pavlove ulice.

— Jeste li vi to?

— Da — šapnuo je Vajs. — Čitavo kitovo udruženje je ovdje.

— Što hoćete?

Donijeli smo mu počasnu diplomu, u kojoj je crvenom tintom zapisano da ga udruženje moli za oprostjenje i da je njegovo ime unijeto u zapisnik samim velikim slovima. I zapisnik smo donijeli. Jedno izaslanstvo je ovdje.

•— Zašto niste prije došli?

— Zašto?

— Jer sad spava.

Članovi izaslanstva su se z gledali.

— Nismo mogli doći prije, jer je bila velika debata o pitanju tko će biti vođa izaslanstva. Trajala je pola sata dok smo izabrali Vajsa.

Gospođa Nemeček pojavila se na pragu.

— On ne spava — reče ona — nego bunca.

Dječaci su stajali ukočeno. Bili su vrlo ganuti.

— Dodite unutra — reče žena — možda će jadtik doći k sebi kad vas bude vidio.

I ona je otvorila vrata. Ušli su po redu, nespretni, preplašeni, kao što se nekad ulazilo u crkvu. Skinuli su kape još na pragu. A kad su se kuhinjska vrata za posljednjim zatvorila, stajali su već na vratima sobe, nije-mi, uredni, široko otvorenih očiju. Buljili su u krojača 1 u krevet. Krojač nije ni podigao glavu, koja mu je bila

sakrivena među dlanovima. Šutio je, nije plakao. Bio je vrlo umoran. A u krevetu je ležao kapetan, velikih očiju, duboko i teško dišući, otvorenih malih, tankih usta. Ali on nije nikog prepoznavao. Možda je već vidio stvari koje su skrivene ljudskom pogledu.

Žena je gurala dječake unutra:

— Idite k njemu.

Oni nisu htjeli ka krevetu. Hrabrili su jedan drugoga:

— Idi ti.

— Idi prvo ti.

Barabaš je rekao:

— Ti si vođa izaslanstva.

Nato je Vajs sasvim lagano otišao do kreveta. I drugi su se odšuljali za njim. Bolesni dječak nije ih ni pogledao.

— Ti moraš držati govor — šaptao je Barabaš.

I Vajs je počeo drhtećim glasom:

— Ti... Nemeček ...

Ali Nemeček nije slušao. Hvatao je dah i ukočeno gledao u zid.

— Nemeček! — ponovio je Vajs, na rubu plača. Barabaš mu je šapnuo u uho:

— Ne urlaj!

— Ne urlam — odgovorio je Vajs i bio sretan, što je toliko izdržao, a da nije zaplakao. Tada je napregnuo sve sile:

— Poštovani gospodine kapetane! — počeo je on svoj govor i izvukao iz džepa komadić ispisanog papira. — Kad smo se ovdje pojavili... a ja kao vođa... ovim u ime udruženja ... jer smo se mi prevarili... i mi svi

molimo za oprostjenje ... a u ovoj počasnoj diplomi... sve je napisano ...

Okrenuo se. Dvije suze sjale su u njegovim očima.

Ali se nipošto ne bi odrekao službenog načina, koji su dječaci tako rado primjenjivali.

— Gospodine zapisničare — šapnuo je on — dajte ovamo zapisnik.

Lesik ga je uslužno predao. Vajs je zapisnik bojažljivo spustio na rub kreveta i otvorio stranu na kojoj se nalazio umetak.

— Gledaj ovamo — reče on bolesniku — ovdje stoji.

Bolesnikove oči su se opet sklopile. Dječaci su čekali* Tada je rekao Vajs:

— Ta pogledaj!

Bolesnik nije odgovorio. Sada dječaci pridoše bliže krevetu. Gospođa Nemeček ih je malo razmaknula i sa-

српски језик * * * U.V.fv

— Ti — rekla je stranim, začuđenim, drhtećim glasom svom mužu — on ne diše ...

Spustila je glavu na djetinja prsa.

— Ti! — viknula je glasno i izgubila svaki obzir. — On ne diše!

Dječaci su ustuknuli. Povukli su se, čvrsto zbijeni jedan uz drugoga, u jedan ugao male sobe. Zapisnička knjiga pala je na pod otvorena na onom mjestu, koje je Vajs pokazivao.

Žena je sad ječala:

— Ti, ruka mu je hladna!

I u toj velikoj, teškoj tišini, koja je slijedila za ovim uzvikom, čulo se odjednom jecanje krojača, koji je do-
sad sjedio na stolici nijemo i nepomično s glavom među

rukama. Jecao je tiho, jedva čujno, kao što već plaču odrasli. Od jecanja mu se treslo čitavo tijelo. I sad je jadnik pazio na smeđi kaput gospodina Četnekija, jer ga je sklonio s koljena, da ne bi suze padale na nj.

A žena je grlila i ljubila svoje malo, mrtvo dijete, onda je kleknula pred krevetom, zarila glavu u maleni jastuk i počela i sama da plače. Ernest Nemeček, tajnik kitovog udruženja i kapetan na Pavlo-uličkom grundu ležao je, bijel kao zid, smiren zauvijek, zatvorenih očiju, na leđima u krevetu i sada je već bilo jasno da ne vidi i ne čuje ništa od onoga, što se okolo događa.

— Prekasno smo došli — šaptao je Barabaš.

Boka je stajao pognute glave usred sobe. Još prije, dok je sjedio na rubu kreveta, prije nekoliko trenutaka, jedva je mogao da suzdržava plač. Sada se čudio, što nema suza. Gledao je okolo s osjećajem beskrajne praznine. Vidio je dječake koji su se stiskali u kutu. Sprijeda je stajao Vajs, s diplomom u ruci, koju Nemeček više nije mogao da vidi. On im je pristupio:

— Idite lijepo kući.

A oni, siročići, skoro da su se veselili što smiju otići odavde, iz ove nemirne male sobe, u kojoj je ležao u krevetu njihov mrtvi drug. Jedan po jedan iskradali su se iz sobe u kuhinju, iz kuhinje u dvorište, koje je obasjavalo jasno sunčano svjetlo. Posljednji je ostao Lesik. On je namjerno zaostao. Kad su svi izišli, otišao je na vršcima prstiju do kreveta i podigao zapisničku knjigu sa zemlje. Buljio je u krevet i u nepomičnog malog kaptana.

Tada je i on slijedio ostale u sunčano dvorište na čijem su bijednom drveću cvrkutali mali vrapci. Dječaci

su gledali prema pticama, zastali su za trenutak u dvo-rištu. Oni sve to nisu razumjeli. Začudeno su gledali jedan drugog, zaprepašteni pred neshvatljivim, stranim, sa čim su se sada prvi put u životu sreli.

**

*

Kad se približavao sumrak, nešto je Boku istjerala na ulicu. Trebalo je da se priprema za školu, jer je idući dan bio težak. Velika latinska zadaća. On već odavno nije ispitivan, pa je bilo vjerojatno, da će gospodin profesor Rac njega prozvati. Ali on nije imao volje za učenje. Odgurnuo je knjige i rječnik i otišao.

Besciljno je lutao ulicama. Izbjegavao je Pavlovu ulicu i poznatu okolicu. Pomisao da će vidjeti grund na današnji žalosni dan, izazivala je bol.

VJUJt- guu loau, JJA ^g^AAAAV/ gCA

OJV/WCIAAJAICA AXI^AAAAI^*

čeka. Ilei-ulica. Ovdje su došli utroje, s Čonakošem, kada su prvi put odlazili u botanički vrt, da uhode.

Keztelek ulica ... Sjećao se, da su se jednom, u podne, poslije škole, zaustavili nasred male ulice. Nemeček je neobično ozbiljno pripovijedao da su mu prošlog dana Pastori u muzejskom vrtu oteli gumbe. Čonakoš je otišao u tvornicu duhana i šmrknuo duhanski prah, koji je ležao na željeznoj rešetki podrumskog prozora. Kako su uživali! Okolica muzeja ...

I ovuda je prolazio. Što više je izbjegavao grund, to ga je jače neki bolni osjećaj vukao tamo. I kad se odjednom odlučio da ode pravo na grund, osjetio je olakšanje. Išao je brzo, da prije stigne. Što se osjećao bliže svome carstvu, bio je mirniji. U Marijinoj ulici obuzelo

ga je to osjećanje tako jako, da je počeo trčati da što prije stigne. I kad je u sve gušćem mraku došao do jednog raskršća i ugledao dobro poznati sivi plot, njegovo srce je udaralo. Morao je da stane. Sad više nije mogao da trči, stigao je. Laganim koracima približavao se grundu, čija su vrata bila otvorena. Pred vratima, naslonjen na plot, Janko je pušio svoju lulu. Kad je spazio Boku, namignuo mu je smiješeći se:

— Pobjedili ste!

Boka je odgovorio tužnim osmijehom. Ali Janko se uzbudio:

— Pobjedili... izbacili ih ... otjerali...

— Da — odgovorio je general tiho. Stao je pred Slovačka, šutio jedan tren, a onda rekao:

— Zna li, Janko, što se dogodilo?

— No?

— Nemeček je umro.

Slovak se začudio i izvadio lulu iz usta.

— Koji je bio taj Nemeček? — pitao je.

— Onaj mali smeđi dječak.

— Aha! — rekao je Slovak i ponovo štavio lulu u usta. — Jadnik.

Boka je ušao. Sada je veliki prazni prostor, svjedok mnogih sretnih časova, ležao pred njim tih. Polako je prešao preko grunda i došao do šanca. Vidjeli su se tragovi bitke. Pijesak je pokazivao tragove nogu. Dijelovi zemljanog brežuljka bili su se oglodali kad su dječaci puzali iz jarka.

Mračne i crne dizale su se naslage drva. Njihovi vrhovi bili su okrunjeni tvrđavama čiji su zidovi bili sasvim pokriveni pijeskom, municijom dječaka Pavlove ulice.

General je sjeo na brežuljak i naslonio bradu na ruke.

Na grundu je vladala tišina.

Mali željezni dimnjak bio je noću hladan i čekao vriedne ruke koje će ujutro opet raspiriti njegov žar. Mirovala je i parna pila a kućica je stajala uspravna usred napupanih grana divlje loze. Iz daljine je sanjivo dopirala gradska buka. Kola su kloparala, ljudi vikali, a iz dvorišnog prozora jedne susjedne kuće, po svoj prilici iz kuhinje gdje je već gorjela lampa, izvirala je pjesma. Neka djevojka je pjevušila.

Boka je ustao i dospio, obilazeći naslage drva, do kolibe. Zastao je na mjestu gdje je Nemeček bacio na pod Ferija Ača, kao David Golijata. Sagnuo se k zemlji i tražio male tragove, koji su iščezli iz pijeska, kao što je njegov mali prijatelj iščezao iz zemaljskog života. Zemlja je na tom mjestu bila raskopana, ali tragove više nije mogao otkriti. A on bi ipak poznao tragove male Nemečekove noge. Oni su bili tako maleni, da su se začudili čak i crvenokošuljci, kad su u ruševini u botaničkom vrtu otkrili otiske njegovih cipela, koje su bile još manje od Vendauerovih. Onog znamenitog dana ...

Uzdišući je išao dalje. Uputio se trećoj tvrđavi na kojoj je mali smeđi dječak prvi put ugledao Ferija Ača. On ga je pogledao i doviknuo mu:

— Ne bojiš li se, Nemeček?

General je bio umoran. Današnji dan krajnje je uzbudio njegovo tijelo i njegovu dušu. Teturao je, kao da je pio vina. S mukom se popeo na drugu tvrđavu i tu se sakrio. Ovdje ga bar nitko nije vidio, nitko ga nije smetao, mogao se prepustiti svojim milim uspomena, a

mogao se možda i isplakati. Samo kad bi bio u stanju da zaplače.

Vjetar mu je donosio glasove. Pogledao je s tvrđave i spazio pred kolibom dvije mračne prilike. Nije ih prepoznao i trudio se da utvrdi, da li pripadaju njegovim ljudima, da li ih može prepoznati po glasovima.

Oba dječaka su tiho razgovarala:

— Barabaš — rekao je jedan — ovo je mjesto, na kojem je Nemeček spasio grund!

Šutjeli su. Tada on nastavi:

— Slušaj, Barabaš, izmirimo se ovdje, ali istinski i zauvijek; nema smisla da ostanemo neprijatelji.

— Dobro — rekao je Barabaš ganut. — Mirim se s tobom. Mi smo i došli ovamo s tom namjerom.

Opet je vladala tišina. Nijemo su stajali jedan prema drugom i obojica su čekali da drugi počne.

Konačno je Kolnai počeo:

— Dakle, zdravo!

Barabaš je odgovorio:

— Dakle, zdravo!

Pružili su jedan drugom ruku. Dugo su stajali tako s rukom u ruci. Nisu govorili rii riječi.

I to se dakle postiglo. Dogodilo se čudo. Boka ih je promatrao s tvrđave, ali se nije odao. Htio je da ostane sam; i zašto, najposlije, da smeta ovoj dvojici?

Tada su oba momčića pošla prema Pavlovoj ulici. Govorili su tiho. Barabaš je rekao:

— Za sutra imamo veliku latinsku zadaću.

— Da — rekao je Kolnai.

— Tebi je lako — uzdahnuo je Barabaš — jer si ti bio jučer pitan. A ja već odavno nisam pitan, sada dolazi na mene red.

Kolnai je rekao:

— Pazi, u drugom poglavlju otpadaju redovi od desetog do dvadeset trećeg. Jesi li to označio u svojoj knjizi?

— Ne.

— Nećeš valjda učiti nešto, što izostaje? Idem sada k tebi, pa ću ti to zabilježiti u tvojoj knjizi.

— Dobro.

Oni su dakle već mislili na zadaću. Oni su brzo zaboravili. Iako je Nemeček umro, ipak je ostao u životu gospodin profesor Rac, a i oni su sami bili još u životu.

Otišli su, nestali u tami večeri. Sad je Boka konačno ostao sam. Ali nije smio više da ostane u tvrđavi. Osim toga bilo je već kasno. S Jožefvaroške crkve čuo se slabi glas zvona.

Boka je sišao s tvrđave i stao pred kolibu. Vidio je Janka kako dolazi iz Pavlo-uličkog ulaza prema svojoj kolibi. Mašuci repom i režeći trčao je Hektor uz njega. On ih je obojicu dočeka.

— No — rekao je Slovak — zar ti ne ideš kući?

— Idem već — rekao je Boka. Slovak se opet nasmi-ješio:

— Dobra topla večera kod kuće.

— Dobra topla večera — ponovio je Boka mehanički i mislio je na ono dvoje, na krojača i njegovu ženu koji sada u Rakoševoj ulici, u domu sirotog krojača, u kuhinji, možda također sjedaju za večeru. U sobi su

gorjele svijeće. A i lijepi smeđi kaput gospodina Četne-
kija je sigurno ležao tamo.

Slučajno je bacio pogled u kolibu. Opazio je čudne
sprave, naslonjene na zid. Okrugla, crveno-bijela limena
ploča, slična onoj željezničara pored čije kućice tutnji
brzi vlak. I jedno tronožno postolje na kojem je ležala
mjedena cijev. I bijelo obojene pritke ...

— Kakve su to stvari? — pitao je Boka.

Janko pogleda unutra.

— Stvari gospodina inženjera.

— Kakvog inženjera?

— Gospodina arhitekta.

Boki je lupalo srce da pukne.

— Gospodina arhitekta? Što on traži ovdje?

Janko je pušio svoju lulu:

— Ovdje će se graditi.

— Ovdje?

— Da. U ponedjeljak dolaze radnici da raskopaju
grund ... praviti će podrum ... temelje ...

— Šta? — viknuo je Boka. — Ovdje će se graditi
kuća?

— Da — reče Slovak ravnodušno — velika, trokat-
na kuća ... Vlasnik grunda gradi kuću.

Nato ode u kolibu.

Čitav svijet okretao se oko Boke. Počeo je plakati. Po-
trčao je, pojurio je prema izlazu. Bježao je odavde, od tog
vjerolomnog komada zemlje, koji su branili s toliko boli,
s toliko junačke hrabrosti, i koji ih sada ostavlja na cje-
dilu da bi primio na svoju grbaču veliku najamnu kasar-
nu na vječna vremena. S vrata je još jedanput pogledao
nazad, kao čovjek koji se zauvijek rastaje od svojih milih.

Velika bol pritiskivala je njegovo srce. A kad je idućeg dana čitav razred sjedio nijem, u svečanoj šutnji, i gospodin profesor Rac polako, odmjereno, ozbiljnim korakom stupio za katedru i tihim glasom spomenuo Ernesta Nemečeka, i pozvao čitav razred da se sutra popodne u tri sata skupi u Rakoševoj ulici, odjeven u crna ili bar tamna odijela — tada je Janoš Boka ozbiljno pogledao preda se, a njegova jednostavna dječja duša naslutila je po prvi put nešto o tome, što je zapravo ovaj život, čiji smo svi mi, nekad vedri, nekad žalosni, sluge i borci.

BILJEŠKA. O PISCU

Ferenc Molnar rođen je 1878. u Budimpešti, Mađarska. Pisao je komedije, romane i dječje pripovijetke. Molnar je majstor scenske tehnike u kojoj se isprepleću romantična sentimentalnost i realitika. Dijalog mu je živ i tečan te je svojim scenским djelima prodro u Evropu, a izvođen je i u prekomorskim zemljama. Njegova djela, drame (Lition, Đavao, Priča o vuku, Labud) i niz romana (čamac bez gospodara, Eva, Junaci Pavlove ulice), i mnoga druga vrijedan su prilog mađarskoj književnosti. Umro je 1952. godine.

Omladinski roman Junaci Pavlove ulice pronio mu je slavu širom svijeta.

DO, SADA IZAŠLO U BIBLIOTECI VJEVERICA

Anton Ingolič
Dječak sa dva imena

Anđelka Martić
Pirgo

Herminia zur Mihlen.
Šta pričaju Petrovi
prijatelji

Fran Levstik
Najdihojca

N. Veretennikov
Volođa Uljanov

Johanna Spyri
Heidi

Angel Karalijčev
U svijetu priča

Erich Kastner
Don Quichotte

Nathaniel Hawthorne
Čudesna knjiga

Kornej Čukovski
Doktor Jojboli

Vladimir Colin
Bajke

Kornej Čukovski
Bajke

Marija Majerova
Robinsonka

Makedonski pisci djeci

Josip Vandot
Kekec nad samotnim
ponorom

Charles Perrault
Bajke

Mato Lovrak
Devetorica hrabrih

Krišan Čandar
Preokrenuto drvo

Mihail Zoščenko
Priče za djecu

William Saroyan
Tata, ti si lud

William Saroyan
Mama, volim te

Perzijske bajke

Braća Grimm
Bajke

Milan Šega
Čarobni ključić

Vesna Parun
Tuga i radost šume

Knjiga radosti

Danko Oblak
Modri prozori

Josip Vandot
Kekec na vučjem traga

Erich Kastner
Emil i detektori

Lewis Carroll
Alica u Zemlji čudesa

Gabro Vidović
Kurir sa Psunja

Miroslav Hirtz
Priče iz prirode

Vojin Jelić
Psiću, a kako je tebi ime

Grigor Vitez
Kad bi drveće hodalo

Erich Kastner
Tonček i Točkica

Ivana Brlić-Mažuranić
Priče iz davnine

Gianni Rodari
Čipolino

Anđelka Martić
Dječak i šuma
Knjiga radosti II

Ivana Brlić-Mažuranić
Čudnovate zgode
šegrtu Hlapica

Astrid Lindgren
Razmo u skitnji

Milivoj Matošec
Tiki traži Neznanca

Gianni Rodari
Putovanje Plave strijele

Mato Lovrak
Zeleni otok

Vjekoslav Majer
Žuna na telefonu

Nusret Idrizović
Mrav i aždaja

France Bevk
Mali buntovnik

Braća Gnuom
Priče

Felix Salten
Bambi

H. C. Andersen
Priče

H. C. Andersen
Bajke

Lewis Carroll
Alica s onu stranu
ogledala

Jens Sigsgaard
Robio Hud

Vladimir Nazor
Kurir Loda

Ferenc Molnar
Junaci Pavlove ulice

Stevan Bulajić
Nebeski mornar

Aleksa Mikić
Priče o malim borcima

Oton Župančič
Ciciban

Aleksandar Popović
Tvrđoglave priče

Mato Lovrak
Vlak u snijegu

Ezopove basne

Karei Čapek
Bajke

Branka Jurca
Kućica kraj mora

Gabro Vidović
Trojica iz Male ulice

Marcel Ayme
Priče mačke na grani

Pavel Bažov
Kameni cvijet

Arkadij Gajdar
Timur i njegova četa

Milivoj Matošec
Admiralov otok

C. Collodi '
Pinokio

Gianni Rodari
Đelsomino u Zemlji
lažljivaca

A. Volkov
Čarobnjak iz Oza

Slavko Kolar
Na leđima delfina

W. M. Thackeray
Ruža i prsten

Desanka Maksimović
Ptice na česmi

France Bevk
Crna braća

j. Broszkievvicz
Velika, veća i najveća

Palma Katalinić
Djetinjstvo Vjetra
kapetana

A. R. van der
Loeff-Basenau
Lavine bjesne

Aleksej Tolstoj
Zlatni ključić

Gabro Vidović
Zatočenici Pernatog
otoka

Erich Kastner
35. maj

Tone Seliškar
Družina Sinjega galeba

Fran Levstik
Pjesme za djecu

Ernesi Tilioupsou Sciou
Vinipeški vuk

Ivan Cankar
Moj život

Grigor Vitez
Gdje priče rastu

Branko Ćopić
Sin Brkate čete

Vojin Jelić
Hrabriji nego igračka

Ivan Kušan
Domaća zadaća

Marcel Ayme
Druge priče mačke
na grani

Ivan Kušan
Uzbuna na Zelenom
Vrhu

Gustav Krklec
Majmun i naočale

Ela Peroci
Djeco, laku noć

Gianni Rodari
Telefonske priče

Grigor Vitez
Igra se nastavlja

Ratko Zvrko
Grga Čvarak

Erich Kastner
Čovječuljak

G. Parca—M. Argilli
čavličevići doživljaji

Felix Salten
Bambijeva djeca

Mato Lovrak
Družba Pere Kvržice

Stanislav Femenić
Puž na ljetovanju

Milivoj Matošec
Strah u Ulici lipa

Eva Maria Aab
Vjetropirka Eva

Nada Iveljić
Konjić sa zlatnim
sedlom

Višnja Stahuljak
Začarani putovi

Pjesme četiri vjetra
(izbor i prijevod
Grigor Vitez)

Hans Peterson
Marija i vjeverica

Heriry Winterfeld
Djevojčica iz svemira

Palma Katalinić
Pričanje Cvrčka
moreplovca

Zdenka Jušić-Seunik
Vode su pjevale

Stjepan Jakševac
Vesela godina

Erich Kastner
Emil i tri blizanca

Erich Kastner
Čovječuljak i Malena

Erich Kastner
Blizanke

Jagoda Truhelka
Zlatni danci

Zvonimir Balog
Nevidljiva Iva

Dragan Lukić
Neboder C-17

M. Bjažić—
Z. Furtinger
Ništa bez Božene

Sunčana Škrinjaric
Kaktus bajke

Ivan Kušan
Koko i duhovi

Blanka Dovjak-
-Matković
Neobična ulica

Gianni Rodari
Planeta ispunjenih
želja

Mladen Kušec
Dobar dan!

Viola Wahlstedt
Aslak dječak sa Sjevera

Anđelka Martić
Vuk na Voćinskoj
cesti

Mato Lovrak
Neprijatelj br. 1

H. C. Andersen
Bajke i priče

Dubravka Ugrešić
Mali plamen

Zlata Kolarić-Kišur
Moja Zlatna dolina

Ivan Kušan
Koko u Parizu

Milivoj Matošec
Veliki skitač

Zdenka Jušić-Seunik
Kupi mi vilovita konja

Antoine de
Saint-Exupéry
Mali princ

Vlatko Šarić
Miško

Sunčana Škrinjaric
Dva smijeha

Gabro Vidović
Bjelkan

Astrid Lindgren
Pipi Duga Čarapa

Zvonimir Balog
Ja magarac

Stanislav Femenić
Krijesnice

Mladen Kušec
Volim te

Božena Loborec
Četiri dječaka i jedan
pas

Blanka Dovjak-
-Matković
Priče iz Dubrave

Luko Paljetak
Miševi i mačke
naglavačke

Drago Ivanišević
Mali, ne maline

Ivan Kušan
Lažeš, Melita

Sunčana Škrinjaric
Zmaj od stakla

Mladen Kušec
Plavi kaputić

Josip Barković
Zeleni dječak

Danko Oblak
Zelena patrola

Višnja Stahuljak
Kućica sa crvenim
šeširom

Nada Iveljić
Dobro lice

Gianni Rodari
Torta na nebu

Milivoj Matošec
Dječak sa Sutle

Zvonimir Milčec
Zvižduk s Bukovca

Iris Supek
Trepavice Skitalice

Nikola Pulić
Dolina zečeva

Dubravka Ugrešić
Filip i Srećica

Branko Hribar
Adam Vučjak

Ivan Kušan
Tajanstveni dječak

Gernet-Jagdfeijld
Katja i krokodil

Pajo Kanižaj
Šarabara

Edmondo de Amicis
Srce

Danko Oblak
Na tragu

Kazimir Klarić
Mrnjau, grizu me

Sunčana Škrinjaric
Svaštara

Anđelka Martić
Djedica pričalo i
čarobni vrutak

Zvonimir Golob
Čemu služe roditelji

L. F. Baum
Čarobnjak iz Oza

Miroslav Antić
Prva ljubav

Gligor Popovski
Mornar Nep

Leopold Suhodolčan
Sakriveni dnevnik

Dragan Lukić
Tri gasketara

Marino Zuri
Mama, kome on
to priča

Boro Pavlović
Lipa

Milivoj Matošec
Pustolovina u
dimnjaku

Pero Zlatar
Otključani globus

Anton Ingolič
Potopljena galija

Nada Iveljić
Zvijezda na krovu

Likovni urednik

Irislav Meštrović

Tehnički urednik

Marijan Bašić

Korektori

Marija Molnar

Sefija Ibrahimpasić

Izdavačko knjižarsko poduzeće

Mladost

Zagreb, Ilica 30

Za izdavača

Branko Juričević

Štamparski zavod »Ognjen Priča«, Zagreb — 1978.